

Blahoslav, Jan

Čejka, Mirek (editor); Šlosar, Dušan (editor); Nechutová, Jana (editor)

První kniha, aneb, artykul základní : o vlastnosti

In: Čejka, Mirek; Šlosar, Dušan; Nechutová, Jana. *Gramatika česká Jana Blahoslava*. Vyd. 1. V Brně: Masarykova univerzita, 1991, pp. 171-220

ISBN 8021002522

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/122478>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

První kniha neb artykul základní O vlastnosti

A tať se na dvě dělí, jedna jest samých slov, t. jednoho každého slova kteréhož se koli v mluvení užívá; *proprietas vocum, sive proprietas significatio*.⁴³

Druhá pak jest, ne tak v slovích jako v složení neb v spojování těch slov; to u latínika slove *phrasis*,⁴⁴ český se říká, ač nevelmi dostatečně,/(167b) *generalius quam decet*,⁴⁵ způsob mluvení.

167b

Té obojí vlastnosti tak šetřeno býti má, aby každou věc kterouž mluvíti neb o níž psáti chceš, ne leckterejmis slovy, o samo to ať by lidé nějak jen srozuměli péci máje, vypověděl; ale aby ji těmi slovy předložil kteráž té věci vlastní jsou. Jako, máje říci: *pošleš Pán žence na žeň svou*, i řekl by: *vystřčíš Pán žence na žeň etc.*⁴⁶ Přihází se někdy některým, že *generaliter*⁴⁷ mluvívají až příliš, k čemuž i v jazyku českém příhodná jakás slova mají; jichž kdož často užívají, mohlo by se jim třebas i někdy málo nebo nic rozuměti.

Jako jednou jakýs pacholík přišel k hospodáři svému takto promluvil: *Přišel k nam vonej*. On odpověděl: *Kdože přišel a odkud?* Odpověděl orator⁴⁸ ten: *Ba tam z zavonomou*, a když hospodář vždy se ptal kdo jest, i zpomenuv mladenec že toho hostě zná tovaryš kterýž tu u hospodaře byl, i dí: *Ba vonejť jej zná*. A tak pověděl i nepověděl, kdo přišel odkud přišel, a kdo jest ten jenž ho zná. Takž mnozí někdy neumějí (neb nemohou)/(168a) myšlení svých jazykem a hlaholem, od Boha člověku k tomu daným, vyjeviti, vymluviti neb vypraviti.

168a

⁴³ *proprietas vocum [...]* significationis. správné užití slov čili jejich zvláštní význam (správný význam).

⁴⁴ slovní spojení, vazba, konstrukce

⁴⁵ *generalius quam decet* obecněji, než je vhodné

⁴⁶ Mt 9,38; L 10,2; srov. 121a, 208b

⁴⁷ *generaliter* obecně

⁴⁸ *orator* řečník, mluvčí

Ale některým se zdá že oni výborně mluví; velmi nevlastních, i slov i způsobův (t. phraseon) užívající. Jako, příklad dám na Filomatesovi, kterýž v předmluvě své na Etymologii českou, nevlastnost nevlastně káraje, tato slova položil: *Mnohá slova neupřímě z latiny vyložili*.⁴⁹ Těmi slovy Filomat myšlení svého nepověděl, ale pro nevlastní položení slova toho *neupřímě*, smysl posluchače jinam než náleželo obrátil. Neb toto myšlení své Filomat chtěl, ale neuměl pronést, že vykladači textu biblí, mnohá slova vyložili nevlastně a nezpůsobně i nesrozumitelně, což by hodné bylo nápravy; a pravdu pověděl dobrý muž. Ale někdo, dobrý Čech jsa slova jeho soudě a z nich duchu jeho porozumět chtěl, takto by myslel, že Filomat předešlé vykladače, za lidi neupřímé, to jest lstivé, falešné etc. má, kteříž písma biblí zfalšovali; když by pak dále slyšel v čem tu neupřímost pokládá, t. že místo *ho* kladli *jeho*, a třeba místo *mu* *jemu* etc., musil by se zasmát, a třeba říci takto: Parturiebant montes/(168b) et natus est ridiculus mus.⁵⁰ Když o neupřímnosti pravil, jáť sem myslel žeť něco hrozného, grande aliquod facinus,⁵¹ nějakou velikou faleš na ty vykladače proneše, a on pak co směšného praví; toť není neupřímnost, ale nevlastnost etc. A takhle Filomat neměl říci *neupřímě*, ale měl říci *nevlastně*, neb *neuměle*, neb *nepečlivě*, neb *negrammatycky* etc. Než kdyby to při přítomnosti těch na něž mluvil, promluvil, t. neupřímými je nazval, tuším že by se byl obešel v slušnou odpověď.⁵²

Ad locum illum, Philippens(es) 2, quidam valde improprie allusit dicens:⁵³ semet ipsum exinanivit,⁵⁴ *zapřev sebe samého tím což jest*. Měl položit, seposita affectatione, potius⁵⁵ obvykle: *zmařil*, nebo to slovo *zapřítí* obecněji na zlou stranu se běže, a vykládá se latíně *negare*, t. quando absolute ponitur sine particula.⁵⁶ O Krystu pak víme že jest nezapíral toho což byl, ale přiznával se k tomu, až se naň proto Židé hněvali, pravivše mu: Ty (prej) jsa člověkem, činíš se Bohem, a neb rovného Bohu etc.⁵⁷ Nezapřel tedy Krystus Pán, ale zmařil se; avšak tak, že nepřestav Bohem býti, člověkem byl nízkým a mužem bolesti, jakž dí Izaiáš prorok, dotud dokudž nedokonal vykoupení etc.^{58/}

(169a) Ač pravda jest že se toho slova také užívá někdy dosti slušně; jako v oné písni *Samého se zapřítí není jiného* etc.⁵⁹ ale tu jest drobet jiná significací, účastníkům Krysta Pána to se trefí, kteříž Adama starého, t. zákon hřícha, mrtviti mají. Ale Krystus neměv zákona hřícha, však zmařil se, tím že způsob slouhy přijal, byv pan všeho.⁶⁰

Ač chtěl-li by kdo v nějaké častce to i na Krysta tahnouti (jako v tom, že Krystus Pán take samého sebe zapřel, když řekl v zahradě: *Ne má vůle buď ale Otče tvá* etc.⁶¹)

⁴⁹ viz fol. 58a

⁵⁰ Parturiebant [...] mus. Hory pracovaly k porodu a narodila se směšná myš. (Horatius, *Epistula ad Pisones [De arte poetica]*, v. 139)

⁵¹ grande aliquod facinus nějaký veliký zločin

⁵² že by se byl obešel v slušnou odpověď. že by si byl opatřil řádnou odpověď.

⁵³ Ad locum [...] dicens S oním biblickým místem z 2. kapitoly epištoly k Filipským kdosi zacházel velice nevhodně, když řekl

⁵⁴ Fp 2,7

⁵⁵ seposita affectatione, potius zanechav strojenosti, raději

⁵⁶ quando absolute [...] particula. klade-li se absolutně bez částice.

⁵⁷ srov. J 5,18; 10,24—39

⁵⁸ srov. Iz 53,3—12

⁵⁹ bratrský kanc. z r. 1541, N 15, píseň M. Michalce *Velmi jest potřebie každému člověku*

⁶⁰ srov. Ga 4,1

⁶¹ srov. Mt 26,39; L 22,42

nevelmí bych tomu odpíral, ani se tu o slovo mnoho nesnadnil na tom místě, když by jen toto místo *exinanivit se ipsum* bylo vlastně, ut supra dixi,⁶² vyloženo. Aby tak u Čechů zůstal také rozdíl jako u latinů, kteříž vědí co jest *exinanire se et abnegare se ipsum*.⁶³

Nu již bezpochyby, z těch a z těm podobných chyb, snadné jest srozuměti, že má-li kdo býti dobrý mluvitel, potřebí jest mu pilně šetřiti, nejprv vlastnosti slov.

Ale to šetření kdyby bylo bez opatrnosti,/(169b) někdy by více škodilo nežli pomahalo. Protož ku pomoci opatrnosti při tom, položím některé vejmníky;⁶⁴ zvlášť pro ty lidi, kteříž ne na prostředku, od kraje odehnáni jsouce, zůstávají, ale hned k druhému kraji běží etc.

Vejmníka pak nejprv budiž těch slov, kteráž sou ač vlastní⁶⁵ ale však neobyčejná a nezvyklá, id est, usu nunquam recepta;⁶⁶ byť pak i proti grammatyce nebyla, ale když sou proti zvyku. Jako, kdyby chtěje míti frequentativum od toho slova *spasení*, i řekl *spasování*. Nybrž kdyby thema huius vocis⁶⁷ chtěje míti⁶⁸/(171a) řekl

169b

171a

*vyp.*⁶⁸

spasuji, spasuješ etc., poněvadž říkáš *spasení, spasil, spasil* etc.; jako říkáme *ztracení, ztracuje, ztracuješ* etc. Bylať by forma česká slov těch; ale Čechové dobří, ani jiní vůbec, nikdy toho neužívali. A také, jaká jest potřeba toho slova? Nebo maje a neb chtěje říci: *Tot jest neb sou spasování Boží* etc., i proč by neřekl in singulari: *Tot jest spasení Boží*, a neb *tot jest dílo Páně jímž on přivodí lidi k spasení* etc. A také, to slovo *pasování*, lidem již obecné, blízké jest toho slova *spasování*; protož někdo chtěje třebasí potvůřiti a přemítati takovou řeč, dal by tomu slovu *spasení* tento rozum: *spasování* že jest mnohých lidí *pasování*; jako *shromáždění* jest mnohých lidí neb věci *hromáždění*. Protož lépe jest takových slov se vystříhati.

Item: *mnozí uvěřovali v Krysta*, jeden tak napsal; et hoc affectatum est.⁷⁰ Item, k témuž podobné to slovo *vkřišování* neb *vkřesování*, frequentativum; též inusitatum, ac ideo ineptum et ingratum,⁷¹ bezpotřebné/(171b) quidam novitatis tamen avidi eo utuntur;⁷² a někteří z nedopatření, než zvědí vypustí je, měvše a neb mohouce říci na tom místě *vkřisešení* aneb *křisešení* takto, díš-li ty: *Častá bývala zkřesování lidí věrných za první církve*, rei radše usitate;⁷³ *častá křisešení mrtvých* etc.; aut per circumlocutionem elegantius:⁷⁴ *Často Bůh za první církve moc svou ukazoval, mrtvých k životu povolávaje*, vel *mrtvé k životu navracuje*, vel *mrtvým život dává* etc.

171b

⁶² ut supra dixi jak jsem řekl výše

⁶³ *exinanire se et abnegare se ipsum*. zříci se všeho (popř. zmařit se) a zapřít sebe samého.

⁶⁴ vejmníky výjimky, výhrady

⁶⁵ vlastní správná

⁶⁶ id est, usu nunquam recepta tj. nikdy nevešla do běžného užívání

⁶⁷ thema huius vocis základ tohoto slova

⁶⁸ *vyp.* touto zkratkou mohl být označen Jan Černý, zvaný Nigranus, po r. 1547 jedna z nejvíce pronásledovaných osobností jednoty bratrské; skrýval se až do r. 1558, kdy byl zvolen sudím jednoty; viz fol. 2b, pozn. 6

⁶⁹ zde začínají nepravdivosti ve foliaci; viz kritický aparát

⁷⁰ et hoc affectatum est a to je vyumělkované

⁷¹ inusitatum, ac ideo ineptum et ingratum neobvyklé, a proto nevhodné a nepěkné

⁷² quidam novitatis tamen avidi eo utuntur ale někteří novotáři jej přece užívají

⁷³ usitate běžně

⁷⁴ aut per circumlocutionem elegantius anebo vkusněji s pomocí opisu

Pražák⁷⁵ vyložil ono slovo <Ad> Ephes<ios> 4 maledicentia,⁷⁶ *zlolejnost*; voluit ludere in fingendis abstractis. Plane inepta vox, nunquam usu recepta.⁷⁷ Lépe bylo položit *zlořečenství*, neb *zlořečení*, *láni* etc.; ač nejvlastnější podle slova řeckého *rouháni*.

172a

To slovo *vrstevník* a *vrstevnice*, coaetaneus, est equidem proprium, sed inusitatum; lépe circumlocutione uti:⁷⁸ *jest jednoho s ním* anebo/(172a) *jednostejného věku*.

Někdy vykladač může periphrasi užiti, když by se zdálo že by příčinou vlastnosti⁷⁹ tvrdost řeči se uvedla. Jako K Židům 12: *kterž zapsáni sou v nebesích*,⁸⁰ lépe říci nežli *v nebesích zapsaných* *év oύρανοῖς ἀπογεγραμμένων*.

K témuž podobná slova jsou, některých, jenž buď latinou český mluvití chtěli, buď latinskými slovy, v češtině neznámými, ano již v obyčej vešlými, pohrdali, říkajíce *moudrovci*, ješto mohli říci *filozofi* aneb *filozofové*. Ale český pověděti rozum latinského slova vlastní chtěli. Nebo ti slouli filozofové u starých pohanů, jenž moudrosti jiné učili a sami jí milovníci byli.

172b

Varia posset pro suo quisque arbitrio nova vocabula fingere, sed probata moneta est potius utendum, caetera sunt rejicienda, ut non necessaria, affectata, ac usu nunquam recepta, et ideo inepta atque/(172b) *ridicula*; maxime si a sciolis proferuntur ex cacozelia. Nam viris, sapientia et auctoritate praeditis, talia condonanda sunt. Hi enim inopia vocum atque linguae totius dum proprie loqui student, subobscuri ac horridiores quandoque fiunt; ale ne hned vše kusá jako s vocasem,⁸¹ ut dicitur.⁸²

Jako tato slova: *zkrystili*, *zkrystili*, to jest k Krystu přivedli a s ním spojili, t. křesťany z nás zdělali etc. — Item, moha říci: *jako za prvních let neb časů*, i řekne někdo: *jako na prvici*.⁸³ Z těch slov latinských *sicut antea* aut *sicut olim*; též z toho slova *primitivus*, *na prvoti*.

169b

Item, moha říci/(169b) *přikazani Boží plň*, i dí někdo *přikazy Boží. Mandata*: non improprie quidem, sed inusitate et non necessario, habetur enim melius ac usu receptum vocabulum *přikazani*.⁸⁴ Říci český *přikazy* jest podobně tak jako by latíně řekl *mandationes* aneb *mandatio*; cū usitatum et commodum vocabulum habeamus *mandata* aut *mandatum*.⁸⁵ — <Ad> Coloss<enses> 3: kdežto není servus et liber,⁸⁶ *služebník* a *svobodník*; proprium equidem hoc est, sed inusitata ac ingrata vox;⁸⁷ lépe říci *svobodný*.

⁷⁵ Melantrichova bible z r. 1556/57; viz fol. 146a, pozn. 1462, 103b, pozn. 937

⁷⁶ Ef 4,31 v Bezově překladu; Melantrich má *zlolejnost*

⁷⁷ voluit ludere [...] recepta. chtěl si pohrávat s vymyšlením abstrakt. Naprosto nevhodné slovo, které nikdy nevešlo do užívání

⁷⁸ est equidem [...] circumlocutione uti je sice správné, ale neobvyklé; lépe užít popisu

⁷⁹ příčinou vlastnosti kvůli správnému užítí (nějakého výrazu)

⁸⁰ Žd 12,23

⁸¹ viz fol. 291a

⁸² Varia posset [...] ut dicitur. Každý si může podle vlastního uvážení tvořit nová slova, ale lépe je užívat vyzkoušené mince, ostatní slova jsou zavrhovatelná, ješto jich není zapotřebí, ješto jsou vyumělkovaná a nikdy nevešla do užívání, a proto jsou nevhodná a směšná, a nejvíce tehdy, vystupují-li s nimi učenci ze snahy po nevhodné nápodobě. Mužům obdařeným moudrostí a vážností lze zajisté takové věci prominout, neboť když se snaží mluvit přesně, stávají se někdy vzhledem k nedostatečnosti slov a celého jazyka vůbec poněkud temnými a neuhlazenými; ale ne hned vše kusá jako s vocasem, jak se říká.

⁸³ viz fol. 108a, pozn. 964

⁸⁴ non improprie [...] vocabulum *přikazani*. sice docela správné, ale není to obvyklé ani nezbytné, máme totiž lepší a běžně užívané slůvko *přikazani*.

⁸⁵ cū usitatum [...] *mandatum*. zatímco máme běžně užívané a srozumitelné slůvko *mandata* nebo *mandatum*.

⁸⁶ Ko 3,11

⁸⁷ proprium equidem [...] ingrata vox sice správné, ale je to nepoužívané a nepěkné;

Ale žeť někdy i umělým a vážným/(170a) můžům v tom zkulhá a sfašuje pamět, takže nemůže se hned pojednou nahoditi to vlastní pravé slovo; i musí jiným v ten čas jako věchtem předce zastrčiti mezeru;⁸⁸ dum modo abest *φιλαυτλα*, et eruditionis insulsa ostentatio.

Talia sunt et haec vocabula, nova suta, inusitata:⁸⁹ *summovník*,⁹⁰ to jest, kniha summy nětčeho v sobě zavírající; *kazatedlník*, kázání a neb zprávy kazatelům zdržující kniha; *hromadník*, hromady věcí obsahující; *cizokrajenín*, alienigena etc. Item Jidáš že byl Krystů *peněžník*, to jest vladař nad penězi Krystovými, totiž šafař.

Lestněukladník, *lestněpochlebník*, *zpupněmluvník*, *starobylosti*, *davnobylosti*; et similia multa, quorum autor B. M<atěj> Červ<enka>.⁹¹ *Pracovník*; někdo by pak řekl *harcovník*. Insulsum figmentum; quasi latine dicerem *indicator*, moha říci obvykle *nuncius*.⁹² Item *čím více domácníky jeho*, domesticos; ineptus interpret.⁹³ Item *marnochlubitelé* (licet haec non sit nova, tamen iam olim obsoleta vox).⁹⁴

Takové někdy některé slovíčko že by se nalezlo, i v knihách znamenitých/(170b) mužův, etiam in bonis autoribus, jako in rhythmis aut aliquo poemate,⁹⁵ ne hned sluší leckomus již nyní to všetečně haněti, a nebo bez soudu a potřeby drze následovati, a nebo sobě nětco nespůsobného, a ovšem grobianského vymějšleti. Hájek⁹⁶ a Proxenus⁹⁷ oba již doktoři, užívají toho slova *hovězí škola*. Nějakáť jest to divná hovězí škola; musejí v ní bejkové a krásy, volové i telata se cvičiti a učiti. I nevím čemu; a také nevím já kde jest ta škola, musím tam někde v Praze býti. Licet probe istis verbis taxari ab eis illum summum nebulonem Mistopolum,⁹⁸ hominem perditissimum et nequissimum, cui vix parem tota Bohemia habet.⁹⁹

V oné staročeské písni *Ve jméno Boží počněme, a dokudž můžeme* etc.,¹⁰⁰ také jest i tato clausula postavena: *mocí Boží vzkřešovali* etc. — *Lestněukladník*, dixit ac scripsit quidam bonus vir; inusitatum.¹⁰¹ Prostě mohl říci *lidé lstiví, oukladní, a jenž*

⁸⁸ viz fol. 290a

⁸⁹ dum modo [...] inusitata jen když tu není sebeláska a hloupé vystrkování učenosti. — Taková jsou i tato nově ušíta neobvyklá slůvka *φιλαυτλα* sebeláska; srov. 2 Tm 3,2 *ἀνθρώποι φιλαυτοι*, Vulgáta: *homines seipsos amantes* „lidé milující samy sebe“

⁹⁰ viz fol. 173a, pozn. 106; 339a

⁹¹ et similia multa [...] Červenka. a mnoho podobných výrazů, jejichž tvůrcem je b. Matěj Červenka. srov. fol. 334a—338b; 280b

⁹² Insulsum figmentum [...] *nuncius*. Nechutný výtvar, jako kdybych latinsky řekl *indicator* („oznamovač“), moha říci obvykle *nuncius* („posel“).

⁹³ domesticos; ineptus interpret. želeď; nejapný překladař.

⁹⁴ licet haec [...] obsoleta vox ačkoli toto není slovo nové, ale zato již dávno zastaralé

⁹⁵ etiam [...] poemate a také u dobrých autorů, jako v rýmované skladbě nebo v nějaké časoměrné básni; srov. fol. 138a, pozn. 1372

⁹⁶ viz fol. 95a, pozn. 823

⁹⁷ viz fol. 73b, pozn. 518

⁹⁸ Jan Mystopol (†1568), kalíšnický kněz, administrátor konzistoře podobojí, ostře vystupoval proti jednotě bratraké. Byl pověstný svým oportunismem, bezcharakterností, ješitností a ziskuchtivostí. Naráží se zde asi na Mystopolovu snahu získat pražskou kolej Všem svatých pod svůj dozor.

⁹⁹ Licet probe [...] Bohemia habet. Možná že se těmito slovy po zásluze otírají o onoho dočista ničemného a daremného nejhoršího otřapu Mystopola, jemuž rovného stěží najdeš v celých Čechách.

¹⁰⁰ píseň táboritů; Kancionál šamotulský, O 12

¹⁰¹ dixit ac scripsit [...] inusitatum. řekl a napsal jeden dobrý muž; je to neobvyklé (srov. fol. 170a)

Istivě ukládají, vel *Istivé ouklady čini*. Graeco more sic fingere verba composita in nostra lingua non decet, sed consuetis uti, ut supra toties monui.¹⁰²/(173a) — *Krvavci*¹⁰³ idem dixit, id est viri sanguinum;¹⁰⁴ lépe bylo říci *muži krve lidské žitní*, aneb jako říkali vůbec, *zkrvavili* neb *vražedni*. Někdo hloupý, slyše jmenovati *kravce*, na *kravce* by mysli; jakož se tak nedávno jednomu přihodilo. — Item to slovo

t. impressorovi, kterýž ty řeči Boží tiskl etc., viž tam v té knize.¹⁰⁵

čtyřdný, quadriduanus; latinismus. D<octo> Hájek:¹⁰⁶ *čtvrtodenní zimnice*; neobvyklé slovo, a však lékaři mohou ho užívat, snad mu zvyknou lidé. — Item, jeden chtěje

B. J<an> A<ugusta> v kázání Summovníku O Antykristu.¹⁰⁷

podlé latinských slov svátosti mistrovský jmenovati, takto absolutionem et confirmationem jmenoval: *rozhrěš a biřm*; moha obvyklým způsobem říci *rozhrěšování a biřmování*, a *passování*, antiquae voces sunt.¹⁰⁸ Baltheus militaris¹⁰⁹ bylo znamení rytířství, ač staří říkali *irmovati*, abiecta litera b.^{109a} *Irmo*, halže¹¹⁰ neb točenice¹¹¹ neb řetěz daný a vložený na hrdlo. Podnes u Poláků *irmo* říkají tomu jhu kteréž se na hrdlo klade.

Huc pertinent et comparationes inusitatae.¹¹² Nebo jakož u latinů neříkají *bonus*, *bonior*, *bonissimus*, ale *bonus*, *melior*, *optimus*; tak podobně u Čechů, neříkáme *dobrý*, *dobřejší*, *nejdobřejší*, ale *dobrý*, *lepší*, *nejlepší*. Ač někteří ještě¹¹³/(173b) tu inter gradum comparativum et superlativum, peculiarem medium gradum constituebant,¹¹⁴ říkajíce (ut Rohius noster pie memoriae)¹¹⁵ *lepší*, *nadlepší*, *nejlepší*. Proprie quidem et erudite, sed non admodum usitate.¹¹⁶ — Někteří říkali *tichý*, *tišejší*, *nejtišejší*; lépe však a obvykleji říci *tišší*, *nejtišší beranek* etc. Pošetilého jednoho slejchával sem říkati *lepší*.¹¹⁷

¹⁰² Graeco more [...] monui. V našem jazyce není vhodné takto podle řeckého způsobu tvořit složeniny, nýbrž se má užívat slov běžných, jak jsem už tolikrát připomenul výše.

¹⁰³ viz 334b

¹⁰⁴ idem dixit, id est viri sanguinum řekl týž, tj. muži krve

¹⁰⁵ viz fol. 280b, pozn. 2052; *Žaltář svatého Davida* byl vytištěn 1562 v Prostějově, zmíněným tiskařem by tedy mohl být Jan Günther; viz fol. 156b, pozn. 1585, 334a

¹⁰⁶ viz fol. 242a, pozn. 1254; srov. J 11,39

¹⁰⁷ Jan Augusta (viz fol. 42a, pozn. 257) před svým uvězněním, ve vězení i po svém propuštění pracoval na rozsáhlém souboru kázání na celý rok. Tento *Summovník* měl jako základ Augustovy sbírky biblických oddílů a textů *Register božských slov*, nebo *Register pořádaný na celý rok* [...] *gruntovních řečí o každé pravdě* (vyd. po r. 1555, Knihopis 851). Augusta po propuštění z vězení dal *Summovník* tisknout, tisk byl však zastaven. Jedno kázání ze *Summovníku* má název *Svědectví starých Čechův o Antikristu*.

¹⁰⁸ antiquae voces sunt jsou starobylá slova

¹⁰⁹ baltheus militaris vojenský pás

^{109a} abiecta litera b bez litery b

¹¹⁰ halže náhrdelník

¹¹¹ točenice stuha

¹¹² Huc pertinent [...] inusitatae. Sem patří i neobvyklé tvoření druhého stupně (adjektiv).

¹¹³ zde končí nepravdivosti ve foliaci; viz kritický aparát

¹¹⁴ inter gradum [...] constituebant mezi druhý a třetí stupeň položili zvláštní stupeň střední

¹¹⁵ ut Rohius noster pie memoriae jako náš Roh zbožné paměti; viz fol. 3b, pozn. 21

¹¹⁶ Proprie [...] usitate. Zajisté správně a učeně, ale nepříliš běžně.

¹¹⁷ zřejmě písařská chyba

Item, kdyby někdo říkal v obecném mluvení *půjdu do rádného domu*, moha říci obvykle, *do rathauzu*. Ale ten způsob i to slovo, pertinet ad archaismum,¹¹⁸ jako i to: *Zákonníci v rádnicích svých* (to jest, v místech těch kdež radu drživali) *mrskati kázali apoštolů*. Mat(ouš) 10: *Vydati vás do concilií a v rádnicích svých mrskati budou vás*.¹¹⁹ Beneš vyložil: *Vydati vás do sněmů, a v školách svých mrskati budou vás*. Nejvládněji jest říci podlé slova řeckého *do rady*. To slovo *concilium* latius patet;¹²⁰ nebo rady a starší po městech všudy mají, ale concilium jest sjezd zvláštní veliký učitelův církve etc.

Rádnice staré slovo jest, iam obsoletum, non utimur eo;¹²¹ a take na tom místě se netrefí; (174a) nebo to slovo řecké kteréž tu stojí, t. *synagoga*, nemíní se na to místo kdež se rady držívali, ale kdež se lidé k službám Božím scházejí.

Item, z toho slova latinského *armemini*, *ozbrojte se*, t. oblecte se v zbroj. — Item, od toho slova *pohřeb*, řekl by verbum derivando¹²² *pohřebli*; moha říci usitate¹²³ *pohřebli*.

Takž od toho slova *závazek* a *zavazují* derivares adverbium,¹²⁴ *závazaně Panu Bohu posvětili*. Videtur quidem proprie dictum; sed si introspexeris penitius, deprahendes vocem et inusitatam, et inpropriam huic loco,¹²⁵ lépe by řekl *s závazkem*, aneb per circumlocutionem¹²⁶ *činivše* neb *učinivše závazek*.

De verbis defectivis¹²⁷

Náležitě na tomto místě zmínku učiním de verbis defectivis, o nichž toto krátce povím, což i prvé při jiné příčině jest povědno nejednou. Kdežkoli voces istae deficient,¹²⁸ nemají býti užívána; nebo proto defectiva slovou.

Ačkoli by se někdy zdalo že by něčto snad se mohlo nalezti i přišhodného; ale však šetřiti sluší zvyku, dobře a uměle mluvících lidí. Souť (174b) pak slova defectiva: *zřím, zříš, zření, zřítí, zření míti, zázřel sem, vzezřel; jsouc v zámutku k Bohu zří* = zřeji (si liceret dicere),¹²⁹ t. patří. — *Dím, diš, dí, díte* etc. — *Rku*, inquam: *vyřknu; výrok* Moravci říkají místy. — *Jím, píj, zabím, zabiji*. — *Vděk mi učinil, přitmi zavděk*, lépe *přijmi vděčně*. — *Jdu, půjdu*. — *Připravuji, opravuji, zpravuji*; carent primitivo.¹³⁰ — *Přečtu* non habet praesentem, nec participium; praeterito *přečetši*.¹³¹ — *Vyšed*. — *Bez poroka*, řekla jedna všetečná a mstivá žena, o dobrém muži před jedním pánem: *Jest pane bez poroka švec*. On pohnuv se¹³² řekl: *A tys*

¹¹⁸ pertinet ad archaismum patří mezi archaismy

¹¹⁹ Mt 10,17

¹²⁰ latius patet má širší smysl

¹²¹ iam obsoletum, non utimur eo již zastaralé a neužíváme ho

¹²² verbum derivando odvozováním slovesa

¹²³ usitate obvyklým způsobem

¹²⁴ derivares adverbium odvodil bys příslovce

¹²⁵ Videtur quidem [...] huic loco Zdá se sice, že je to řečeno správně, ale nahlédneš-li hlouběji, shledeš, že to slovo je neobvyklé a na tomto místě nepatřičné

¹²⁶ per circumlocutionem pomocí opisu

¹²⁷ De verbis defectivis O slovesech defektivních (tj. o slovesech, jimž chybí některé tvary)

¹²⁸ voces istae deficient tato slova nemají příslušné tvary

¹²⁹ si liceret dicere kdyby se to tak dalo říci

¹³⁰ carent primitivo nemají základní sloveso

¹³¹ *Přečtu* non habet [...] praeterito *přečetši*. *Přečtu* nemá přítomný čas ani participium (tj. přechodník přítomný; minulý (přechodník) má *přečetši*.

¹³² pohnuv se uraziv se, nazlobiv se

bez poroka kurva. To slovo bez poroka jest pravě české, ale deficit¹³³ (nebo toliko Moravci říkají ve vseh: *Ját sem tobě ten porok*, t. nedobrotě tuším); latinské říkají: Absit verbo invidia.¹³⁴ Pace tua dixerim¹³⁵ (favete linguis);¹³⁶ s odpustěním, radě odpustiti; hlupci říkávají: *Otiž tě (ta) Pan Bůh lépe než já*. Item Moravci: *nebudeš mi porokovati*, t. nebudeš mi láti potom, ale zviš žes ode mne dobře koupil./

175a

(175a)

Appendix¹³⁷

Ještě i tohoto mi se nevidí pominouti, že vlastnosti slov někdy rozličně a rozdílně brány neb formovány býti mohou, i při jednom slově. Jako to slovo *kolomaz*; někteří myslíce že jest maz jímž kol vozních pomazují, i říkají *kolomaz*; jiní myslíce na to, že říkáme *maž*, unge, *maž vůz neb kola* etc. i říkají *kolomaž*; jiní opět, myslíce na mast kterouž pomazují kol neb čehožkoli, i říkají *kolomast*. A protož co by tu mělo býti vyvoleno, a kterého z těch způsobů užíváno; na to výbornou reguli dává Horatius, že se šetřiti má, quid approbet usus, quem penes arbitrium etc.,¹³⁸ probata moneta gratissima,¹³⁹ totiž, zvyku obecného dobře mluvících tím jazykem. I neslejháme pak vůbec říkati *kolomaž*, ani *kolomast*, ale *kolomaz*; protož toho slova raději nežli oněch dvou užívati se má. Nebo mohl by někdo vtipný a soudný, rozličných vlastností a z toho slov sobě navymejšleti, a potom tak mluviti nebo psati že by mu řídko kdo rozuměl; (175b) říká se kačicím *blatničky*, třešněm *třešně*, kozlu *vřešták*. Ale to sluší poručiti těm jenž se na lesích kopčíně¹⁴⁰ učí, říkajíce sekeře *straka*, sukni *svida*, měšci *štlr* etc.

175b

Takovým a těm podobným slovům, má zvyk a obyčejnost¹⁴¹ meze položiti; jichž přestupovati nesluší, leč by kdo za nemudrocha,¹⁴² drzího¹⁴³ a pyšného jmín byti chtěl. Než kdyžby kdy který potom věk přijal to které slovo, ut favore publice recipetur ac approbaretur, essetque in usu apud erudite loquentes,¹⁴⁴ a to potom své místo již míti bude, byť pak říkali višněm *visně*, protože visí, jako říkati obyčej *poduška*, protože pod ušima bývá etc.

[Archaismi]

Druhé, mohla by býti i obyčejná někdy slova, ale snad již z zvyku povyšlá, na něž se téměř zapomnělo; z nichž užíval-li by kterých kdy středně, byla by figura jenž slove archaismus; pakli affectate et frequenter,¹⁴⁵ tedy by byl barbarismus et stultitia.¹⁴⁶ Jako, kdyžby často neb vždycky, maje říci *lepka*, i řekl *přilbice*; a místo

¹³³ deficit nemá všechny tvary

¹³⁴ Absit verbo invidia. Nevykládej si má slova ve zlém. (Srov. Livius, *Ab urbe cond.* IX 19,15; XXXVI 7,7)

¹³⁵ Pace tua dixerim Řekl jsem to s tvým dovolením

¹³⁶ favete linguis buďte zbožní jazykem, budiž posvátné ticho (Horatius, *Carmina* III 1,2); později se užívalo ve významu „neříkej nic, ticho!“

¹³⁷ Appendix Přídavek

¹³⁸ quid approbet usus, quem penes arbitrium etc. viz fol. 105a, pozn. 956

¹³⁹ probata moneta gratissima nejmilejší je běžná mince srov. fol. 172a;

¹⁴⁰ kopčina loupežnická zběř (se svým argotem)

¹⁴¹ obyčejnost obvyklost, návyk

¹⁴² nemudrocha blázna, hlupáka

¹⁴³ drzího opovážlivého

¹⁴⁴ ut favore [...] loquentes aby bylo veřejně přijato a uznáno oblibou a aby tak vešlo do užívání vzdělaných mluvčích

¹⁴⁵ affectate et frequenter strojeně a často

¹⁴⁶ barbarismus et stultitia. hrubý jazykový poklesek a hloupost.

kordu šaršoun; máje řici *mládenec*, i řekl by *mladec*, sedláci by pak řekl *mlatec*;/(176a) a máje řici *jonák*, i řekl by *jinoch*, kteréž to slovo ač jest pěkné a bylo někdy, et significatione et forma,¹⁴⁷ z řeckého toho vzaté *eunuchus*, a nebo z toho latinského *iuvēnis*, ale tu se signifiací netrefuje, non enim quilibet iuvēnis est castratus.¹⁴⁸ Ale již to slovo *jinoch* jest obsoletum,¹⁴⁹ ačkoli jiného příhodného nemáme. Nebo *kleštěnec* obscaena vox est.¹⁵⁰ Ačť sou mnozí vykladaři Nového zákona užívali toho slova, Mat(thaei) 19b: *Jsou kleštěnci kteříž* etc.¹⁵¹ Staří, na pargaméně psaní, obecně tak mají; též i B. Lukáš,¹⁵² i Beneš. Někteří jiné slovo vzali, též dost nezpůsobné, t. *řezanci*. Tak položil Plzenský¹⁵³ a Klaudyán.¹⁵⁴ Pražští¹⁵⁵ a Horští,¹⁵⁶ vyhýbajíce obému, položili *panicové*; a dobře jest, i já tak sem vyložil, přídav na straně druhé,¹⁵⁷ ale to tam.

Item *robenec* staří Čechové říkali; *robenec*, *robének*, *robě*, *robátko* = dětatko. Moravští sedláci *chlapec*; Poláci, poně *parobek*. Tež staří říkali *čistá roba*; jako by nyní řekl *čistá čada*.¹⁵⁸ *Roba* někdy per contemptum¹⁵⁹ říkají;/(176b) t. šlundra.¹⁶⁰ *Robiti* Slováci říkají, operari, dělati. Někdy staří hýskovi zpívali: *Robýnku z cizí země neskladej písní o mé ženě; robýnku*, t. mladence.

Rov, staroslovanské slove, *hrob* my říkáme, odtud *Přerov*, u Bečvy řeky, jako by řekl *první hrob*. Slavný hrob byl u města, tu nad Předmostím,¹⁶¹ a Předmostí sloulo Staré město. Za Bečví pak bylo veliké město, šestnáct klášterů v něm bylo, pohřbové slavní. Ještě veliké kosti obrův v vršku pod skalkou předmostskou vykopávají; zuby tak veliké jako pěst, jako hlava člověčí etc.; žebra jako břevence; i rohy veliké, tež nalezávali. Veliké někdy to město bylo. Dulcissima patria mea; nunc mihi varias ob causas fere invisā, maxime propter sceleratum magiae artificium, imo veneficium, quod exstirpet Deus cito amen.¹⁶² Říkávali také staří *hrobka* neb *hrobky* neb *hřbítov*; obsoleta vocabula. U Litomyšle ještě se říká *kamenná hrobka*, na *kamenné hrobce*;/(177a) Poláci zákopám a nebo rokem poně¹⁶³ *grobi* říkají. *Hrob*

¹⁴⁷ et significatione et forma co do významu i tvaru

¹⁴⁸ non enim [...] castratus. nebot není každý mladík kleštěncem.

¹⁴⁹ obsoletum vyšlé ze zvyku, z užívání, zastaralé

¹⁵⁰ *kleštěnec* obscaena vox est. *kleštěnec* je nealůdné slovo.

¹⁵¹ Mt 19,12

¹⁵² viz fol. 60b, pozn. 371

¹⁵³ viz fol. 41b, pozn. 251

¹⁵⁴ viz fol. 43b, pozn. 263

¹⁵⁵ viz fol. 103b, pozn. 937

¹⁵⁶ tzv. Bible kutnohorská: *Bible*, Kutná Hora (Martin z Tišnova) 1482, Knihopis 3

¹⁵⁷ Blahoslavův Nový zákon, viz fol. 103b, pozn. 942; ve vydání z r. 1568 má na fol. 30 in margine *kleštěnci* ke slovu *panicové* v textu

¹⁵⁸ *čistá čada* hezké děvče

¹⁵⁹ per contemptum pejorativně, pohrdlivě

¹⁶⁰ šlundra ženská, ženština

¹⁶¹ Přerov se v 16. století rozkládal jen na levém břehu Bečvy. Naproti němu na pravém břehu ležela ves Předmostí (nyní součást Přerova). V hliníku cihelny u Předmostí se dodnes nacházejí v mohutných sprašových vrstvách zbytky pleistocenní fauny i pozůstatky paleolitických lidí.

¹⁶² Dulcissima patria[...] cito amen. Můj přesladký domove, který mám teď z různých příčin téměř v nenávisti, především pro umění (či spíše travičské umění) magie, jež Bůh nechť rychle vykoření, amen. Je to narážka na šířící se čarodějnictví; r. 1561 bylo v Přerově z tohoto důvodu upáleno několik žen. (Srov. V. Prasek, *Organisace práv magdeburských na sev. Moravě a v rak. Slezsku*, Olomouc 1900, s. 141)

¹⁶³ poně prý

to slovece, jest z němčiny. Moravci a i Čechové říkávali *jama*. Odtud *jamníci*,¹⁶⁴ oni bezbožní naháči kteréž Žižka zbil.

Zmek, adhuc nunc apud nonnullos est in usu,¹⁶⁵ *zmek*, t. čert neb Satan; venit a polonico¹⁶⁶ *smok* = drak. — Item, maje jmenovati *děla*, i řekl by po staročesku *pušky* etc. — Item, držího, všetečného, a bůjného, nazval by *jasavým*. — Item, staří říkali *snabdi*, my říkáme *drží stráž*, aneb *bdi strážný*. *Postavili snabditele*, osadili řek postavili stráž nebo strážné, *snabdítel*, vigil, strážný. — A maje říci *kronykář*, annalium scriptor, i řekl by *letopis*, jako M. Codicillus¹⁶⁷ v Pranostyce; est prorsus obsoleta vox.¹⁶⁸ — Item: *nalit přide sám pán*; jak by řekl *a tož v tom přide sám pán*. Item: *nalit sem ostydla*, t. *aj hle již sem ostydla*. Item: *anolit uhlavní sou nepřítelé*, t. *a oni pak sou uhlavní* etc.

177b

Item: *jeliž*. V Písniích tištění Severynova,¹⁶⁹ (177b) H 16: *Kteřž byli hříchem zkaženi, jinak nemohli zde býti opraveni, jeliž ten kterýž hřichy s lidí shlazuje svou milostí, ráčil se ukázati*.¹⁷⁰ Item, Sixt z Otterstorfu,¹⁷¹ nejlepší sic Čech ze všech přítomných pražských doktorů a mistrů, v Turecké kronyce Pauli Iovii¹⁷² list Z sexternu b,¹⁷³ takto vyložil: *Až jeliž za času Goda sou poraženi*.

Velmě, valde, staří říkávali; a i ještě někteří letní¹⁷⁴ lidé tak mluví, j literu v dyftoňg ie proměňující; ale již to z zvyku vychází, obsolescit; avšak někteří se naschvál tak říkati učí a zvykají, ano jim to sluší jako svini kopí, leda se jen potvořil; jako pan Šimon z Českého Ostrova.¹⁷⁵

Zvíci, Eritha<cus> napsal: *Sluka jest čistý bystrý pták co koroptva, zvíci i podobou těla; kromě nos má dlouhý, ploský na prst. Sněz té lektvaře zvíci vlaského ořecha* = tak veliký kus jako vlaský vořech. Staří lékaři čeští tak psávali.

Zahynuje, vetus mos coniugandi. Est quidem valde proprium et significans, sed tamen obsoletum.¹⁷⁶ Pan Řehoř Hrubý z Jelení, užíval toho slova v svém výkladu/ (178a) Františka Petrarchy;¹⁷⁷ ale nyní lépe místo toho říci *hyme*, bude i dosti vlastně i pěkně. — *Boha se vše bojí, a on pak sám nikohého*, t. nikohož, žádného. — *Nerodíte* = nechťjte etc. Fortassis inde dicitur, quod parturiens semper vult perficere,

178a

¹⁶⁴ jamníci přezdívká tajným příslušníkům zakázaného náboženství, scházejícím se v jeskyních a roklicích; zde jde o adamity

¹⁶⁵ adhuc nunc [...] in usu doposud někteří užívají

¹⁶⁶ venit a polonico pochází z polského

¹⁶⁷ Petr Codicillus (Kodycyllus) z Tulechova (1533—1589), profesor řečtiny a matematiky na pražské univerzitě, básník a překladatel; po Proxenovi ze Sudetu vydával v letech 1583 až 1589 minucí a pranostiky (rozumí se zde asi minucí na rok 1587, viz fol. 245a, pozn. 1310).

¹⁶⁸ est prorsus obsoleta vox je úplně zastaralé slovo

¹⁶⁹ bratrský kancionál z r. 1541; viz fol. 3b, pozn. 22

¹⁷⁰ píseň *Chvalmě Boha, Otce mocného, jenž Syna svého*

¹⁷¹ Sixt z Ottersdorfa, zvaný Raconicensis (po 1500—1583), staroměstský kancléř, literát, překladatel, historik; spolupracoval s Jiřikem Melantrichem z Aventina na překladu a vydání bible.

¹⁷² *Kníha o věcech a způsobích narodu tureckého [...] v řeči vlaské od Pavla Jovia biskupa Nucérinského Karlovi Pátému Císaři oddaná i připsaná*, Praha (Severin) 1540, Knihopis 3631; překlad a předmluvu pořídili Sixt a Ambrož z Ottersdorfa

¹⁷³ sexternu sexternus je složka rukopisu o šesti dvojlistech

¹⁷⁴ letní letití, staří

¹⁷⁵ Šimon Vídeňský z Českého Ostrova (Vostrova), zakladatel moravského vladckého rodu na Jihlavsku a Třebíčsku; zemřel po r. 1584

¹⁷⁶ vetus mos [...] tamen obsoletum. starý způsob časování. Je to sice velmi správné a má to dobrý smysl, ale přece je zastaralé.

¹⁷⁷ viz fol. 14b, pozn. 932

et conatur summpere liberari onere suo. Enixa, nitor.¹⁷⁸ A tak *nerodíte*, neusilujte; ale jest staré slovo (non est revocanda haec vox),¹⁷⁹ muž bez něho býti. *Nerodíte býti opatrní*, nechtějte. — *Vece mu Pán* = dí mu Pár. — *Tadoby kraloval Alexander Veliký*, totiž těch časův, neb těch chvilí. — *Patřích u vidění*, cernebam, praeter<itum> imperf<ectum>; *patřichu oní*, eiusdem temporis, numeri pluralis; *patřise on*, cernebat vel intuebatur, numeri singularis, praeteriti imperfecti. — Item, *odjide*, t. odšel. *Jíše*, abibat, discedebat. Ita futurum pro praesenti aut pro praeterito imperfecto solebant veteres ponere *odjideša oba*.¹⁸⁰ — *Dějet se tato odtucha* = odtušení, t. polechčení, dobrý trošt, poskytnutí nějaké naděje. — Item, staří psávali *nazyvání*, místo *vzyvání*,/(178b) vocare, invocare. 1 Cor<inthios> 1, *kteří nazývají jméno Pána Jezu Krysta*¹⁸¹ = qui invocant. — Mistr Jeroným¹⁸² Husů tovaryš, dí o smrti: *povižmež již co vskutce umíme učiniti* (t. prvé mnoho o smrti mluvívavše).¹⁸³

K témuž podobné jest to slovo staré *bíše*; o němž já soud svůj krátce povím tento. Nejprv toto pravím, že sou slova toho staří otcové naši, mnoho a dobře užívali, nyní již vyšlo z zvyku. Předkům naším (když to slovo přišlo některým v ošklivost nejprv) náramně bylo nelibo. B. Lukáš, muž veliký a znamenitý, suo tempore theologus nulli in tota gente nostra secundus,¹⁸⁴ v předmluvě na Zákon Boleslavský nemalo na to horlil.¹⁸⁵ Soudě bez pochyby dobrý muž, že když se dobrý zvyk v některých věcech opustí, nemalá k dobrému většímu se upustí pomoc, a nový zvyk kdoví jaký bude. A co všetečným, k čemu odtud příčina? Ut impune ineptiant aut insaniant; quod et factum fuit.¹⁸⁶ Věděltě dobře svatý muž, že o sama slova není se co hádati;/ (179a) logomachias fugiendas esse.¹⁸⁷ Ale porozuměv že se na mále tu nepřestane (jakož i dí, že k saduceům¹⁸⁸ tudy mohla by býti cesta etc.), za příčinou proměny temporis in hoc verbo *bíše*¹⁸⁹ v to slovo *byl*, budoucímu zlému podjiti dopustiti nechtěl. Sic ta slova: *In principio erat Verbum*¹⁹⁰ již musí tak býti vykládána: *Na počátku bylo Slovo*, a můžet býti i bez škody; však tak, když budeme věděti, jaký jest rozdíl v latině těch slov *erat*, *fuit* (o čemž viž Bezam,¹⁹¹ qui perpetuitatem huic verbo ascribit);¹⁹² a když my v svém *bylo* utrumque tempus¹⁹³ zavřeme.

Nebudeme-liť pak dobře, a právě vlastně mluvit, když se jen dobře bude rozuměti, musí na tom přestáno býti z nouze, když nelze jinak. Ač nemůže se jinak říci, než

¹⁷⁸ Fortassis inde [...] Enixa, nitor. Snad se to říká proto, že rodička chce vždy přivést svou námahu ke konci a všemi silami se snaží zbavit se svého břemene. *Slehnuvší* (od slovesa) *nitor* (opírá se, usilují).

¹⁷⁹ non est revocanda haec vox toto slovo není třeba znovu zavádět

¹⁸⁰ Ita futurum [...] *odjideša oba*. A tak staří často kladli budoucí čas místo přítomného nebo místo nedokonavého času minulého *odjideša oba*. *Jíše* a *odjideša* jsou tvary deformované z neporozumění, zřejmě místo *jdíše* a *odjideta*.

¹⁸¹ 1 K 1,2

¹⁸² M. Jeroným Pražský (asi 1380—1416), univerzitní mistr, významný teolog české reformace citováno zřejmě z nějakého staročeského překladu díla *Petri de Mladošovic Narratio de Magistro Hieronimo Pragensi* (ed. V. Novotný, FRB VIII. Praha 1932, s. 356)

¹⁸⁴ suo tempore [...] secundus ve své době první teolog v celém našem národě

¹⁸⁵ viz fol. 60b, pozn. 371

¹⁸⁶ Ut impune [...] factum fuit. Aby beztrestně třeštili a bláznili, což se také stalo.

¹⁸⁷ logomachias fugiendas esse slovním potyčkám se máme vyhýbat; srov. 1 Tm 6,4

¹⁸⁸ srov. Mt 3,7; 16,1—12; 22,23—34; Sk 23,6—9

¹⁸⁹ proměny temporis in hoc verbo *bíše* proměny času u tohoto slovesa *bíše*

¹⁹⁰ J 1,1

¹⁹¹ viz 144b, pozn. 1434

¹⁹² qui perpetuitatem huic verbo ascribit který tomuto slovesu připisuje význam věčného trvání

¹⁹³ utrumque tempus oba časy

žeť jest B. Lukáš příliš mnoho archaizmů, jakož v slovích, tak i v věcech zachováł, quod omnino nulli imitandum est.¹⁹⁴ Apocal<ypsis> 7: *zčísti ho žádný nemožítse*.¹⁹⁵ Luo<ae> 1: *a nebiše jima syn*¹⁹⁶ etc. A takž i v věcech, svatý můž tvrdý byl; quia diligens lector fuit, veterum,¹⁹⁷ netoliko Augustýna,¹⁹⁸ Hieronyma¹⁹⁹ etc., ale také i theologů škotystských²⁰⁰ a thomistů,²⁰¹ s nimiž se Hus nemnoho meškal; pročez/(179b) i snadnější k srozumění jsou knihy Husovy, nežli psání B. L<ukáše>. Odtud původ těch mluvení a slov: *byt nebytný* et similia, quibus discrimina modorum essendi, ut loquuntur ipsi, exprimere conabatur. Hinc et dura syntaxis: *pravdy výry čtení*; tres genitivi.²⁰²

Archaismus elegans et utilis²⁰³

Avšak proto opět na druhou stranu věděti sluší, žeť některá stará (ač již téměř některým lidem z obyčeje vycházející slova) hodně neměla by všelijak pomijína a vymítána býti, ale pomaličku zase raději přivozována na pamět, a někdy týž týž i užívána. Jako to, jehož již přerůdci užívají, *jelikož*, přepotřebné a výborné slovo, significantissimum.²⁰⁴ *Jelikož* = in quantum, seu quatenus.

Item, není také zlé i to slovece *outěk*, od utíkáni; *běží na outěk*; my říkáme *v závod*.

Item, ta slova: *jej živa viděli* = živého. *Od polu živa nechali*. *Čerstva* etc. Viz v Písniích²⁰⁵ D 15. Jest to starý accusativus casus. Origo/(180a) nominis huius est,²⁰⁶ staré slovece jehož se již neužívá, *žím*, to jest *živ sem*, vivo; *žíš*, vivis; per interpositionem²⁰⁷ *v*, *živíš*, facis vivere. Poláci *živeš*, vivis, *zle živěš* = zle si živ. Čechové: *Jest zle živ s svou přítelkyní* = scortatur.²⁰⁸

Měj mne výmluvna.

Antiqua et elegans est vox *tanúti*, theologi ea utuntur.²⁰⁹ *Đabel vnúkanými svými činí tanúti mysli*. Quasi diceret²¹⁰ *ta hnúti*, a neb *hnúti ta*, has suggestiones,²¹¹ *ta* mysli počátečná hnutí, na nětco pomýšlení, uvržení nětco v mysli jako kamének do vody. Veteres²¹² říkávali: *ani mi na myslí netanúlo*, t. nepřišlo, jakž nyní říkáme.

¹⁹⁴ quod omnino nulli imitandum est což by vůbec nikdo neměl napodobovat

¹⁹⁵ Žj 7,9

¹⁹⁶ L 1,7

¹⁹⁷ quia diligens [...] veterum protože byl pilný čtenář starých autorů

¹⁹⁸ viz fol. 144a, pozn. 1432

¹⁹⁹ viz fol. 31a, pozn. 199

²⁰⁰ viz fol. 57b, pozn. 337

²⁰¹ viz fol. 57b, pozn. 338

²⁰² et similia [...] tres genitivi. a podobné výrazy, jimiž se snažil vyjádřit rozdíl ve způsobech bytí, jak oni říkají. A to je též důvodem neobratné syntaxe: *pravdy výry čtení*, tři genitivi.

²⁰³ Archaismus elegans et utilis Archaismus vkusný a užitečný

²⁰⁴ significantissimum velmi výstižné

²⁰⁵ bratrský kancionál z r. 1541, viz fol. 3b, pozn. 22

²⁰⁶ Origo nominis huius est Původ tohoto jména je

²⁰⁷ per interpositionem vložením

²⁰⁸ scortatur děvkaří

²⁰⁹ Antiqua et elegans [...] utuntur. Existuje starobylé a vkusné slovo *tanúti*, užívají ho teologové.

²¹⁰ Quasi diceret Jako bys řekl

²¹¹ has suggestiones ta hnutí

²¹² veteres staří

Beneš K Řím(anum) 1: z víry do víry,²¹³ agrestis mos loquendi.²¹⁴ Lépe uti eleganti archaismo²¹⁵ z víry u víru.

M. Jan Hus²¹⁶ utitur hac voce²¹⁷ obilice, zbožice. Aby prej obilčko a jiné zbožice nezahynulo. Primitiva vox est obilí; diminutiva odtud obilčko.²¹⁸ Ačť ne vždy se nahodilo i svatému muži Husovi všeho vlastně vykládati. Nebo v kázání v Ponděli velikonoční,²¹⁹ vložil hospitalitas hospodařství. Nyní říkáme ochotnost a přívětivost k hostem,/(180b) přijímání jich v svůj dům, do hospody. Hospodařství se slyší na statek a nábytky zevnitřní,²²⁰ a nebo na hospodaření v něm; jako latíně říkají *reculas suas disponere*²²¹ etc., t. svůj chudý stateček, hospodařstvíčko své opatřiti;²²² supellectilem.²²³ Obilice pak jest, jako by řekl troška nějaká obilí, t. nemnoho. Est omnino quoddam medium inter primitivum et diminutivum.²²⁴ Takž rovně: zboží, zbožlčko, zbožice etc.

Mnedle, to jest, pro mne; i nyní tak říkáme. Staří toho slova dle drahně užívali, dle mne, pro mne, dle času, pro čas etc.

Item, toho slova, kteréhož staří obecně užívali, škoda že již tak z zvyku velmi vyšlo, t. šlechtic (fortasse nomen cum re sensim evanescit).²²⁵ Šlechtična dicitur adhuc.²²⁶ — Panic také z zvyku vychází; pannat ještě slove.

Tak podobně, staré slovo zbožný iam non est in usu;²²⁷ compositum manet²²⁸ bezbožný, nepobožný, ἀθεός.

Archaismus phraseon^{229/}

(181a) Některé staré phrases, ač nemají býti nyní užívány, však v knihách starých mají své místo, i mohou býti trpiny. Jako v té písni na příkázání: *Měj jednoho Boha v čest*.²³⁰ Item, *Žet jemu z mrtvých ožiti*.²³¹ Též říkávali staří *Bůh ví čemu se jest státi* = co se má státi. *Bůh ví co mi se jest státi* = co mi se má přihoditi. Haec et similia non sunt imitanda, licet in scriptis veterum tolerari possint.²³²

²¹³ Ř 1,17

²¹⁴ agrestis mos loquendi nevzdělaný způsob mluvy

²¹⁵ uti eleganti archaismo užít vkusného archaismu

²¹⁶ Výklad víery, kap. 40, odst. P; viz fol. 163b, pozn. 16 (Erben I, 131; Daňhelka, Výklady, s. 187)

²¹⁷ utitur hac voce užívá toho slova

²¹⁸ Primitiva vox [...] obilčko. Základní slovo je obilí; slovo zdobné odtud obilčko.

²¹⁹ Postilla, aneb Vyloženie svatých čtení nedělních, čtenie 22, odst. A, U ponděli po Velice noci (S. Lukáš v 24. kapitole); rukopis 1413; tisk: Postilla svatě paměti M. Jana Husi, Norimberk (Montan a Neyber) 1563, Knihopis 3261; Praha (Melantrich) 1564, Knihopis 3262 (Erben II, 140)

²²⁰ nábytky zevnitřní vnější vybavení, movitý majetek a užitkové zvířectvo

²²¹ *reculas suas disponere* uspořádati své věci, svůj stateček

²²² opatřiti zajistiti, zabezpečiti, postarati se

²²³ supellectilem (4. pád) výstroj, zařízení, majetek

²²⁴ Est omnino [...] diminutivum. Je to něco uprostřed mezi slovem základním a zdobným.

²²⁵ fortasse [...] evanescit snad že jméno pozvolna mizí s označovanou věcí

²²⁶ dicitur adhuc říká se dosud

²²⁷ iam non est in usu již se neužívá

²²⁸ compositum manet složenina zůstává

²²⁹ Archaismus phraseon Archaismus větný

²³⁰ bratrský kano. z r. 1541, M 14, píseň *To vědouce křesťané, žeť Bůh svých neostane*

²³¹ ibid., N 3, píseň *Pan Ježíš Krystus pokorný, a svého Otce poslušný*

²³² Haec et similia [...] possint. Tyto a podobné případy nejsou hodné napodobení, třebaže se dají snést ve spisech starých autorů.

Staré babky říkávaly (exclamandi formulis)²³³: *Ach mý hoře, mý hoře = nastojte. Ach nastojte na zlych život žet sou se zrodili* etc. Někteří ještě říkají *nestojte*. Moravky loquaciores²³⁴ říkají inepte²³⁵ *nestřijte, nestřijte*, quasi diceres²³⁶ *ach, ach*.

Au pohřbichu, ano již nyní pohřbichu; adverbialiter sonat, velut horrendum tuetur, torvum videtur.²³⁷

Ale necháť tuto aspoň snad náležitěji nežli jinde dotknu, některých slov jichž se často užívá, zvlášť v Zákoně Paně a kázáních slova Božího, v nichž jest veliká nejednostejnost. A nejprv to slovo

181b

evanġelium, to jest, jakž staří říkávali, *čtení svaté*, a nebo *čtení*/(181b) absolute, že sou našich těchto časův začali také mnozí v jazyku našem toho slova řeckého užívati, dobré jest, vlastním jest slovo dosti a i v latině se ho užívá dobře. A však jakž prvé staří mnoho i toho slova *čtení* užívali, i ještě se ho dobře užívati může, pěknější se však zdá a příjemnější již, toto nové slovo, t. *evanġelium*, a jest ovšem mnohem vlastnější nežli ono první. Nebo *čtení*, vlastně jest lectio. Ale *evanġelium* jest dobré a potěšené zvěstování; tak jakž hc svatí apoštolé v svých epistolách užívají. Sic ono také od jiných prvé k jiným věcem bývalo užíváno; o čemž není potřebí tuto vypravovati.

To slovo *γραμματεὺς*, scriba,²³⁸ nejednostejně v češtinu vykládali, i staří i noví vykladači. V starých pargamenových psaných exemplářích stojí *mistři lidu*. Tak v Plzenském tištěném,²³⁹ tak i B. Lukáš v tištěném na Karmeli²⁴⁰ položil. Pražské poslední tištění léta 1558,²⁴¹ na některých místech vyložili scribas *zakonníky*, ut Matt<haei> 21.²⁴² A jinde pak: *učitele lidu*; k smyslu hledíce; poněvadž se tím slovem míní,/(182a) lidé uměli v zákoně, neb vědomí, neb zběhlí (jakž Beneš vylčil), ti totiž kteříž lidu kazávali, to jest, Zákon vykládali v sobotní dny. Mně se vidí že se může říci někdy *učitelé lidu*; a zvlášť na některých místech, jako Mat<thaei> 13g, omnis scriba doctus,²⁴³ *všeliký učitel umělý*. Item Mat<thaei> 23: *Posílám k vám moudré a učitele*.²⁴⁴ A nebo *zakonníci* (pro obírání se s zákonem, a jemu učení). Než ad verbum,²⁴⁵ podle slova latinského, mohli by nazváni býti *písaři*, a nebo podle řeckého *literníci*. Ale bylo by to i lehkomylně a směšně, i nesrozumitelně; a jest i druhé řecké slovo Mat<thaei> 20: *ρομικός*,²⁴⁶ to vlastně ad verbum do češtiny může býti vyloženo *zakonník*; nebo *νόμος* jest *zákon*. A touž hystorii předkládaje svatý Marek 12, nepoložil toho slova *ρομικός*, ale *γραμματεὺς*;²⁴⁷ odkudž snadné jest viděti, že ta slova jednu a touž věc zdržují, a protož i jednostejně vykládána býti mohou.

²³³ exclamandi formulis jako zvolací formulí

²³⁴ loquaciores hovornější

²³⁵ inepte nehezky, nevhodně

²³⁶ quasi diceres jako bys řekl

²³⁷ adverbialiter sonat [...] videtur. zní příslovečně, jako hledí strašně, vypadá (tváří se) posupně.

²³⁸ scriba písař (v klasické latině), v č. překladech bible „zákoník“, tj. židovský odborník v Písmu. γραμματεὺς od γραμμα = Písmo, tedy „písař“

²³⁹ viz fol. 41b, pozn. 251

²⁴⁰ viz fol. 60b, pozn. 371

²⁴¹ *Nový zákon*, Praha (Melantrich) 1558, Knihopis 17107, nedochován; podle míst, která uvádí Blahoslav, se text tohoto vydání asi příliš neliší od znění v Melantrichově bibli z r. 1556/57 (viz fol. 103b, pozn. 937)

²⁴² Mt 21,15

²⁴³ Mt 13,52

²⁴⁴ Mt 23,34

²⁴⁵ ad verbum doslova

²⁴⁶ Mt 20,18

²⁴⁷ Mk 12,28

Ἀρχιερεύς, latíně princeps sacerdotum;²⁴⁸ tak obecný vejkład vznikl, a Béza²⁴⁹ též ho následoval. Někteří jako Erasmus,²⁵⁰ Calvinus,²⁵¹ Castalio,²⁵² vyložili *pontifex*. Do češtiny pak staří vykládali/(182b) (vide Mat<thaei> 2)²⁵³ *kníže kněžské*, B. Lukáš²⁵⁴ též. Plzáci²⁵⁵ též. Beneš: *vrchní kněz*. Někteří *biskup* etc. Kdyby mělo se podlé slova řeckého vykládati ad verbum,²⁵⁶ mohl by někdo ne vlastně říci *arcikněz*, jako se

λερεύς biskup nejvyšší, jen pro rozdíl toho *ἀρχιερεύς* ač by to mělo být více. Sed quia erat commune etiam aliis,²⁵⁷ protož etc.

říká *arcibiskup*, *arciděkan*, to jest, jiných biskupů kníže neb zpravce neb pán. Ale to slovo není obvyklé, to *arcikněz*; než jiné slovo jest, jehož se užívá. Jemu podobné (a neb raději dím, totéž slovo. Nebo staří knížeti říkali *kněz*. Ano i nyní v Rusii, kníže slove *kněz ruský*, *moskevský*, dummodo loco primitivi diminutivum ponitur)²⁵⁸ *arcikníže*, t. kníže vyšší jiných knížat etc.

Ale mně se vidí, starobylé zvyklosti při tom slovu se držeti, t. aby *ἀρχιερεύς* sloul u nás *kníže kněžské*; jako tak vyloženo léta 1558 v Praze,²⁵⁹ Mat<thaei> 21.²⁶⁰ Neb sama pravda tak káže. Poněvadž oni se knížatům rovnají, a jejich titulem jako kavka sojkovým perím se křtaltují.²⁶¹ A pakliž kdo chce raději říci *biskup*, také mi se to zdá dosti býti přifhodné. Nebo et significatio et forma nominis, prorsus graecum illud nomen *episcopus* exprimit.²⁶² Zvuk slova řeckého podobný jest českému, a moc jeho neb vyznamenání jest jedna a táž v obojím jazyku. Vlastně zajiště/(183a) každý biskup slouti by mohl i *přihledač* a neb *dohlídač* (kdyby slušelo fingere nomina).²⁶³ A ne pro jiné biskup má tak slouti podlé pravdy, než že k jiným kněžím dohlíží a o ně péči má, aby svou povinnost tak jakž sluší konali etc. Jestli že pak samo by jméno bylo bez pravdy, tedy by se ta osoba právě srovnala s oněmi židovskými arcikněžemi neb biskupy neb knížaty kněžskými, kteříž jen lakomství pilní byli, na povinnost svou málo dbajíce, a neb zhola nic.

Item, vox illa graeca²⁶⁴ *ἡγεμὼν*, nejednostejně se vykládá. Staří vykládají *vladař*; a nezle, ač se zdá některým příjemněji říci *hejtman*; sit licet vox germanica.²⁶⁵

²⁴⁸ princeps sacerdotum velekněz

²⁴⁹ viz fol. 144b, pozn. 1434

²⁵⁰ viz fol. 4b, pozn. 30

²⁵¹ Johannes Calvinus, vl. jm. Jean Caulvin (1509—1564), francouzsko-švýcarský reformátor; Blahoslav zde má asi na mysli Kalvínovy exegetické spisy a komentáře ke Starému i Novému zákonu.

²⁵² Sebastian Castellio (Castalio), vl. jm. Sébastien Chateillon (1515—1563), švýcarský filolog a překladatel, zprvu Kalvínův chránělec, později odpůrce. Přeložil bibli do francouzštiny a do latiny (*Biblia una cum adnotationibus*, Basilej 1551); latinský překlad se vyznačuje samostatnou snahou o humanistický klasický výraz.

²⁵³ Mt 2,4

²⁵⁴ viz fol. 60b, pozn. 371

²⁵⁵ viz fol. 41b, pozn. 251

²⁵⁶ ad verbum doslova

²⁵⁷ Sed quia [...] aliis Ale protože to bylo slovo obecné i pro jiné významy

²⁵⁸ dummodo [...] ponitur když se místo slova základního klade zdrobnělina

²⁵⁹ viz fol. 181b, pozn. 241

²⁶⁰ Mt 21,15

²⁶¹ křtaltují zdobí

²⁶² et significatio [...] exprimit. i význam i znění jména vyjadřuje přesně ono řecké podstatné jméno *episcopus* (biskup).

²⁶³ fingere nomina nově tvořit jména; vynalézat nová jména

²⁶⁴ vox illa graeca ono řecké slovo

²⁶⁵ sit licet vox germanica ačkoli je to slovo německé

Ale již slova toho Čechové jako svého užívají, a zdá se nezle trefovati; nam et radicales literae, ut Hebraei loquuntur, egregie conveniunt.²⁶⁶ Někteří však lépe sobě libují to slovo *vládař*, velut magis theologicum,²⁶⁷ a jako drobet vážnější nežli *hejtman*.

Item, to slovo *συναγωγή*, synagoga, quod frequenter occurrit in Testamento,²⁶⁸ staří vykládali nejednotně. Někteří *v zbořích*; jiní *v školách*./(183b) Klaudyán v svém výkladu,²⁶⁹ toho slova *zbor* užíval. Plzenští²⁷⁰ pak druhého, t. *škola*. Benešův výklad²⁷¹ též, Benacká biblí²⁷² i Pražská;²⁷³ aniž které slovo jiné sám zvyk tu klásti dopustí. Ale že pak někteří by mohli to plést, t. školy křesťanské, s židovskými těmi nynějšími chrámy čili jeskyněmi; zdá se na některých místech, že by se mohlo podlé vlastnosti řeckého slova, jehož i latiníci užívají, býti položeno, t. in synagogis eorum, *v shromážděních*; t. ne tu kdež se děti učí čísti, ale tu, kdež kázání se obecnému lidu činívají. Vlastně jest *συναγωγή* shromáždění, neb *svodím spolu* neb *sháním*; však ne všudy může ten výklad stát. Jako, dš-li: *vypověděli ho z shromáždění*, nepěkně vznikne; lépe tu stojí *ze školy*. Ač také by nezle bylo a vlastně sic *ze zboru*; ale že by se to někomu zdálo pod pikhartsku. Mat<thaei> 9: *Uče v školách jejich, v zbořích, v shromážděních*;²⁷⁴ ne pacholata uče aneb děti, ale lidu obecnému čině kázání. Mat<thaei> 23: *Milují přední, neb první stolice neb katedry v školách, neb shromážděních, neb v schůzích neb v sněmích*.²⁷⁵ Předěšlých let, některým kněžím a děkanům kališným, pseudoevanjelikům,²⁷⁶ zdálo se že nějakou /(184a) velmi protimyslnou věc nám učiní, když zbory anebo domy naše, nazývati budou *synagogy*. Říkávali *synagoga litomyšlská, boleslavská* etc.; jako by to slovo, snad potupné nějaké bylo. Ale nám jest a bylo to jednotně příjemné, nazovte oni sobě nás jak se jim líbí: *synagoga, zbor, shromáždění, Jednota, třebas i sekta* etc.; a řekněte třebasí všecko zlé lhouce pro jmeno a pravdu Páně; dosti jest když nám dí: *blahoslavení jste*.²⁷⁷

To slovo *ecclesia* také se rozličně vykládá. Vlastně podlé slova řeckého mělo by se říci *svolání*, a nebo jako mistr Jan Hus píše, *zbor*,^{277a} t. od *sebrání* neb *sjiti*. A velmi by se dobře trefilo, zvláště v epistolách apoštolských, aby nebylo říkáno: *církev efezská, římská, církev mnohá*, t. *mnohá shromáždění věrných* etc.; ale raději *zboru* a *zborům*. V Zjev<ení> 2: *andělu zboru efezského*,²⁷⁸ lépe než *církev* etc. To pak slovo *církev*, aby se tedy užívalo, když se mluví o vši církvi a ne o některém zboru. Jako když dš: *církev křesťanská, církev svítězilá, církev římská*, t. všickni římského biskupa poslušní. Ale kněží kališní v Čechách a v Moravě, zvlášť domnělí evanjelišové,²⁷⁹

²⁶⁶ nam et radicales [...] conveniunt. neboť i hlásky kmenové, jak říkají Židé, se výtečně hodí (tj. pro češtinu).

²⁶⁷ velut magis theologicum jako teologičtější

²⁶⁸ quod frequenter [...] Testamento které se často vyskytuje v bibli

²⁶⁹ viz fol. 43b, pozn. 263

²⁷⁰ viz fol. 41b, pozn. 251

²⁷¹ viz fol. 4b, pozn. 30

²⁷² Biblí česká z r. 1506, viz fol. 64a, pozn. 410

²⁷³ viz fol. 103b, pozn. 937

²⁷⁴ Mt 9,35

²⁷⁵ Mt 23,6

²⁷⁶ pseudoevanjelikům novoutrakvistům

²⁷⁷ srov. Mt 5,11

^{277a} Výklad víery, kap. XVIII: Ale by byl to slovo: *ecclesia*, takto vyložil, že *eklesia* jest zbor, i byli by ne tak zablúdili. (Erben I, 24; Daňhelka, *Výklady*, s. 85-86)

²⁷⁸ Zj 2,1

²⁷⁹ domnělí evanjelišové novoutrakvisté

toho slova *církev* užívatí nedavno počali, místo toho *kostel*;/(184b) nebo se jim zdá, že tím slovem *církev*, zkazí slovo to nám obecné a dávno obvyklé *zbor*. Jak mnoho i v té věci dovedou, skutek ukáže bohda, my se o slova hádati nemíníme, modo salva sit veritas;²⁸⁰ logomachias²⁸¹ apoštol zapovídá.²⁸² Rovně jako sou tím velmi mnoho dobrého zjednali, že nás někdy i *zborníky* nazývali. Ješto my jim pokoj davajíce skutkem i slovem, nenazýváme jich proto že chodí do kostela, *kosteláky* a neb *kostelníky* nebo *kosteláři*.

Pharisei. To slovo nejednostejně od vykladačů bylo vykládáno, i dávno za předků našich i nyní našeho věku. Mnozí to slovo kladli *zakonníci*; tak tiskli v Benátkách,²⁸³ v Praze,²⁸⁴ v Plzni,²⁸⁵ v Boleslavi po dvakrát²⁸⁶ etc. Šud v svém Výkladu čtení nedělních²⁸⁷ položil takto: v *zákoně učení*. Beneš za Erazmem jda²⁸⁸ položil tak slovo to bez výkladu jeho: *faryzeové*; a dobře učinil. Neb kdo sou faryzeové víme, že nej-přednější sekta v Židovstvu, jakž Pavel svatý oznámil;²⁸⁹ ale v *zákoně učení* neb *uměti*, vlastně slouli scribae, γραμματεῖς; a ti by vlastně měli slouti, jakž napřed povědino, *zakonníci* neb v *zákoně uměti*, nebo *učení v zákoně uměti*, neb *učení* v *zákoně*, a neb *učitelé zákona*. *Faryzeus* když se jmenuje, již téměř i ti sedláci/(185a) rozumějí, že se tím míní nějaký pokrytý nábožník, tvarný a pošmourný,²⁹⁰ a vlastně tak má býti rozumíno. A také my k tomu slovu *faryzej*, tak máme dobré právo jako latiníci, poněvadž to slovo jest ne latinské ale židovské;²⁹¹ pročež i Řekové i latiníci ho užívají, již mu obvykše jako i my.

Item to slovo *publikán* též jest v zvyku i u Čechů. Nebo kdo neví že *publikáni* byli *celní* neb *mejtní*, jakž říkají na Moravě, a že za zjevné hříšníky jmíni byli u Židů kteříž by se koli k nim připojili z Židovstva.²⁹²

Ale o ta slova kterýmž i sedláci rozumějí, a učení snadně je vyložiti podlé jich vlastnosti mohou, netřeba se mnoho nesnadniti, než jsouť slova některá velmi nesnadná k vyložení; pročež se i škodlivá vidí v textích českých nejednostejnost. Dotknou některých.

Apoštol Pavel svatý na některých místech užívá toho slova *πληροφωρία*, kteréž má-li pravě a cele vyloženo býti, tedy jedním českým slovem nevím kdo by to učiniti mohl. Neb zavírá v sobě nějakou pravou a jistou a místnou²⁹³ i bezpochybnou jistotu, a z ní tu jakous doufánlivou²⁹⁴ smělost,/(185b) kteráž jest dobrého svědomí pravé ovotce; kteráž když jest v věcech Božích, tedy člověka na modlitbě, nebo i kdekoli jinde, činí ne lekavého ale dobromyslného, tak aby se neděsil Boha, ale směle jako syn před otcem se postavil etc.; a však ne drze ani zoufale ale příležitě,²⁹⁵ jsa jist tím

²⁸⁰ modo salva sit veritas jen ať zůstane neporušena pravda

²⁸¹ logomachias slovní potyčky; srov. fol. 179a, pozn. 187, 166a

²⁸² srov. 1 Tm 6,4

²⁸³ viz fol. 64a, pozn. 410

²⁸⁴ viz fol. 181b, pozn. 241, 103b, pozn. 937

²⁸⁵ viz fol. 41b, pozn. 251

²⁸⁶ *Zákon nový*, Ml. Boleslav (Klaudián) 1518, Knihopis 17096; *Nový zákon*, Ml. Boleslav - Na Karmeli (Štyrsa) 1525, Knihopis 17097, viz fol. 60b, pozn. 371

²⁸⁷ viz fol. 157b, pozn. 1590, 1591

²⁸⁸ viz fol. 4b, pozn. 30

²⁸⁹ Sk 23,6

²⁹⁰ tvarný a pošmourný hezky se tvářící a licoměrný

²⁹¹ z hebrejského slova *perišim* „oddělení“

²⁹² srov. Mt 11,19

²⁹³ místnou pevnou, konkrétní

²⁹⁴ doufánlivou důvěřivou, nadějeplnou

²⁹⁵ příležitě přiměřeně, náležitě

že nemůžeš od žádného býti zahanben. To slovo Pavel svatý položil v oném povědění znamenitém K Řím<anum> 14: Unusquisque suo sensu abundet;²⁹⁶ což zle vykládali mnozí: *Jeden každý na svém smyslu dosti měj*. Vlastně pak má takto vyloženo byti: *Budiž každý v svém smyslu místně a právě ujištěn bez pochybování*.

Item, to slovo *παρρησια*, vyložíš-li *svobodnost*, přidejž: *v mluvení*. Kdyby obyčejné slovo bylo, mohl by říci *svobodnomluvnost*. Svatý Ján 1 Kan.,²⁹⁷ kap. 3 dí: *παρρησια* habemus ad Deum²⁹⁸ = *doufání máme k Bohu*, ale vlastně takto: *smělost* neb *smělou doufánlivost v mluvení máme k Bohu*, to jest, *směle můžeme mluvit před Bohem což nam potřebí*.

Item, to slovo *ἀποκαταδοκία*, K Řím<anum> 8: *očekávání stvoření*,²⁹⁹ *očekává* etc. (186a) tento smysl jest: Nebo pečlivé i tesklivé shovívání³⁰⁰ (a jako okénkem vyhledání) všeho stvoření, očekává toho zaslíbeného vysvobození etc. A jiných k těm podobných slov jest mnoho, při kterýchž vykladači se nesrovnávají.

Nota

Ale ať i toho dotknu, což povědomí starých věcí dobře vědí, že mnohá slova, i s těmi věcmi kteréž znamenaly, voces et significata earum,³⁰¹ již pominula. Kdyby nyní těch slov mělo užíváno býti, řídco by jim kdo rozuměl. Jako *řemdihy*,³⁰² *sapě*³⁰³ a jiní nástrojové bojovní. Ano snad po časích, nebude vědno co jest to *sudlice*,³⁰⁴ poněvadž se již toho nástroje neužívá.

Tak sou podobně i jiných některých dávno bývalých věcí jména; jako u žáků a kněží, to slovo *pendýna*, *knížky s pendýnou*. Říkávali staří tak, míníce knížky tak svázané aby okolo nich ocasy, to jest zbytky kůže visely; za něž by buď neseny býti mohly knížky v rukou, neb na pás zavěšeny podle starého obyčeje. *Pendina*, pendens pars corii quo tectus est codex.³⁰⁵ Nyní již není obyčeje tak vázati knih; protož i slovo to téměř zahynulo.

(186b) Však někteří archaismi mohou ještě trpěti byti, zvláště starým lidem. *Čistý zkomonilý jonák*, t. vzrostlý; ad corpus pertinet, quasi diceret: procerae staturae iuvenis.³⁰⁶ *Zpanilý*, pertinet et ad corporis staturam et ad mores bene formatos.³⁰⁷ — *Již kuři pějí k svítání, k světu*, t. k svitu, t. k svítání, *pějí kuři, kury pějí, kuropění*. Poláci říkají kohoutu *kur*, *kuři*; slepici *kokoška*. — *Děti pějou páteř*, Moravci říkají. — Staří citabant locum ex propheta:³⁰⁸ *Pro hrst ječmene a ukruch chleba pochlebovali lidu* etc.,³⁰⁹ t. *pro krajíc chleba*; nedávno starci říkávali *krajec*. Non adeo turpis archaismus, tamen non imitandus.³¹⁰

²⁹⁶ Ř 14,5

²⁹⁷ Svatý Ján 1 Kan. 1. kanonická epištola svatého Jana; jako kanonické (katolické) jsou označovány epištoly 1P, 2P, Ju, 1J, 2J, 3J

²⁹⁸ 1 J 3,21

²⁹⁹ Ř 8,19

³⁰⁰ pečlivé i tesklivé shovívání starostlivé i toužebné vyčkávání

³⁰¹ voces et significata earum slova a jejich významy

³⁰² řemdihy palcáty, palice

³⁰³ sapě zbraň podobná motyce, kopáči

³⁰⁴ sudlice bodná zbraň s několika hroty

³⁰⁵ pendens pars [...] codex. visící část kůže, již je svázána kniha.

³⁰⁶ ad corpus [...] iuvenis. vztahuje se k tělu, jako bys řekl mladík urostlé postavy

³⁰⁷ pertinet et [...] bene formatos. vztahuje se jak k urostlé postavě, tak k dobrým mravům.

³⁰⁸ citabant locum ex propheta uváděli místo z proroka

³⁰⁹ Ez 13,19

³¹⁰ Non adeo [...] non imitandus. Není to zrovna ošklivý archaismus, avšak nemáme jej přece jen napodobovat.

K vlastnosti slov šetření, také mi se vidí že příležit³¹² i toto ještě znáti, kde, kdy, komu etc.; t. na kterém místě, který čas, jaké osobě, kterých neb jakých slov užívati sluší; = observare decorum.³¹³ Nebo jinak mluví sedláci v krčmě, jinak řemeslníci na verštatě,³¹⁴ jinak řečník před právem,³¹⁵ jinak pán poddaným etc., jinak kazatel shromážděným všechněm lidem etc./(187a) O čemž ať by musilo příliš mnoho psáno býti, kdyby kdo mnoho toho ukazovati chtěl; ale moudrým sluší toliko napověditi, ostatku vězte nechať se dovtipí. Příklady některými nětco toho poukáží.

187a

Jaká by neslušnost byla, kdyby kazatel, osoba vážná, před mnohými rozumnými, ne k žertování ale k vážnému a nábožnému mluvení, slyšení, nejvyššího krále nebeského slov shromážděnými, text oné Páně řeči podle výkladu Benešova čísti měl takto: *Proste pína žni, ať vystrčí žence na žeň svou* etc.;³¹⁶ jako by někdo své hostě pro přílišnou nezbudnost a nešlechtnost z domu po hlavě vystrčiti chtěl etc. Sed hac de re alibi plura.³¹⁷ A zase hned špatného toho slova proměněním, oratio reddetur gravitatis et maiestatis plena,³¹⁸ když dís: *ať vyšle, a nebo ať pošle* etc. Jak by se smáli u dvoru kralovského, kdyby některá rada kralovská řekl jiným spolu tovaryšům: *Raďte k tomu pánu našemu, ať vystrčí posly neb legaty* etc.

Item. Též kdyby četl, Mat<thaei> 4, řeč ďablovu mluvenou ku Pánu těmito slovy: *Hoď sebou dolů*,³¹⁹ velmi by bylo nezpůsobno;/(187b) mnohém případněji dís *půst se dolů*, neb *sskoč dolů*.

187b

Item. Kdyby ona slova četl v Pašiji, o děvce na Petra hledící: *I vytřáslila naň oči své a řekla mu* etc.³²⁰ Kdyby tak čteno bylo doma někde u někoho, a ne v společném shromáždění, (ješto³²¹ by se tomu i kdo zasmál, ne tak by bylo neslušno jako tuto) snad by ta vlastnost mohla státi. Ale v spolku takovém, lidu k náboženství shromážděného, lépe bylo méně vlastními slovy, vážně a poctivě říci: *pilně naň pohleděvši, nebo popatřivši, a nebo patře na něj s pilností*.

Jeden dobrý muž, v kázání mezi jinými slovy i toto řekl: *Nemohlo jest pokolení lidské, jinak nežli semenem ženským vykoupěno byti*. Respexerat haud dubie locum Genes(is):³²² *Símě ženy potře hlavu hada*.³²³ Ale jest jako nezpůsobně povědíno, lépe jest vyhnouti takovému mluvení. A kdyby kdo na schval, maje to za ozdobu, tak mluvil, merito ineptus habendus esset, meo quidem iudicio. Licet contra grammaticam non peccavit;³²⁴ nebo nemohls říci *símětem* než *semenem*, sic enim recte formatur ablativus instrumenti; verum contra decorem usus est hac voce, obscaenum enim

³¹¹ Corollarium Dodatek

³¹² příležit patří, náleží

³¹³ observare decorum dbát na slušnost

³¹⁴ na verštatě v dílně

³¹⁵ před právem u soudu

³¹⁶ Mt 9,38; L 10,2

³¹⁷ Sed hac de re alibi plura. Ale o té věci více na jiném místě. srov. fol. 121a, 167b, 208b

³¹⁸ oratio reddetur [...] plena vznikne řeč plná vážnosti a důstojnosti

³¹⁹ Mt 4,6

³²⁰ L 22,56

³²¹ ješto i když

³²² Respexerat [...] Genesis Bezpochyby narážel na místo v Genesi

³²³ Gn 3,15

³²⁴ merito ineptus [...] peccavit po zásluze by ho bylo možno považovat za nejapného, aspoň podle mého soudu, třebaže se neprohřešil proti gramatice

quiddam sonat in hoc loco.³²⁵ Poněvadž takových slov užívání imaginationem/(188a) in animis auditorum posset forte facere ridiculam, atque ita non ad gravitatem quam exigit, locus, tempus, et personae, sed ad iocum et risum eliciendum faciunt; diligenter et haec cavenda sunt.³²⁶ Spravedlivě varovati se má každý rozumný, těch neslušností, a šetřiti již řečených věcí, si eruditus et non rudis ac ineptus haberi vult.³²⁷

Někteří pak v takovou podobně, až ne v tak škodnou, ubíhají vadu; vlastnosti slov nebedlivě a ngruntovně, než tak jen po vrchu soudíce, i odvrhou dobré slovo příhodné a vlastní, a jiné méně vlastní na to místo dadí; a potom tak přivyknou toho slova užívati, jichž někteří *κακόζηλοι*³²⁸ potom hned následují ut supra.³²⁹ Jako u příkladu. Elegans et gravitatis plena est vox theologica *povolání*;³³⁰ kteréž někdy někteří majíce položití, i kladou místo něho jiné, t. *zavolání*; nebo tak po vrchu zdá se býti pěkné a obyčejné, nebo říkáme: *Zavolej otce neb matky, Jana, Pavla etc., zavolej na retuňk*³³¹ etc. Ale když se opravdově pohledí na ta obě slova, pozná se obě býti velmi vlastní a obecné i pěkné, však tak, že jedno na jednom místě, pěkně vlastně a náležitě stojí, a druhé též na druhém, ale ne obě/(188b) a každé na jednom i druhém, aniž jedno druhého lepší jest, ale každé na svém místě výborné; jako pán a zeman, každý a oba v svém stavu dobří etc. *Zavolání* jest slovo domácí, verštatní, non theologicum.³³² Říkáme vlastně a dobře: *zavolej pacholka, děvky, dělníků etc.* Item, kdyby někdo někoho příliš hrubě zavolal hlasem nezpůsobným, mohl by někdo říci: *Ěj čistšího zavolání, a ty pravý slaviček*.³³³ A tak *zavolání*, jest samo na někoho křiknutí, a neb hlasem jeho pojmenování (ut dixerunt veteres)³³⁴ etc., to jest, návěští dání aby poslouchal co mu dále díš; aneb díš-li: *pacholče pán volá*, tu míníš aby šel pacholek ku pánu.

Ale to slovo *povolání*, verbum est theologicum, iam dudum usitatum,³³⁵ zvláště u nás, a u předků našich; a znamená anebo zdržuje v sobě, netoliko někoho přivolání k něčemu a neb k někomu, ale znamená, ustavení někoho v nějaké povinnosti etc. A tu jest již metaphora valde elegans;³³⁶ neb jakož zavolaje pán pacholka, poví neb poručí mu něto činiti, takž tuto osoba bývá povolána, ne zavolána (nebo ne v bouři pán ani v hřmotu, ale v tichém větříčku, in levi sibilo;³³⁷ jako aniž/(189a) Samuel křikem byl povolán, ale tíše, pěkně, tak že se Samuelovi zdálo že ho ten stařeček Eli volá.³³⁸ Item ne zevnitřně³³⁹ toliko zavolává sluh svých k službám, buď duchovního

³²⁵ sic enim [...] in hoc loco. tak se totiž pravidelně tvoří ablativ nástroje (tj. instrumentál); uživat toho slova je však nevkusné, neboť zde to zní jaksi neslušně

³²⁶ imaginationem in animis [...] cavenda sunt. mohlo by snad vyvolávat v myslích posluchačů směšné představy, takže tato slova neslouží k vážnosti, jak si to vyžaduje místo, čas a (zúčastněné) osoby, nýbrž vedou k žertům a k smíchu; i toho je třeba se bedlivě vystríhat.

³²⁷ si eruditus [...] haberi vult. chce-li být považován za vzdělaného a nikoli za hrubého a nejpádného.

³²⁸ viz fol. 121b, pozn. 1171

³²⁹ ut supra. jak bylo uvedeno svrchu.

³³⁰ Elegans [...] *povolání* Vkusný a plný vážnosti je teologický výraz *povolání*

³³¹ na retuňk o pomoc

³³² non theologicum nikoli teologické

³³³ viz fol. 290b

³³⁴ ut dixerunt veteres jak to vyjádřili staří

³³⁵ verbum est [...] usitatum je teologické slovo, již dlouho užívané

³³⁶ metaphora valde elegans velmi pěkná metafora

³³⁷ in levi sibilo v lehkém šumění

³³⁸ 1 Král (1 S) 3,4—8

³³⁹ zevnitřně vnějškově, navenek

neb i posvátného kněžství, ale povolává i vnitřně a to ne vždycky hned prudce, ale pomaličku, nepatrně;³⁴⁰ a tak nezavolá, ale právě povolává, ut fere frequentativa significatio aptissime huc conveniat)³⁴¹ vážně, pobožně, před jinými (zvlášť k službě církevní etc.) publice;³⁴² a tu se smlouva děje, podle toho potom, povinností předložení etc. i takž potom to všecko, čehož s tím povoláním, i při tom neb po tom povolání, tu došla ta osoba, k čemu posvěcena etc., to slove *povolání*.

Tak předkové naši toho slova užívali, slušně³⁴³ velmi a vážně; onoho druhého nechávali k domovnímu a verštatnímu užívání, aby onono theologicum zůstalo vzácnější a vážnější etc. Ale dosti jest již příliš o tom slovu.

Item, toho slova *pobožnost*, někteří in malam partem³⁴⁴ užívají. Jako, jeden napsal: *falešnými pobožnostmi* etc.; měl říci *náboženstvími*, nebo to slovo *pobožnost*, tantum in bonam partem;³⁴⁵ ale *náboženství*, in utranque accipitur.³⁴⁶ (189b) Ale ten neuměle slova Erazmova byl vyložil³⁴⁷ *falsis religionibus*; putabat indifferentem esse u. um harum duarum vocum.³⁴⁸ Nebo též i na jiném místě učinil, vyloživ ta slova: per tot religionum formas, *skrze tolik forem pobožností*.

A snad by i toho neškodilo dotknouti, že někteří velmi dětinských slov užívají, k chůvám se teměř přípodobňující, contra decorum.³⁴⁹ J<an> A<ugusta> *ponejprvčky*; non theologi sed puelli vox est.³⁵⁰ Viž o tom níže fol. [225a].

Potud dosti buď o vlastnosti slov.

189b

(190a)

O druhém dílu vlastnosti, jenž jest proprietas phraseon

190a

To jest, o způsobu vlastním a obvyklém skladání slov jedněch s druhými, a tak formování řeči.

Vlastnost pak způsobův skladání slov v tom záleží, aby jakž české řeči obvyklost ukazuje slova s slovy byla vázána neb spojována, ut inter se partes orationis debito ordine copularentur, ex quibus intelligibilis et aperta efficeretur oratio.³⁵¹ Což příkladové tito vysvětlí.

Bona et probata phrasis,³⁵² dobré, vlastní, a srozumitelné i obvyklé složení slov jest (jako u příkladu) toto říci: *podej mi nože, čepice, rukavice, konve* etc. Ale zlé jest a pokažené složení slov týchž, takto vznějící: *podej mi nůž, čepici, rukavice, k nev*. Tak mluvit, jest ušlechtilou české řeči vlastnost, jiných jazyků způsobu nakažovati.

³⁴⁰ nepatrně neznatelně, nenápadně

³⁴¹ ut fere [...] conveniat takže se sem nejlépe hodí význam téměř frekventativní

³⁴² publice veřejně

³⁴³ slušně vhodně, náležitě

³⁴⁴ in malam partem na zlou stránku, tj. v horším významu

³⁴⁵ tantum in bonam partem pouze v lepším významu

³⁴⁶ in utranque accipitur. chápá se v obojím (významu).

³⁴⁷ Vartovský; viz fol. 159b, pozn. 1618

³⁴⁸ putabat [...] vocum. domníval se, že je lhostejné, kterého z těchto dvou slov užít.

³⁴⁹ contra decorum. proti slušnosti.

³⁵⁰ non theologi [...] vox est. není výraz teologa, nýbrž malého chlapce.

³⁵¹ ut inter se [...] oratio. aby se větné členy navzájem pojily v náležitém pořádku a aby tak činily řeč srozumitelnou a jasnou.

³⁵² Bona et probata phrasis Dobrá a správná vazba

Takový způsob mluvení, jest částkou z němčiny, est germanismus;³⁵³ a částkou z latiny, ac potest vocari latinismus.³⁵⁴/(190b) Němci nemajíce rozdílnosti casuum³⁵⁵ jako my (nebo u nich nominativus, genitivus, dativus etc., samými artykuli³⁵⁶ napřed přidanými se dělí, co u Židů, a ne terminací,³⁵⁷ jako u latinů i u Čechů). Protož tak mluvíti: *podej mi ten nůž, podrž mi ten kůň* etc., jest němčinou zatrhati. Vykладаč modlitby císařské 1566³⁵⁸ položil: *Tvou Božskou milost k hněvu sme popudili*; měl říci *Tvé Božské milosti* etc.

Item, latiníci activo verbo accusativum casum adjiciunt³⁵⁹ takto říkajíce: *porrige hunc cultrum, da huc cultrum, abjice hunc gladium*;³⁶⁰ jako by český řekl: *podej sem ten nůž*. Ale u Čechů, licet quaedam verba accusativum adseiscunt,³⁶¹ jako *zavrž ten meč, ztřískej ten hrnec* etc.; tamen alia et quàm plurima, ablativum casum regunt, loco accusativi.³⁶² Jako *podej nože, konve, meče; přiveď koně, podrž vozu* etc. O čemž již napřed nemalo dotčeno.³⁶³

S. Mat(ouš) 18, ta slova latinská: *Vultis rationem conferre cum servis suis*³⁶⁴ (vulgata editio habet: *rationem ponere*) Beneš vyložil: *Kterýž se chtěl/(191a) počítat s služebníky svými*; staří vykládali: *Kterýž chtěl počet klásti* etc. *Počítati* jest obvyklé povědění české, phrasis bona,³⁶⁵ ale jest phrasis běžná, verštatní; nebo hospodař, řemeslník, s tovaryši, a jinými čeledíny počítá se.³⁶⁶ Když se pak mluví o pánu znamenitém, nadto o králi, tuť nesluší té phrasi užívati, ale takto říci náleží: *chtěl počet klásti s služebníky*; atque hac ratione, graviori personae graviora quadrabunt verba.³⁶⁷

Ale poněvadž ten artykul, t. phrasis, jest znamenitý a velmi široký; zdá mi se býti užitečné, něco o něm tuto šíře a rozložitěji napsati, ku pomoci milovníkům jazyka českého. A to zvláště těm, kteříž také i jiných jazyků něco povědomi jsou, a psání kterákoli, z jiných jazyků do českého překládají etc.

Každý dobrý mluvitel, chce-li aby což poví neb napíše to nebylo nepříjemné, i pro nespůsobnost a nepěknost, i pro nesrozumitelnost; potřebuje toho aby dobře věděl co má pověditi jistými a obecně známými phrasibus, způsoby.

Pro snadnější pak, toho což tuto umyslí sem o tom napsati, [porozumění] /(191b) rozdělím nejprve phrases, způsoby mluvení, na třé.

1. Jsou ti způsobové (ano i slova) kteříž se v obojím jazyku, i z něhož i do něhož vykládáš, dobře trefují; tak že snadně jako z formy do formy, věci ty přelívati i slova, může vykládat.

³⁵³ est germanismus je germanismus

³⁵⁴ ac potest vocari latinismus a je možno nazvat jej latinismem

³⁵⁵ casuum pádů

³⁵⁶ artykuli členy

³⁵⁷ terminací koncovkou

³⁵⁸ Vykладаč modlitby císařské 1566 Jde asi o překlad jedné z modliteb, jejichž modlení nařídil císař Maxmilián II. v celé zemi pro blížící se válku s Turky. Text modlitby se nedochoval.

³⁵⁹ activo verbo [...] adjiciunt k aktivnímu slovesu připojují 4. pád

³⁶⁰ porrige [...] gladium podej ten nůž, dej sem nůž, odlož ten meč

³⁶¹ licet quaedam [...] adseiscunt ačkoli některá slovesa přibírají 4. pád

³⁶² tamen alia [...] loco accusativi. přece jen jiná, a to velmi mnohá mají rekei ablativní místo akuzativní.

³⁶³ viz fol. 64b—65b

³⁶⁴ Mt 18,23; conferre má Beza

³⁶⁵ phrasis bona dobrá vazba

³⁶⁶ počítá se dělá účty, účtuje

³⁶⁷ atque hac [...] verba. a takto se k důstojnější osobě hodí důstojnější slovesa.

2. Ti jenž v tom jazyku z něhož vykládáš (jako u příkladu, v řeckém neb latinském etc.) výborně znějí, ale do českého se trefiti, a tak jako přeliti vlastně nemohou.

3. Jsou v češtině dobře a pěkně vznějí; ale chtěl-li by je pak přeliti tak do latiny, nihil ineptius,³⁶⁸ netrefují se, zohyzdí řeč.

4. Nezpůsobní způsobové, phrases, kteříž ani z jiných jazyků vzati sou, ani z umělých mluvitelů, než tak vešli ničemností, per incuriam,³⁶⁹ ne obce lidu,³⁷⁰ ale některých, zpletenou řeč majících, cizozemců etc.

O způsobích rozdílů prvního

Totíž, kdež se jednoho jazyka s druhým způsobové, phrases výborně srovnávají./ (192a) A nejprvé latina s češtinou.

*Obtulerunt ei aurum*³⁷¹ = *obětovali mu zlato*; et significatio optime convenit et ipsa forma verbi, eadem enim sunt literae radicales.³⁷² Beneš nepěkně vyložil: *podal mu*; humilius in re tanta ac generalius, quàm debuit et decuit;³⁷³ ještě by lépe byl položil *darovali mu*. Ale prius verbum, t. *obětovali*, magis theologicum, et ideo magis proprium atque aptum huic loco.³⁷⁴

1 Ioh(annis) 4. *Slyšit nás*³⁷⁵ = *poslouchá nás*. *Audit* = *obedit*, nos fere significantius quàm latini.³⁷⁶

Někdy ač ne tak verbum verbo redditur,³⁷⁷ však způsob slova jeden s druhým se pěkně srovnává. Jako, o člověku drobet skoupém, dobře díš latině *tenacior*; comparativus iste qui aliquid de significatione detrahit, eleganter exprimitur bohemicie sic: *přískoupý, přílakomý*.³⁷⁸ A k témuž podobné jest, říci *náblazní*, t. drobet blaznový člověk; nemravní lidé říkávají *nábzdí* = semistultus.³⁷⁹ Ac in verbis etiam hoc fit:³⁸⁰ *neprívídí*,³⁸¹ *příblazňuje*. Est infirmior, *jest drobet nemocný*; non debes dicere³⁸² *nemocnější*. Viž níže fol. [200a].

Řecká slova s českými

Příkladové ukazující, kde se slova/(192b) neb phrases jazyku řeckého s českou výborně srovnávají.

Čehož když se nedopatřili³⁸³ vykladači Nového zákona v řeč českov, vlastnosti latiny šetřivše, řecké řeči vlastnosti na mnohých místech chybili. Jakož sem napřed

³⁶⁸ nihil ineptius není nic nejpnějšího

³⁶⁹ per incuriam nedbalostí

³⁷⁰ obce lidu celé společnosti

³⁷¹ Mt 2,11

³⁷² et significatio [...] radicales. výborně se hodí jak význam, tak i samo znění slovesa, neboť kmenové hlásky jsou totožné.

³⁷³ humilius [...] et decuit v tak velké věci skromněji a obecněji, než bylo třeba a než se slušelo.

³⁷⁴ Ale prius [...] huic loco. Ale první z obou sloves, tj. *obětovali*, je teologičtější, a tudíž na tomto místě správnější a vhodnější.

³⁷⁵ 1 J 4,6

³⁷⁶ nos fere [...] latini. my téměř výstižněji než latinici.

³⁷⁷ verbum verbo redditur překládá se doslovně (slovo od slova)

³⁷⁸ *tenacior* [...] *přílakomý*. *poněkud skoupý*; tento komparativ, který něco ubírá z původního významu adjektiva, se pěkně překládá do češtiny takto: *přískoupý, přílakomý*.

³⁷⁹ semistultus přihlouplý

³⁸⁰ Ac in verbis etiam hoc fit A stává se to také u sloves

³⁸¹ *neprívídí* trochu špatně vidí

³⁸² non debes dicere nemáš říkat

³⁸³ Čehož když se nedopatřili Nač když nebrali zřetel

u vysvětlení Gramatyky Benešovy toho nejednou dotekl; zvláště ubi tractatur de coniunctione si.³⁸⁴

Mat<thaei> 2 μέλλει ζητεῖν.³⁸⁵ Vulgata: Futurum est ut Herodes quaerat. Tak Erasmus i jiní,³⁸⁶ český takto staří vykládali: *Neboť budoucí věc jest aby Herodes hledal, a neb že Herodes hledati bude.* Noví pak nynější, mnohem hůře vyložili: *Nebo to bude že Herodes hledati bude.* Beneš se k starým připodobnil. Vlastnosti slov latinských šetřili dohlí muži; a podlé toho Beneš dosti dobře položil, ale jest ta periphrasis bezpotřebná, a i škodná, odporná³⁸⁷ oné o níž napřed, na listu [128b]. Nebo marně nepotřebnými slovy, pořadnost³⁸⁸ řeči zatemňuje.

Slova ta řecká latiník, kdyby nebylo pro grammatyku, mohl by takto vlastně a právě ad verbum³⁸⁹ vyložiti: *erit quaerere Herodes*, ale/(193a) směšná by to byla latina. Protož latinský vykladač starý, a i Erasmus, i Beza s Kalvínem,³⁹⁰ periphrasi užili, ač mně se zdá, že bez škody mohli říci, *quaeret enim Herodes*; a oni pak řeč (zdá mi se bez potřeby) rozmnožili; sed habebant forte suas rationes.³⁹¹ Ale český může se tak periphrasi a pěkně i obvykle říci, *servato hellenismo*:³⁹² *bude hledati Herodes*. Item, Luc<ae> 9: *Futurum est enim ut filius hominis tradatur*³⁹³ etc., μέλλει παραδίδοσθαι. Beneš: *Budoucí věc jest že vydán bude.* Pražští leta 1558:³⁹⁴ *Zajisté státi se má aby byl vydán.* Ješto, nepřekážeje sobě latinou, nejlépe vyložíš podlé slov řeckých i smyslu: *Syn člověka bude zrazen neb vydán.*

Mat<thaei> 28a ἐσταυρωμένον,³⁹⁵ ukřížovaného. Čeští vykladači téměř všickni položili: *kterýž byl ukřížován*; nulla necessitate coacti usi sunt paraphrasi.³⁹⁶

Marci 1, C παράξαν αὐτόν,³⁹⁷ lomcovav, anebo polomcovav jím, t. na tu chvíli ještě jim tu popachtoval.³⁹⁸ Beneš následovav Erazma, inelegantem periphrasin fecit:³⁹⁹ *když jím lomcovav*; amisit haec versio, et significationem propriam et gratiam atque leporem.⁴⁰⁰

(193b) Marci 1: ἀναστὰς, cum resurrexisset.⁴⁰¹ *vstav.* Beneš: *když byl vstal.*

Mat<thaei> 24: μελλήσετε δὲ ἀκοῦειν, futurum est ut audiat.⁴⁰² Lépe česky: *budete pak slyšeti, slychati* a neb *uslyšíte pak.* A jest u nás ten graecismus obvyklý, vlastnější nežli u latiníků, nempe simili modo uti infinitivo.⁴⁰³ Jako Luc<ae> 9:

³⁸⁴ ubi tractatur de coniunctione si. kde se pojednává o spojce si. viz zejm. fol. 144a—145a

³⁸⁵ Mt 2,13

³⁸⁶ Beza

³⁸⁷ odporná odporující, protikladná

³⁸⁸ pořadnost pořádek, řád

³⁸⁹ ad verbum doslovně

³⁹⁰ viz fol. 144b, pozn. 1434, 182a, pozn. 251

³⁹¹ sed habebant [...] rationes. ale snad k tomu měli své důvody.

³⁹² servato hellenismo se zachováním řeckého způsobu vyjádření

³⁹³ L 9,44

³⁹⁴ viz fol. 181b, pozn. 241

³⁹⁵ Mt 28,5

³⁹⁶ nulla necessitate [...] paraphrasi. užili opisu, aniž to bylo vůbec nutné.

³⁹⁷ Mk 1,26

³⁹⁸ popachtoval třásl, cloumal

³⁹⁹ inelegantem periphrasin fecit užil nepěkného opisu

⁴⁰⁰ amisit [...] leporem. tento překlad pozbývá jak správného významu, tak půvabu a slibnosti.

⁴⁰¹ Mk 1,35

⁴⁰² Mt 24,6

⁴⁰³ nempe [...] infinitivo. totiž podobným způsobem užívat infinitivu.

*Dopust mi pochovati otce mého;*⁴⁰⁴ pěkněji vzní nežli kdyby řekl: *Dopust mi ať pocho-
vám* = pohřbím otce svého. Item v obecném mluvení: *půjdu dělati, chceš-li u mne dělati,
půjdeme žiti*, t. abychom žali etc.

Item, infinitivus activorum apud Graecos,⁴⁰⁵ čistě se trefuje s češtinou. Jako
Mat<thaei> 26: *συλλαβεῖν με,*⁴⁰⁶ *přišli ste jímati mne*; propriissime sic redditur,⁴⁰⁷
lépe nežli by řekl *abyšte mne jali*. Beneš vertit *k jímání mne* Erasmum imitatus.⁴⁰⁸

Mat<thaei> 13 *ἐξῆλθεν τοῦ σπείρειν,*⁴⁰⁹ *vyšel vsévati*, ut seminaret. Item, *nechtež
obého spolu růsti.*⁴¹⁰

Mat<thaei> 24¹¹ níže i v té kapitole i potom často (sexcentis locis occurrit similis
aoristus)⁴¹² položeno to slovo *ἀκούσας*, při němž tak jako i napřed ukazáno po-
zbloudili drobet vykladači naši.⁴¹³

Neb viděvše Erazma a jiné,⁴¹⁴ kteříž/(194a) pro chudobu v té částce latiny, a ne-
mohouce jinak reddere aoristum,⁴¹⁵ užili periphrasi, položivše: *cum audisset*; a naši to
také hned vyložili ad verbum:⁴¹⁶ *když uslyšel*. Vetus interpres participio praesenti
pro praeteriti uti voluit: *audiens*.⁴¹⁷ A někteří to slovo latinské *audiens*, opět ad ver-
bum, jako B. Lukáš,⁴¹⁸ vyložili *slyše*. Než staří psaní, a plzenský tištěný exemplář,⁴¹⁹
lépe trefili, davše vlastní a výborné slovo: *uslyšav*. Nebo v té částce, opět jest bohatší
česká řeč nežli latinská. Nemůžeš latině tak vlastně aoristum reddere.⁴²⁰ Dítě-li
audiens, toť není vlastně; pakli dís *audito*, ut *audita hac re*,⁴²¹ tedy již sejdeš v stranu
ad impersonalia.⁴²²

Mat<thaei> 4: *νηστεύσας*, cum ieiunasset,⁴²³ *a když se postil*. Lépe jest však, šetře
řečtiny: *a postiv se*. A tak⁴²⁴ vykládali i staří, i Beneš, i Pražští anno 1559.⁴²⁵ Ač
neodpírám by se někdy nemohlo příslušně a užitečně i té circumlocuci⁴²⁶ užiti, pro
větší oddělení jedné sentencí od druhé, sequentis a praecedente.⁴²⁷ Jako třebaš i na
tom místě nevelmi bych tomu odpíral kdyby takto stálo: *a když se (již) postil*. Item

⁴⁰⁴ L 9,59

⁴⁰⁵ Item [...] apud Graecos Rovněž infinitiv aktivních sloves u Řeků

⁴⁰⁶ Mt 26,55

⁴⁰⁷ propriissime sic redditur velmi správně se to překládá takto

⁴⁰⁸ Beneš vertit [...] imitatus. Beneš přeložil *k jímání mne*, napodobuje tak Erasma.

⁴⁰⁹ Mt 13,3

⁴¹⁰ Mt 13,30

⁴¹¹ Mt 2,3

⁴¹² sexcentis locis [...] aoristus na šesti stech místech se vyskytuje podobný aorist

⁴¹³ Beneš Optát a Petr Gzell; viz fol. 4b, pozn. 30

⁴¹⁴ Bezu

⁴¹⁵ reddere aoristum přeložit aorist

⁴¹⁶ ad verbum doslovně

⁴¹⁷ Vetus interpres [...] uti voluit Starý překladatel chtěl užít participia přítomného času
místo participia minulého: *audiens* (slyše).

⁴¹⁸ viz fol. 60b, pozn. 371

⁴¹⁹ viz fol. 41b, pozn. 251

⁴²⁰ aoristum reddere přeložit aorist

⁴²¹ *audito*, ut *audita hac re* *uslyšev*, jako *když to bylo uslyšeno* (doslov.)

⁴²² ad impersonalia k neosobním vyjádřením

⁴²³ Mt 4,2

⁴²⁴ tj. *a když se postil*

⁴²⁵ pražský překlad Nového zákona z r. 1559 není znám; jde asi o písař. chybu (místo 1558, viz
fol. 181b, pozn. 241)

⁴²⁶ circumlocuci opisu

⁴²⁷ sequentis a praecedente následující od předcházející

Mat<thaei> 4:/(194b) *uslyšev pak že by Jan*⁴²⁸ etc.; tak vlastně z řeckého, však ut magis hoc quod dicetur distinguam a praecedenti narratione,⁴²⁹ mohlo by se říci: *a když uslyšel*, anebo, *když pak uslyšel*. Ale však vlastněji a blíže textu řeckého tak, jakž sem prvé pověděl prostě, než nepěkně by vyložil, ač vlastně.

Mat<thaei> 6: *σήμερον ὄντα*,⁴³⁰ *tráva dnes jsouci*. Ač by tak právě vlastně bylo ad verbum, ale lépe jest na tom místě užiti periphrasi a říci: *kteráz dnes jest*, a nebo *ješto dnes jest*.

Mat<thaei> 9: *ῥῆμα ἔλαβες*⁴³¹ *vešmi vzemi lože své*. Vlastně by řekl *vstana*, ale že není velmi způsobil, non facit ad gravitatem, et magis sonorum est⁴³² bez toho participium. — A níže: *kterýž dal takovou moc*;⁴³³ řecký: *δávajícího takovou moc*; ale první lepší, t. periphrasis. — Níže: *eiecto daemonio*.⁴³⁴ Tu vlastně vyložiti nelze, diš-li *po vyvržení ďabla*, dobře jest, ale per circumlocutionem.⁴³⁵ Pakli diš: *a když vyvrhl ďabla*, tutě ovšem periphrasis.

A zase naodpor Mat<thaei> 7 vyložíš-li to slovo řecké *οἱ ἐργαζόμενοι*⁴³⁶ = /(195a) *kteríž činíte nepravost*, bude ne škaredě ale nevlastně, vlastněji by řekl *činitci*; ale ještě lépe bez té periphrasi říci: *činitele nepravosti*.

Ἀποκριθεὶς,⁴³⁷ Luc<ae> 10, *odpovídaje*, a neb *odpověděv*; jakkoli diš, dobře, ač bude enallage v tom jednom, podobně jako když diš: *raduje se*, neb *zradovav se*.

Marc<i> 2: *ἰδὼν δὲ*,⁴³⁸ *a vida Ježíš*. Beneš po erazmovsku: *když pak uzřel*, Pražští:⁴³⁹ *a když uzřel*. B. Lukáš:⁴⁴⁰ *když pak uzřel bíše*. Nejlépe *viděv*, a nebo *vida*. To slovo *uzřev* lépe se trefí lidem prostým, nám kteríž neviděvše někdy prve, teprv spatříme, ale Pán vzdychky všecko viděl a věděl. — *ἰδόντες*,⁴⁴¹ Luc<ae> 2, *viděvše*, lépe než *uzřevše*. *Uzřel* est subito transeuntis actionis;⁴⁴² ale *viděvše* = shledše, dlouho hleděvše.

K Řím<anūm> 3: *μαρτυρουμένη*,⁴⁴³ *osvědčena zákonem i proroky*, Beneš inepte: *když se pojišťuje*.

Item Marc<i> 10: *καὶ ὅτε ὁ Ἰησοῦς*,⁴⁴⁴ *a zastaviv se, a stanuv, stáv*, nepěkně i nevlastně. Jiní z potřeby participium in verbum mutarunt,⁴⁴⁵ Beneš: *i zastavil se*. B. Lukáš:⁴⁴⁶ *stojе Ježíš*; mutato tempore/(195b) participii indecora enallage, t. praesens pro praeterito.⁴⁴⁷

⁴²⁸ Mt 4,12

⁴²⁹ ut magis hoc quod dicetur distinguam a praecedenti narratione abyh to, co bude řečeno, lépe oddělil od předchozího výkladu

⁴³⁰ Mt 6,30

⁴³¹ Mt 9,6

⁴³² non facit [...] sonorum est nehodí se pro důstojný styl, a je zvučnější

⁴³³ Mt 9,8

⁴³⁴ Mt 9,33

⁴³⁵ per circumlocutionem pomocí opisu

⁴³⁶ Mt 7,23

⁴³⁷ L 10,41

⁴³⁸ Mk 2,5

⁴³⁹ viz fol. 181b, pozn. 241

⁴⁴⁰ viz fol. 60b, pozn. 371

⁴⁴¹ L 2,17

⁴⁴² est subito transeuntis actionis vyjadřuje rychle mějící činnost

⁴⁴³ Ř 3,21

⁴⁴⁴ Mk 10,49

⁴⁴⁵ participium in verbum mutarunt participium změnili na sloveso

⁴⁴⁶ viz fol. 60b, pozn. 371

⁴⁴⁷ mutato tempore [...] pro praeterito. změnou času participia (vzniká) nehezká záměna, totiž přítomný čas místo minulého.

Tò ἐρηθὲν,⁴⁴⁸ Erasmus vyložil (Mat<thaei> 2 a jinde): *quod dictum fuerat*, Hieron-<ymus>⁴⁴⁹ *quod dictum est*, Beneš pak expressit Erasmus,⁴⁵⁰ *což povědno bylo*, položiv; ješto český výborně může vyloženo býti *pověděni*, ač sic ještě vlastněji (ale neobvykle a tvrdě, horridius)⁴⁵¹ český by se mohlo říci: *pověděné od proroka*; jako kdyby takto řekl: *Přijdeť na ně pověděné*, t. trestání neb zahynutí. Nejvlastněji však měl by vyložiti řečené, neb řečené, než není obvyčeje mluvití tak.

Μὴ βαπτισθέντες ὁπ' αὐτοῦ,⁴⁵² *nebyvše pokřtěni od něho*. Latinsk nemůž tak bystře říci a vlastně; ač Castalio⁴⁵³ napsal: *non loti ab illo*, ale kde to slovo *nebyvše*?

1 Pet<ri> 2: ἐκλεκτὸν λίθον,⁴⁵⁴ *vybraný, výborný kamen; na výbor, staří*.

Ἐρρέθη,⁴⁵⁵ Erasmus: *dictum fuerit* (Mat<thaei> 5), Vulgata: *dictum est*. Beneš po Erazmovu: *povědno bylo*. Ale může vlastněji i případně dosti, takto býti vyloženo, jako naši staří vykládali: *řečeno*, et servabuntur radicales literae, ita ut sit eadem vox prorsus;⁴⁵⁶ (196a) jakož původ těch obou slov seu thema idem est⁴⁵⁷ *řéw, řw, ryčím, řičeti*, t. mluvití, kdež mnoho lidí mluví, v plzenském kraji slovo obvyklé; odtud staré slovo *ryk*, t. zvuk neb jek od mnohého lidu mluvícího (řičícího) slyšel; na Moravě refertur ad aquam,⁴⁵⁸ *ryčí potok neb voda*; a to jest prve z řeckého *řéw*, fluo; odtud i to slovo jde: *řikám, řekl, řečeno*.⁴⁵⁹ — Mat<thaei> 7: ἐροῦσίν μοι,⁴⁶⁰ *řkou mi mnozí v onen den etc.*

Mat<thaei> 26e: *jako na lotra etc.* ὡς ἐπὶ ληστῆν;⁴⁶¹ řek-li by *in latronem*, inepte diceret;⁴⁶² ale u nás říkáme: *na lotra, na nedvěda, na pivo etc.*

Mat<thaei> 10: θανάτωσουσιν⁴⁶³ etc., Erasmus: *morte afficient*. A Beneš hned za nim chtěl ad verbum, i položil nečeský: *a smrti zhubí je*; to by byla česká phrasis. Někteří staří též tak vykládali, jiní pak: *smrtí je tryzniti budou*. Pražští naposledy vložili⁴⁶⁴ *zmordují*; není zle, ale vlastně ad verbum ex graeco:⁴⁶⁵ *usmrtí*; nebo θάνατος jest *smrt*. Latinsk kdyby chtěli také vlastně říci, nešetříce pěknosti, mohli by ad verbum říci *mortificabunt*.

Ἡἴω ἐπὶ σέ,⁴⁶⁶ *přijdu na tě*, t. přijdu k tobě nenadále, Apoc<alypsis> 3, ač velmi vlastně a pěkně; latinsk nemůžeš tak říci, než prostě: (196b) *veniam ad te*.

ἀραγε⁴⁶⁷ Mat<thaei> 7, Beneš za Erazmem jda: *protož po ovotci jich pznáte*; ne zle, ale vlastněji takto: *a tak tedy po ovotcích etc.* A také by takto pěkně, et quod

⁴⁴⁸ Mt 2,15.17

⁴⁴⁹ ve Vulgátě; viz fol. 31a, pozn. 199

⁴⁵⁰ expressit Erasmus vyjádřil (tj. přeložil) Erasma; srov. fol. 4b, pozn. 30

⁴⁵¹ horridius kostrbatěji

⁴⁵² L 7,30

⁴⁵³ viz fol. 182a, pozn. 252

⁴⁵⁴ 1 Pt 2,4.6

⁴⁵⁵ Mt 5,21

⁴⁵⁶ et servabuntur [...] prorsus a zachovají se kmenové hlásky, takže to bude téměř totéž slovo

⁴⁵⁷ seu thema idem est neboli základ je týž

⁴⁵⁸ refertur ad aquam vztahuje se na vodu

⁴⁵⁹ srov. fol. 57a, pozn. 330

⁴⁶⁰ Mt 7,22

⁴⁶¹ Mt 26,55

⁴⁶² inepte diceret nepěkně bys řekl

⁴⁶³ Mt 10,21

⁴⁶⁴ viz fol. 181b, pozn. 241; 103b, pozn. 937

⁴⁶⁵ ad verbum ex graeco doslova z řeckého

⁴⁶⁶ Zj 3,3

⁴⁶⁷ Mt 7,20

ad sententiam, proprie,⁴⁶⁸ mohlo býti vyloženo: *I zdaliž jich tedy nemůžete poznati po ovocích jejich*. A v obecném mluvení mohl by pěkně říci: *I nu hle tedy po ovocí* etc. — Noster Lucaš⁴⁶⁹ in simili particula aberravit,⁴⁷⁰ Iacobi 5a: *činite boháči*.⁴⁷¹ Sed hac de re tandem.⁴⁷²

Mat<thaei> 6: *obratte oči*,⁴⁷³ Beneš vyložil Erasma následuje, kterýž dí: *vertite oculos*, ale z řeckého velmi vlastně a slušně vyložíš: *popatřte* neb *pohledte*, *ἐμβλέψον*; particula haec *po*, addita verbo *hledte*, propriissime exprimit graecum verbum.⁴⁷⁴ — A takž podobně Luc<ae> 18g: *ἀναβλέψον*,⁴⁷⁵ *prohledni*, latině *recipito visum*,⁴⁷⁶ ne tak blízce k řeckému jako český.

Ibidem níže, neque graecum textum neque Erasmus expressit:⁴⁷⁷ *τί περιβαλλόμεθα*,⁴⁷⁸ quibus operiemur, Beneš: *kterého byste oděvu užívali*. Mohl by někdo přidati, *totiž lindýšového-li*⁴⁷⁹ *či flanderového*⁴⁸⁰ etc., *vlaského či českého* etc. Ale vlastně podlé řeckého slova může býti řečeno: *čím byste se přiodívali* a nebo *přioděli*. Pakli/(197a) chceš jinak, *več byste se oblékli, oblačeli, co byste na se vzali*.

Item, to slovo řecké *ἀετός*⁴⁸¹ generis masculini, velmi vlastně se můž vyložiti u nás když díme *vorel*; nebo to jest *ἀετός γνήσιος*, t. ne nějaká neb lečjakás kaně, ale ten pravý orel jichž velmi málo jest v našich koutech; orlice sou kaně, rozdílné od pravého orla, to vše latině slove *aquila*. — Item, to slovece *ἀλλά*, velmi vlastně můžeš někdy vyložiti, servatis literis radicalibus:⁴⁸² *ale*.

Luc<ae> 23f: *σκότος*,⁴⁸³ *stala se tma*, latině *tenebrae*, vykladači čeští, následovali latinského slova, a vykládali *tmy*; ješto nemluvíváme tak: *tmyl sou nám*, ale *tma tě nám*, *větší tmy*, *bude velmi tma*.

Latinská slova (a nebo způsobové mluvení) s českými

Ablativus instrumenti⁴⁸⁴

V té věci má řeč česká všudy tak veliký dostatek jako latinská. Nebo říkáme, vlastně mluvíce, *Krystus Pán božstvím oslaven, smrtí potupen*,⁴⁸⁵/(197b) *někdo uměním zaveden, čáry a nebo bláznovstvím pomámen*.

⁴⁶⁸ et quod [...] proprie a co do smyslu správně

⁴⁶⁹ viz fol. 60b, pozn. 371

⁴⁷⁰ Noster Lucaš [...] aberravit Náš Lukáš se v podobné částici zmýlil

⁴⁷¹ Jk 5,1

⁴⁷² Sed hac de re tandem. O této věci jen toto.

⁴⁷³ Mt 6,26

⁴⁷⁴ particula [...] graecum verbum. tato částice *po* přidaná ke slovesu *hledte* velmi přesně vyjadřuje smysl řeckého slovesa.

⁴⁷⁵ L 18,42

⁴⁷⁶ v Bezově překladu

⁴⁷⁷ Ibidem níže [...] expressit Tamtéž níže nevyjádřil po česku ani řecký text, ani Erasma

⁴⁷⁸ Mt 6,31

⁴⁷⁹ *lindyšového* od lindýš (z něm. lündisch = londýnský), anglická látka

⁴⁸⁰ *flanderového* od flander (z míst. jm. Flandern = Flandry), flanderská látka

⁴⁸¹ Zj 4,7

⁴⁸² servatis literis radicalibus se zachováním kmenových hlásek

⁴⁸³ L 23,44

⁴⁸⁴ ablativus instrumenti instrumentál; srov. fol. 19a, pozn. 120, 64a, pozn. 411

⁴⁸⁵ srov. bratrský kancionál z r. 1541, D 19, píseň Lukáše Pražského nebo Beneše Bavoryňského *Vesele Bohu zpívejme, jemu čest chválu vzdávejme*

Mat<thaei> 26g: Bacillis eum ceciderunt,⁴⁸⁶ *hůlkami jej bili*. Item v ůbec říkáme: *Ranil ho mečem*, vulneravit eum gladio. Item: *Proboden jest oštěpem*, confossus est cuspidē vel hasta.

Ad Rom<anos> 5a: Gloriamur in spe gloriae Dei,⁴⁸⁷ *ἐπ' ἐλπίδι*, *chlubíme se naději slávy Boží*, to jest, chlubíme se tím že máme naději k slávě. Ač by se tu zdáti mohl někomu byti rozdíl, *utal mečem*, *chlubíme se naději*. Meč jest nástroj sekání neb utěti, ale nástroj chlubení, jest řeč honosná, a vysokomyslná, a ne naděje. Id est: Chlubíme se mluvením nebo vypravováním toho tak velikého štěstí, to jest, že tudíž k tomu přijíti má aby nás Bůh do své slávy přijal, tou svou slávou oslavil a nebo slavné učinil. Sed referatur ablativus iste, non ad vocem sed ad intellectum ut fit in synthesi;⁴⁸⁸ i bude tento smysl: že sme tak v našich ouzkostech a pokušeních dobromyslní,⁴⁸⁹ a hrdinští, i dosti potěšení v svém srdci čijeme. Toť není pro spolehání na nějaké lidské pomoci, ale pro samu které sme došli naději, k věcem příliš velikým a slavným. Item fide statis,⁴⁹⁰ *věrou stojíte*. Ad Hebr<aeos> 11: *věrou Abel oběťl*⁴⁹¹ etc./ (198a) Atque hac ratione, et illud Rom<anos> 5b eleganter exprimi potest:⁴⁹² *σωθησόμεθα ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ*,⁴⁹³ salvabimur per vitam ipsius. Sic podlé řeckého textu: *v životu jeho*, podlé latinského: *skrz život jeho*. Ale zato mám že by se neublížilo textu, kdybychom řekli *životem jeho*; aby sentencí takto stála: *Smířeni sme s Bohem smrtí syna jeho a spaseni budem životem jeho*. Ipse enim est vita nostra et longitudo dierum nostrorum.⁴⁹⁴ A svatý Ján: *v něm život byl*⁴⁹⁵ etc.

Podobně jako se může říci: ceciderunt in gladio,⁴⁹⁶ *padli v meči*, t. zmordováni sou mečem; Němec by řekl *s mečem*, *s nožem* etc.

Rom<anos> 5a: *kterouž stojíme*,⁴⁹⁷ per quam stamus, *ἐν ᾗ ἐστήκαμεν*. — A níže, b: *ospravedlnění jsouce krví jeho*,⁴⁹⁸ sanguine, *ἐν τῷ αἵματι αὐτοῦ*.

Někdy participium in nomen mutare possumus:⁴⁹⁹ Marc<i> 14: *zrádce pak (zrazující, ten jenž zrazoval) dal jim znamení*.⁵⁰⁰ (198b)

O způsobích, de phrasi (imo et verbis quoque)⁵⁰¹

II. rozdílu

To jest o těch kteříž latině nebo řecky etc. dobře vznějí, ale v náš jazyk český nemohou tak býti přeloženy vlastně ad verbum, bez nějakých proměn a nebo okolků,

⁴⁸⁶ Mt 26,67

⁴⁸⁷ Ř 5,2

⁴⁸⁸ Sed referatur [...] in synthesi Ale tento ablativ nemá být vztahován k určitému slovu, ale k významu, jaký má celek (tj. nemá být doslovně překládán)

⁴⁸⁹ dobromyslní dobré myslí

⁴⁹⁰ 2 K 1, 24

⁴⁹¹ Žd 11,4

⁴⁹² Atque hac ratione [...] potest A tímto způsobem lze vkusně výjádřit i onen verš Řím. 5b

⁴⁹³ Ř 5,10

⁴⁹⁴ Dt 30,20

⁴⁹⁵ J 1,4

⁴⁹⁶ Ž 77(78), 64

⁴⁹⁷ Ř 5,2

⁴⁹⁸ Ř 5,9

⁴⁹⁹ Někdy participium [...] possumus Někdy participium můžeme změnit na jméno

⁵⁰⁰ Mk 14,44

⁵⁰¹ de phrasi (imo et verbis quoque) o vazbě (ba i o slovesech)

sine circumlocutionibus etc. aut sine mutatione alicuius accidentis.⁵⁰² Čehož nešetřil-li by kdo, committet latinismum, = ex bonis latinis faciet boēmica inepta, et non interpres sed corruptor erit.⁵⁰³ A tak své dobré a pobožné práce tím zvoškliví lidem, a sebe připraví o nemalý díl užitku, pro kterýž tu práci před sebe vzal. Jako se tak nejedněm s veliké částky přihodilo; což z níže položených příkladů, jasně se spatřiti bude moci.

Dobře jest povědino Lucae 4a: *ἐν στιγμή χρόνου*,⁵⁰⁴ in puncto temporis. Ale český zle by řekl *v maličkém kousku času* a neb *v mrvě času*, *v puňktu času* etc. Dobře pak diš český: *v okamžentí*, *v velmi malé chvíli*, *pojednou* etc.

199a

Item Lucae 8b: *ne credentes salvi fiant*;⁵⁰⁵ obyčejně vykladači čeští vykládali:/(199a) *aby věřice spasení nebyli*. Beza:⁵⁰⁶ *ne quum crediderint serventur*, to jest: aby snad kdyby uvěřili nepřišlo k tomu že by spasení byli, Castalio:⁵⁰⁷ *ne credant atque ita salvi fiant*.⁵⁰⁸ Erasmus in Paraphrasi:⁵⁰⁹ *Diabolus tollit ex animis illorum quod audierant, et impiis suggestionibus obsistens ne salutem assequantur*.⁵¹⁰ A níže, *subito advolans sublegit prius quam inhaerescat animo, ut nihil iam referat audisse*.⁵¹¹ Beneš, ne dobře srozuměv svému Erazmovi, položil: *aby věřice nebyli spasení*. V Pražské poslední biblí⁵¹² dobře položili: *aby nevěřice spasení nebyli*. Aníž lze jinak lépe toho vyložit. Nebo vlastně smysl slov latínských, těmi českými se předloží; ačkoli veluti per contraria.⁵¹³

Ablativus casus participii

sive singularis sive pluralis numeri cum suo adiuncto nomine vel pronomine, to jest duo ablativi consequentiam designantes, bohemice proprie et ad verbum reddi non possunt, nisi per circumlocutionem.⁵¹⁴ Caenante ipso, *když on večefel*. Zle by řekl *večeřejícího* neb *večeřejícímu* jemu. Caenantibus eis, *když oni večefeli*, zle by řekl *večeřejícím* jim. — Mat<thaei> 6: *σοὺ δὲ ποιοῦντος ἐλεημοσύνην*⁵¹⁵ te faciente elemosynam; *tebe činícího almužnu*, ad verbum, ale ne český, a protož musíš circumloqui:⁵¹⁶ *ty pak když činíš al/(199b)mužnu*, a neb *ty pak čině almužnu*. — Marci 14

199b

⁵⁰² sine circumlocutionibus [...] accidentis. bez opisů nebo beze změny některé vedlejší okolnosti.

⁵⁰³ committet latinismum [...] corruptor erit. dopustí se latinismu = z dobré latiny udělá nepřeknou češtinu, a bude tedy jazyk kazit a nikoli překládat. srov. fol. 132a, pozn. 1292

⁵⁰⁴ L 4,5

⁵⁰⁵ L 8,12

⁵⁰⁶ viz fol. 144b, pozn. 1434

⁵⁰⁷ viz fol. 182a, pozn. 252

⁵⁰⁸ *ne credant* [...] *fiant*. aby neuvěřili, a nebyli tudíž spasení.

⁵⁰⁹ viz fol. 54b, pozn. 310

⁵¹⁰ *Diabolus* [...] *assequantur*. Dábel bere z jejich duší to, co uslyšeli, a bezbožnými vnuknutími jim brání dosáhnout spásy.

⁵¹¹ *subito advolans* [...] *audisse*. náhle se přizene a sbírá (slyšená slova), dříve než utkví v paměti, aby už nezáleželo na tom, že je slyšeli.

⁵¹² viz fol. 103b, pozn. 937

⁵¹³ veluti per contraria. jakoby opakem.

⁵¹⁴ Ablativus [...] circumlocutionem. Ablativ participia v jednotném nebo množném čísle s připojeným jménem nebo zájmenem, to jest dva ablativy označující důsledek, se do češtiny nedají náležitě přeložit doslova, lze to udělat pouze opisem.

⁵¹⁵ Mt 6,3

⁵¹⁶ circumloqui použít opis

et Mat(thaei) 17 ἐπὶ αὐτοῦ λαλοῦντος.⁵¹⁷ adhuc eo loquente, *když on ještě mluvil*. Staří: *a když on ještě mluvíše* etc., cum adhuc loqueretur. — Item caenantiibus eis, *večeřejícím jim, když oni večeřeli*. — Item latine dobře dš: *Erasmu interprete*, ale český dš-li *Erasmem vyložený*, zles řekl. Item, ab Erasmo restauratum, *Erasmem napravený Zákon*.⁵¹⁸ Philomát tak mluví v své Etymologii, nepěkně, inepta phrasis in nostra lingua. Sed hac de re alibi iam dictum est.⁵¹⁹ — Nýbrž mnohá participia řecká, nemohou tak ad verbum propriissime býti vykládána.⁵²⁰ Marci 1: καὶ ἦν κηρύσσων⁵²¹ *byl káže* a nebo *byl kazaní čině*. Lépe jest mutare participium in verbum,⁵²² a řici: *I kázal v školách jejich*. Než někteří toho způsobu často i v obecném mluvení užívají, admittentes barbarismum.⁵²³ Jako: *abychom byli bdící, a dobře činící, abyšte byli neprotivící se*. A zdať není dosti pěkně povědáno: *abychom bděli a dobře činili, abyšte se neprotivili*.

Item, někdy participia nemohou vlastně vykládána býti; ale loco primitivorum musejí frequentativa býti dávána.⁵²⁴ (200a) Jako accedens, *přistupuje*, veniens, *přichazeje*. Ut Hebr(æos) 9: *ale Krystus přichazeje*⁵²⁵ a neb *přistupuje*. Praští⁵²⁶ nevlastně položili: *přistojící*. Latine: *accedens* (a ne *astans*) ὁ παραγενόμενος. — Item Ioan(nis) 8: ἐστῶσα,⁵²⁷ velmi nesnadně může vyloženo býti aby vlastnosti se neoblížilo. Beza vyložil *stans*;⁵²⁸ ale tu již tempus praesens ponitur pro praeterito.⁵²⁹ Castalio⁵³⁰ též položil *astans*,⁵³¹ in nostra versione boh(emica) positum est *stojeci*.⁵³² A aniž může lépe český býti vyloženo; neb řek-li by *stojící*, to by bylo již ne participium ale nomen participale.⁵³³ Ale dí někdo: Proč nedš *vstávši*? R(espondeo): Et agrestis esset sermo et affectatus, a k tomu non cohaereret.⁵³⁴ Nebo když dš: *stávši mlčela* neb *stávši přísahala, plakala* etc.; nepřidáš-li *tedyť*, bude necelá sentenci. Než kdyby řekl *postavená uprostřed*, to by spíše mohlo státi.

Comparativi qui non tam augmentum quam diminutionem quandam significant, často nemohou než per circumlocutionem reddi⁵³⁵ (ač někdy jiným způsobem

⁵¹⁷ Mk 14,43; Mt 17,5

⁵¹⁸ viz fol. 117b

⁵¹⁹ inepta phrasis [...] dictum est. v našem jazyce nevhodný obrat. O této věci jsem však již promluvil jinde. viz fol. 118a

⁵²⁰ nemohou tak ad verbum propriissime býti vykládána. úplně správně se nedaří překládat doslova.

⁵²¹ Mk 1,39

⁵²² mutare participium in verbum změnit participium na sloveso

⁵²³ admittentes barbarismum dopouštějící se hrubé jazykové chyby.

⁵²⁴ loco primitivorum [...] býti dávána. místo základních sloves se musejí užívat slovesa frekventativní.

⁵²⁵ Žd 9,11

⁵²⁶ viz fol. 181b, pozn. 241; 103b, pozn. 937

⁵²⁷ J 8,9

⁵²⁸ *stans* stojí, stojící; viz fol. 144b, pozn. 1434

⁵²⁹ tempus praesens [...] praeterito. místo minulého času se klade čas přítomný.

⁵³⁰ viz fol. 182a, pozn. 252

⁵³¹ *astans* stojí, stojící u něčeho

⁵³² in nostra versione boh(emica) positum est *stojeci*. v našem českém překladu je položeno *stojeci*. srov. fol. 103b, pozn. 942

⁵³³ nomen participale participiální adjektivum (tj. zpřídavný přechodník)

⁵³⁴ Respondeo [...] cohaereret. Odpovídám: Byla by to řeč jak nevzdělaná, tak i strojená, a k tomu neměla by náležitou souvislost.

⁵³⁵ Comparativi [...] reddi Komparativy, které neoznačují vyšší, nýbrž spíše nižší stupeň vlastnosti, často nemohou být přeloženy než opisem

po našsku venuste transferuntur⁵³⁶ o čemž napřed fol. [192a]). Beneš vyložil/(200b) to slovo K Řím(anum) 15: audacius, *τολμηρότερον*⁵³⁷ *směleji*. U nás meram comparisonem et augmentum significat, et non diminutionem.⁵³⁸ Protož lépe by bylo circumlocutione uti⁵³⁹ a říci: *drobet směle*. Est infirmior, *jest drobet nemocný*.

Tempus praeteritum imperfectum⁵⁴⁰ také se nechce trefovati. Jako: venerunt ad eum *přišli k němu*, veniebant *přicházeli*. Ale to slovo jest aliunde mutatum, t. a frequentativo *přicházím*.⁵⁴¹ Věz o tom napřed.⁵⁴²

Formae loquendi impersonales, quae apud latinos sunt usitatissimae,⁵⁴³ v češtině se ne všudy a ne vzdycky trefují. Nebo zle by řekl: Quid agitur? Docetur. *Co se dělá? Učí se*. Amphibologia⁵⁴⁴ by tu byla; neb takž také vyložiti by musil jiné slovo, t. indicativum activi in tertia persona singulare:⁵⁴⁵ *studet učí se*. Protož musí per circuitum aut resolutionem⁵⁴⁶ takto pověditi: *Nu což děláte?* I odpovíš (místo toho slova *učí se*): *Ted se učíme* a nebo *Učíme se*. Item *percutitur* neříkej *bije se* (neb to slyše někdo, pomyslí by, že sám se kdos bije); ale řekni si vis simili forma uti,⁵⁴⁷ *provodí*/(201a) *se pranice*; pakli chceš simplicius et usitatus,⁵⁴⁸ tedy rci *pereme se*, *bijí se* etc. Marci 14: ta slova *traditur filius hominis*⁵⁴⁹ vyložíš-li *vydává se*, neb *zrazuje se*, jako Beneš; bude nesrozumitelně, nebo jest to *ἀμφιβολόν*,⁵⁵⁰ obrátiti se může i jinam. Jako: *Svou řečí se ten člověk sám zrazuje*. Staří vykládali per futurum⁵⁵¹ *zrazen bude*, vel *vydán bude*. Ale nejslušnější by takto vyložiti se mohlo, kdyby nebylo o starý zvyk: *Aj zrazují Syna člověka*. — Item, jeden⁵⁵² vyložil ta slova: A baptismo censetur Christianus,⁵⁵³ *hned po křtu drží se člověk za křestana*; est merus latinismus.⁵⁵⁴ Lépe diš *držán býti má* a nebo *mají jej za křestana*. Ač proto někdy některá mohou i vykládána býti *má* a nebo *mají jej*; neb se mluvívá tak. — *Bojuje se*, luditur, *hrá se*, *lela se hrálo*. Někteří pak *κακόζηλοι* aut rudiores,⁵⁵⁵ chtějí sobě formovati locutionem impersonalem⁵⁵⁶ beze vši potřeby, z toho slova marně přidaného *jeden*. Říkají takto: *A col jeden ví kam jíti když tam nebýval*. *Nemůž se jeden najísti a napítí aby*

536 venuste transferuntur půvabně se překládají
537 Ř 15,15
538 meram comparisonem [...] non diminutionem. označují pouze srovnání a vyšší, nikoli nižší stupeň srovnání.
539 circumlocutione uti užítí opisu
540 Tempus praeteritum imperfectum Minulý čas nedokonavý
541 aliunde [...] *přicházím*. vypůjčené odjinud, tj. od frekventativního slovesa *přicházím*.
542 viz fol. 111b
543 Formae loquendi [...] usitatissimae Neosobní způsoby vyjadřování, které jsou hojně užívány latiniky
544 amphibologia dvojznačnost, víceznačnost
545 t. indicativum [...] singulare tj. oznamovací způsob činného rodu v třetí osobě jednotného čísla
546 per circuitum aut resolutionem oklikou nebo rozvedením
547 si vis simili forma uti chceš-li užít podobného způsobu
548 simplicius et usitatus prostěji a obvykleji
549 Mk 14,21.41
550 ἀμφιβολόν dvojznačné, víceznačné
551 per futurum budoucím časem
552 Vartovský; viz fol. 159b, pozn. 1618
553 Erasmus, *Paraphrasis in Evangelium S. Matthaei*; viz fol. 159a/b
554 est merus latinismus. je čistý latinismus.
555 κακόζηλοι aut rudiores špatní napodobitelé nebo méně vzdělání
556 locutionem impersonalem neosobní vazbu

nebylo svády. Mohl by se jeden zabít. Div se jeden nepřetrhne etc./(201b) Verštatní locutio, tam může trpína byti, ale ad theologos non pertinet,⁵⁵⁸ neb jest to germanismus. Někteří místo toho slova *jeden*, užívají *člověk*. *Coť člověk ví. Musí člověk, snésti* etc. Est quidem tolerabilior locutio, at aequae non elegans;⁵⁵⁹ k běžnému mluvení nezle se hodí. Vážní lidé a rozumní takto říkávají místo toho: *Kdot ví co je to?* Item: *Musí to vše snáštno, neb sněsenc býti*. Item. *Nemůž ani pokrmu ani nápoje užíváno byti bez svády* etc. Jiní také ani jednoho ani druhého z těch slov užívají, ale říkají takto: *Nelze se vystřici. Nelze se zdržeti. Nemůže* (t. nemůže člověk) *se mu vymluviti, tak předce obdržuje hostě* etc. A tent způsob není zlý. A však dosti pěkné se dí: *Již hle neuslyšíš téměř o ničemž dobře rozprávěti*, t. neuslyší se. Item: *Vejdeš-li do kstela, neuzříš tam mnoho lidu, půjdeš-li do krčmy, tam divně lidí⁵⁶⁰ nalezneš*; t. vejde-li se, uzří se, půjde-li se, nalezne se.

Též persona tertia passivi⁵⁶¹ nechce se dobře trefovati. Jako, Act<orum> 17: colitur Deus,⁵⁶² Beneš vyložil: *ctí se Bůh*, nedobře; vlastnost zachovati chtěje fecit duram orationem ac incomptam, et dubiam,⁵⁶³ neb by někdo myslil snad, že se tu mluví o tom,/(202a) jak sám se (neb sebe) Bůh ctí; mohl by říci raději, resolvendo orationem:⁵⁶⁴ *aniž jej ctí ruce lidské*. — A jinde, Mat<thaei> 15: *zle se od ďabla trápí*.⁵⁶⁵ Daleko by slušněji per activum⁵⁶⁶ vyložil takto: *dceru mou velmi trápí ďábel*. — Mat<thaei> 26: Filius hominis traditur,⁵⁶⁷ *zrazuje se*. Lépe vyložíš per futurum:⁵⁶⁸ *zrazen bude* a nebo *zrazují*, ut vulgo loquuntur.⁵⁶⁹ — Luc<ae> 7: *malomocní se čistí*.⁵⁷⁰ Lépe: *očištění přijímají*. Ač Beneš řekl: *umítá se*; ale také by tak mohl říci: *snědlo se*. Marci 14: Filius hominis traditur,⁵⁷¹ *Syna člověka zrazují*; inepte by řekl *zrazuje se*. — Luc<ae> 3: exciditur,⁵⁷² *vytíná se*; lépe podle naší phraei *vytínají*. Ego posui futurum pro praesente,⁵⁷³ pro starý zvyk. — Item, jeden též vyložil: Deus qui a me laudaris, *Bože jež se ode mne chralíš*. — Item, Efes<ios> 5: impleamini,⁵⁷⁴ *naplňujte se Duchem svatým*. Lépe: *naplnění buďte Duchem svatým*; a neb *plni buďte Ducha*, to jest, darův Božích duchovních (jako by řekl) radše nežli vína, nebo víno zplozuje radost neb lítost a vesselí hříšné, ale darové ducha Páně, rozmnožují v srdci člověka radost

⁵⁵⁷ Sed haec [...] rescribitur Ale tato vazba se již víceméně připouští

⁵⁵⁸ ad theologos non pertinet theologum nepřisluší

⁵⁵⁹ Est quidem [...] non elegans Je to sice vazba přípustná, ale rovněž není vkusná

⁵⁶⁰ divně lidí neobyčejně mnoho lidí, až napodiv mnoho lidí

⁵⁶¹ persona tertia passivi třetí osoba trpného rodu

⁵⁶² Sk 17,25

⁵⁶³ fecit duram [...] et dubiam dopustil se výroku tvrdého a neohraabaného, a nadto ještě dvojznačného

⁵⁶⁴ resolvendo orationem rozvedením výroku

⁵⁶⁵ Mt 15,22

⁵⁶⁶ per activum činným rodem

⁵⁶⁷ Mt 26,24.25

⁵⁶⁸ per futurum budoucím časem

⁵⁶⁹ ut vulgo loquuntur jak se obecně říká

⁵⁷⁰ L 7,22

⁵⁷¹ Mk 14,21.41

⁵⁷² L 3,9

⁵⁷³ Ego posui [...] pro praesente Dal jsem čas budoucí místo přítomného Blahoslavův překlad Nového zákona z r. 1568 (viz fol. 103b, pozn. 942) má *vytát bude*

⁵⁷⁴ Ef 5,18

lítost, utěšení, a vesselost svatou, jakož příklad na Panu kterýž se byl rozvesseliť v duchu.⁵⁷⁵/(202b) — Item Korint<hios> 14: arguitur ab omnibus,⁵⁷⁶ Beneš vyložil *tresce se ode všech*, někteří *přemáhá se ode všech*. Lépe takto: *Ale kdyby všickni prorokovali* (t. obvyklým jazykem) *a všel by mezi ně někdo nevěřící neb neučený, i byl by ode všech přemahán* (i v své myslí jímán) *a ode všech rozsuzován nebo souzen*. — Item Galat<as> 3: Benedicuntur cum fidei Abraham.⁵⁷⁷ Požehnávají se s věrným Abrahamem. Někdo by rozuměl takto: Jakož věrný Abraham sebe požehnal, tak i oni požehnávají sebe svatým křížem etc. Beneš lépe vyložil: *požehnání bývají* etc. — Též i to slovo *obmývají se*, neb *umývají se*, *lavantur*. Lépe takto: *lavant se ipsos, myjí se sami*; *lavantur, myjí je*, aneb *obmývání bývají*, a neb *docházejí obmytí*; bude češtěji a srozumitedlněji, a nebude žádná amphibolia.⁵⁷⁸ Licet ponetur hac ratione frequentativum pro primitivo per enallagen⁵⁷⁹ a dobře, v takové potřebě. — Item, Mat<thaei> 26: traditur,⁵⁸⁰ *Syn člověka se zrazuje v ruce hříšných*. Lépe by řekl *Syna člověka zrazují v ruce* etc. U latiníků díš-li *produnt* et subaudies *homines*,⁵⁸¹ bude barbarismus; ale česky se tak mluví obyčejně, nempe verbum sine nominativo,⁵⁸²/(203a) *obloupili jej, zabili ho, oběsili ho* etc. Mistr Jan Hus v Postilli, v kázání w: Toho slova český jedním slovem podobně k rozumu nemohu vyložiti, nebo řek-li bych *non iudicatur, nesoudí se*, to slovo vztahuje se k jinému rozumu. Pakli bych řekl *není souzen*, t. *non est iudicatus*. Pakli dím *nebude souzen*, to jest *non erit iudicatus*. I zdálo mi se lépe říci, že kdož věří v něho *nesoudí ho*.⁵⁸³

I tak summou, vejklad passivi huius ad verbum,⁵⁸⁴ jest nezpůsobný; dura admodum expositio, et inelegans ac difficilis intellectu; loquendi genus prorsus non imitandum.⁵⁸⁵ Také nesnadně můžeš česky vyložiti tertiam personam imperativi,⁵⁸⁶ ale musíš enallagen učiniti, et pro tertia ponere secundam.⁵⁸⁷ A treš se dobře takto: *faciat quae vult, učín co chce*. Aut per modum permissivum:⁵⁸⁸ *nechať učiní co chce*. O tom šife napíše při enallagi etc.⁵⁸⁹ Item, coniunctivus. Cùm fuerim, *když bych byl*, quidam inepte sic reddunt;⁵⁹⁰ lépe takto: *ješto sem byl při něm a neb při tom člověku*. Cum quotidie vobiscum fuerim in templo,⁵⁹¹ *když na každý den s vámi býval sem* (tak vyložil jeden). Jiní: *poněvadž*

575 srov. L 10,21

576 1 K 14,24

577 Ga 3,0

578 amphibolia dvojznačnost, víceznačnost

579 Licet ponetur [...] per enallagen Ačkoli se v takovém případě bude klást sloveso frekventativní místo základního záménou

580 Mt 26,45

581 díš-li *produnt* [...] *homines* díš-li *produnt* („vydávají“) a rozumíš tím *lidé*

582 nempe verbum sine nominativo totiž sloveso bez 1. pádu (tj. podmětu)

583 Čtenie 31, U pondělí po světiem duše (S. Jan v 3. kapitole); (Erben II, 216-216) místo se týká J 3,18; viz fol. 180a, pozn. 219

584 vejklad passivi huius ad verbum doslovný překlad tohoto trpného rodu

585 dura admodum [...] non imitandum. je to výklad příliš tvrdý, nepěkný a těžko pocho-pitelný; způsob vyjadřování rozhodně nehodný napodobení.

586 tertiam personam imperativi třetí osobu rozkazovacího způsobu

587 et pro tertia ponere secundam a místo třetí osoby dát druhou

588 Aut per modum permissivum Nebo způsobem připustkovým

589 viz fol. 248b

590 quidam [...] reddunt někteří nevhodně vyjadřují takto

591 L 22,53

na každý den býval sem s vámi; i to nedobře. Nebo/(203b) na tom místě to slovo *cum* mělo vyloženo byti *ješto*; a tak by se k řeckému smyslu lépe a vlastnější trefilo etc. I byl by tento smysl vlastní té řeči Páně ukázan: I což se to děje že ste ke mně přišli v noci abyšte mne jímali? Jste-li spravedliví (to jest, jako v úbec říkají: jste-li dobří) pročez ste mne ve dne v chrámě nejali? Ješto sem s vámi tam na každý den býval, kazání čině, (anebo činiv). — Item, ta slova Ad Corin<thios> 9: *cum non sim absque lege*,⁵⁹³ *když nejsem bez zákona*. Lépe jest říci: *ješto sic nejsem bez zákona*. A nebo veršatním způsobem, phrasí a *nejsa sic bez zákona*. — A níže: ut omnino aliquos salvem,⁵⁹⁴ vyložil *abych naprosto některé spasil*. Lépe takto po česku: *abych vzdy některé spasil*. Ač muž to slovo *omnino* také býti tak vyloženo někdy: omnino nihil, *naprosto nic*, a neb *zhola nic*. Jako Mat<thaei> 5. Ne iuratis omnino,⁵⁹⁵ *nepřisahati ovšem a nebo všelikterak, jakýmkoli způsobem*, ale dosti míti na prostém oznamení *to jest, a není*.

Item infinitivus. Jako: *exire*, *exivisse*, vel *exiisse*, řecký jest *ἐξίηλθον*,⁵⁹⁶ Vulgata: *quia a te exivi*./(204a) Erazmus lépe: *quod a te exivi*. A z toho Beneš dobře a vlastně: *že sem od tebe vyšel*. Tigurini⁵⁹⁷ jinou phrasin položili, uchylivše se od řečtiny, (*quod ad phrasin*)⁵⁹⁸ t. *me vero a te exisse*. A vykladač,⁵⁹⁹ chtěv vlastnost zachovati, a zaveden jsa Tygurských textem,⁶⁰⁰ i vylčil takto: *a poznali mne vyjíti*

nempe B. I. A<ugusta>

od tebe; velmi nevlastně a nesrozumitelně, est merus latinismus;⁶⁰¹ nesluš' latiny tak hrubě šetřiti, zvláště pak kdež od řečtiny odchází. Item, ta slova Jan 16: Ut arbitretur se cultum praestare Deo,⁶⁰² staří vykládali: *Domnívati se bude že by tím Bohu posloužil*; a nezle. Pakli vyložíš takto: *tak aby zdál se službu Bohu učiniti*, erit latinismus⁶⁰³ a zlá čeština. *Zdál se*, vox est ficta ad formam passivam inusitate.⁶⁰⁴ Daleko, i hláze a pěkněji i vlastněji dš: *domnívati se bude že tím Bohu slouží*. Však na některých někdy místech případně by se mohlo, i toho infinitivum užiti./

(204b) Sequuntur⁶⁰⁵ mnozí příkladové, zlého vykládání latiny do češtiny

Ono slovo, Mat<thaei> 18: *patientiam habe in me*,⁶⁰⁶ a neb, jakž Erazmus vyložil, *esto patiens erga me*, Beneš zle vyložil: *měj strpení se mnou*, jako by chtěl říci: *postrpme*

⁵⁹² nempe B. I. Augusta totiz bratr Jan Augusta; srov. fol. 173a, pozn. 107

⁵⁹³ I K 9,21

⁵⁹⁴ I K 9,22

⁵⁹⁵ Mt 5,34

⁵⁹⁶ J 17,8

⁵⁹⁷ viz 147b, pozn. 1477

⁵⁹⁸ quod ad phrasin co se týče vazby

⁵⁹⁹ Augusta; viz fol. 173a, pozn. 107

⁶⁰⁰ Augusta měl ve vězení k dispozici pouze Curyšskou bibli

⁶⁰¹ est merus latinismus je čistý latinismus

⁶⁰² J 16,2

⁶⁰³ erit latinismus bude to latinismus

⁶⁰⁴ vox est [...] inusitate. je to slovo vymyšlené neobvyklým způsobem k trpnému tvaru.

⁶⁰⁵ sequuntur následují

⁶⁰⁶ Mt 18,26

oba drobet, a neb, *poněvadž já trpím, potrpí i ty také se mnou*. Non est eleganter bohemi-
mice dictum; quia et phrasis bohemia non est, et sententia quoque est corrupta.⁶⁰⁷
Nechybil dobře Erazma, kterýž pilen byl, aby smysl řeckými slovy předložený,
dobrou a pěknou frazí latinskou, k chodu čerstvého bůjného a vycvičeného koníka-
podobnou, vypsal; a takž i Beneš, měl české frazi více šetřiti nežli šetřil; ale učinil
dobrý muž což mohl, pro suo dono, certe plus quam multi alii desides et pigri ven-
tres.⁶⁰⁸ Jiný před Benešem vyložil: *trpělivost můj nade mnou*, i to nepěkně, ač drobet
češtěji. Sed nimium et ille fuit astrictus ad latina verba et phrasin;⁶⁰⁹ někdo pře-
vrhlý/(205a) mohl říci, že latinu česky mluvil, aut contra;⁶¹⁰ někteří vykládali:
Pane počkej mi; to lépe jest (ač prostě) český povědino. Ale však nejpěkněji v Bibli
benacké⁶¹¹ stojí: *pohověj mi*. A chtěl-li by pak kdo mohl by ještě i toho pookřtalto-
vati⁶¹² a říci: *poshověž mi*; ac esset, et proprie et eleganter.⁶¹³

Starých vykladačů chyb nechci mnoho připomínati, maličko jen dotknu. Ona
slova: *voluit et reginam comprimere*⁶¹⁴ vyložil *podaviti*. Tehdáž snad se tomu mohlo
rozuměti snadně, nyní by tomu ne každý Čech srozuměl. — Item, *co čistšího neb*
jasnějšího nad slunce, avšak et hic deficit, i to pohyne.⁶¹⁵ — Item Ezech(iel) 34:
nonne satis vobis erat pascua bona depasci.⁶¹⁶ Vatab(lus):⁶¹⁷ *an parum vobis est,*
quod pascua bona pascimini. Tigurini:⁶¹⁸ *an leve vobis est, quod pascua bona depascitis*.
Vykladač pak český nový, následovav Tygurských⁶¹⁹ ad verbum reddidit:⁶²⁰ *zdaž*

J. A<ugusta>

jest vám lehká věc že pastvy etc. Kdyby místo toho slova *lehká* položeno bylo *málo*,
esset significantius;⁶²¹ *málo vám bylo, dobré pastvy etc.* To slovo *lehká*, na tom/(205b)
místě nevlastně stojí; est merus latinismus.⁶²² V staré Benatské bibli, leta 1488,⁶²³
jest lépe vyloženo: *zda vám nebylo dosti na dobrých etc.* V nové Pražské⁶²⁴ tež srozu-
mitedlněji: *zdali vám nebylo dosti pastvy dobré etc.* — Item Luc(ae) 21: *et morte*

⁶⁰⁷ Non est eleganter [...] est corrupta. To není vkusně česky řečeno, poněvadž to není česká
vazba a je porušen smysl.

⁶⁰⁸ pro suo dono [...] pigri ventres. podle své možnosti, a to jistě více než mnozí jiní zahálčiví
a leniví břicháči.

⁶⁰⁹ Sed nimium [...] et phrasin Ale i on se dal příliš ovlivnit latinskými slovy a vazbou

⁶¹⁰ aut contra nebo naopak

⁶¹¹ viz fol. 64a, pozn. 410

⁶¹² pookřtaltovati ozdobit, formálně zlepšit

⁶¹³ ac esset [...] eleganter. a bylo by to správné i vkusné.

⁶¹⁴ Est 7,8

⁶¹⁵ Sir 17,30

⁶¹⁶ Ez 34,18

⁶¹⁷ Franciscus (François) Vatablus († 1547), vl. jm. Watebled, významný francouzský hebraista;
Robertus Stephanus (Estienne) vydal podle Vatablových i jiných poznámek opravenou Vul-
gátu, známou jako *Biblia Vatabli* (1539—1545).

⁶¹⁸ viz fol. 147b, pozn. 1477

⁶¹⁹ viz fol. 173a, pozn. 107; 204a, pozn. 600

⁶²⁰ ad verbum reddidit přeložil doslova

⁶²¹ esset significantius bylo by to výstižnější

⁶²² est merus latinismus. je to čistý latinismus.

⁶²³ asi má být *Pražské*; Benátská bible vyšla r. 1506, srov. fol. 64a, pozn. 410; citát je v obou vy-
dáních bible totožný

⁶²⁴ Melantrichova bible, viz fol. 103b, pozn. 937

*afficient ex vobis.*⁶²⁵ Právě podlé slov řeckých Cyryští⁶²⁶ doplnili takto: *et (sunt quos) morte afficient ex vobis*. A někteří po nich vyložili nezpůsobně takto: *a jsou kteréž z vás usmrtí*; velmi nesvětle etc.; lépe takto: *a zmordují (některé) z vás*, i bude vlastně podlé řečtiny s náležitým doplněním, a bude i hladká phrasis. — Item Mat<thaei> 16a: *πυρρῶς γὰρ ὁ οὐρανός*,⁶²⁷ *ohňuje nebe*, t. červená se, a nebo rdí jako oheň. Velmi nezpůsobná vlastnost byla by kdyby řekl ut supra *ohňuje*; admodum ineptus esset graecismus.⁶²⁸ — Mat<thaei> 17b: *καὶ οὐδὲν ἀδυνατήσει ὑμῖν*,⁶²⁹ *a nic vám nebude nemožného*; diš-li podlé vlastnosti *a nic se vám neznemožní*, inepte dices.⁶³⁰ — Mat<thaei> 19 et 5 *život věčný dědičně obdrží*,⁶³¹ *κληρονομήσει*; vlastně, ale nezpůsobně *obdělá*./ (206a) — Mat<thaei> 20b: *Πῦτελοι νεκίνιμ τοβὲ κῑνδύ, ἐτῆρε οὐκ ἀδικῶ σε*,⁶³² diš-li, vlastnosti šetřiti chtěje: *Druhu neonespravedlňuji tě*, t. nečiním nepravosti, erit ineptissimus graecismus et barbarismus.⁶³³ lépe by řekl: *Πῦτελοι νεκίνιμ τοβὲ κῑνδύ* aneb *nechovámt se k tobě nespravedlivě*. — Item Mat<thaei> 6: *volatilia coeli*,⁶³⁴ *létavci nebeští*; lépe *ptactvo nebeské*.

Starý vykladač onen, byl vyložil Iac<obi> 5: *agite nunc divites*,⁶³⁵ *čňte nyní boháči*. Item: *tuam ipsius animam*,⁶³⁶ *tvou jeho duši*; obé nedobré. — Vide nostram versionem⁶³⁷ Mat<thaei> 15: *ὁ κακολογῶν*,⁶³⁸ *zlomluvec, zlořečitel*; lépe *kdož by zlořečil* (a nebo *lál*) *otci* etc. — Et Mat<thaei> 6: *πονηροὶ μὲν οὖν*,⁶³⁹ *inuitatum*.⁶⁴⁰ Ale derivata odtud quaedam sunt elegantia:⁶⁴¹ *πονηροὶ μὲν οὖν*, *πονηροὶ μὲν οὖν*, *πονηροὶ μὲν οὖν* etc. Jinde: *σπουδὴν*,⁶⁴² lépe *doufej*. — Luc<ae> 1 při konci:⁶⁴³ *οὐκ ἐστὶν κῑνδύ*,⁶⁴⁴ lépe *trpěci zimnici*, neb per indicativum:⁶⁴⁵ *a měla zimnici*. — Mat<thaei> 26: *ὕμνησαντες*,⁶⁴⁶ *zhymnovavše*; lépe *sezpívavše*. Mat<thaei> 17: *μιστὴρὶν ὑμῶν*,⁶⁴⁷ *solvit, platí*, vlastnosti šetřil inconsiderate,⁶⁴⁸ (206b) a chybil frazi; lépe staří: *nedává cla*. — Luc<ae> 13 *οἱ σαρζόμνοι*,⁶⁴⁹ id est salvandi, vyložíš-li *spasenci*, inepte facies;⁶⁵⁰ pakli per circuitionem⁶⁵¹

206a

206b

⁶²⁵ L 21,16

⁶²⁶ viz fol. 147b, pozn. 1477

⁶²⁷ Mt 16,2

⁶²⁸ admodum ineptus esset graecismus byl by to velice nepěkný grécismus

⁶²⁹ Mt 17,20

⁶³⁰ inepte dices řekneš to nepěkně

⁶³¹ Mt 5,5; 19,29

⁶³² Mt 20,13

⁶³³ erit [...] barbarismus bude to velice nepěkný grécismus a hrubý cizomluv

⁶³⁴ Mt 6,26

⁶³⁵ Jk 5,1; viz. fol. 196b, pozn. 467

⁶³⁶ L 2,35

⁶³⁷ Vide nostram versionem Viz náš překlad srov. fol. 103b, pozn. 942

⁶³⁸ Mt 15,4

⁶³⁹ Mt 6,7

⁶⁴⁰ inuitatum neobvyklé

⁶⁴¹ Ale derivata [...] elegantia Ale jsou odtud odvozena některá vkusná slova

⁶⁴² Mk 10,49

⁶⁴³ písaf. chyba, správně má být Luc. 4

⁶⁴⁴ L 4,38

⁶⁴⁵ per indicativum způsobem oznamovacím

⁶⁴⁶ Mt 26,30

⁶⁴⁷ Mt 17,24

⁶⁴⁸ inconsiderate nerozvázně

⁶⁴⁹ L 13,23

⁶⁵⁰ inepte facies učiníš nevhodně

⁶⁵¹ per circuitionem opisem, oklikou

spaseni býti mající, bude tvrdě; *comodissime*, ut nos transtulimus.⁶⁵² *těch kteříž spaseni byti mají*. — Luc<ae> 18b: *ἀνδρωποι δύο*,⁶⁵³ *dva člověky stupovala sta* etc. *Člověci* dís-li, též nezpůsobně; i musíš aliunde mutuari et dicere⁶⁵⁴ *dva muži* ačkoli to bude ne tak vlastně. — Luc<ae> 2: *sláva Páně osvitila je*.⁶⁵⁵ Beneš: *obbleskla*; jest i nevlastní slovo i mrzké, et hiuleum et ineptum.⁶⁵⁶ — Mat<thaei> 21: *ex ore infantium et lactentium*⁶⁵⁷ etc. V Plzni vyložili:⁶⁵⁸ *z oust nemluvítek a sancův*. Někdo nebystrých uší, a Zákona nesvědomy,⁶⁵⁹ myslil by že pravíš *sancův* (ne quid turpius dicam),⁶⁶⁰ a také jest drobet obscaena vox,⁶⁶¹ lepší circumlocutio honesta⁶⁶² než tak nezpůsobná proprietas,⁶⁶³ teměř by mohl, chtěl by naschvál ineptire,⁶⁶⁴ říci lactentium *mlečnicků* aneb *mlekařů*; proč se nemá, i zvykle i poctivě říci: *těch jenž prsí požívají*. Pakli by se to slovo *sanec* komu tak líbilo, nechť ho užívá, však literu *s* napřed ať odvojí takto: *ssancův*. — (207a) Qui non est contra nos, pro nobis est,⁶⁶⁵ vyložil-li by: *za nás jest*, vlastnosti by nevlastně šetřil; diceret aliquis, te latinae phraseos esse ignarum.⁶⁶⁶ — Marci 1: *διαφημίζειν τὸν λόγον*,⁶⁶⁷ *ohlašovati tu věc*. U Poláků dobře by se trefilo říci *řeč*; nebo usitatum est apud Polonos⁶⁶⁸ místo toho slova *věc* neb *věci*, říkati *řeč*, *řeči*. Béza⁶⁶⁹ praví že jest to hebraismus. Beneš položil *řeč*, ale peccavit contra phrasin nostram.⁶⁷⁰ — Parcere = *odpustiti*, pěkné slovo. Magister Proxenus, již doktor, latiník dobrý lepší než Čech, v Prakytyce na leto 1559⁶⁷¹ o zemi Uherské psav, phrasin latinam bohemicie protulit, neglecta pulchra phrasi bohemic⁶⁷² takto: *Aby Pan Bůh ostatkům církve uherské odpustiti a vítězství dati ráčil*. Latíně pěkně by řekl *parcere*; ale na tom a takovém místě, to slovo *parcere* máš vyložiti *milostiv býti ráčil, poshověti*. To můž absolute⁶⁷³ tu státi. Ale dís-li *odpustiti*, tedy pro českou phrasin, musíš nětco toho jmenovati co má býti odpuštěno, jako *hříchy její*, neb *provinění její* etc. (207b) Alioqui positum absolute, ut fecit Proxenus, totam gratiam amittet.⁶⁷⁴ Neque amico pepercit, *ani příteli neodpustil*; tu se zrovnati můž latinská phrasis s českou v vlastnosti i v ozdobě. Vartovský in

⁶⁵² comodissime, ut nos transtulimus nejprápadněji, jak jsme přeložili my

⁶⁵³ L 18,10

⁶⁵⁴ aliunde mutuari et dicere vypůjčit si odjinud a říci

⁶⁵⁵ L 2,9

⁶⁵⁶ et hiuleum et ineptum kostrbaté i nevhodné

⁶⁵⁷ Mt 21,16

⁶⁵⁸ viz fol. 41b, pozn. 251

⁶⁵⁹ nesvědomy neznalý

⁶⁶⁰ ne quid turpius dicam abych to neřekl ještě hůře (význam „s prominutím“)

⁶⁶¹ obscaena vox sprosté slovo

⁶⁶² circumlocutio honesta ušlechtilý opis

⁶⁶³ proprietas doslovnost, přesnost (překladu)

⁶⁶⁴ ineptire udělat hloupost

⁶⁶⁵ L 9,50

⁶⁶⁶ diceret aliquis [...] ignarum. někdo by řekl, že neznáš latinskou vazbu.

⁶⁶⁷ Mk 1,45

⁶⁶⁸ usitatum est apud Polonos u Poláků je obvyklé

⁶⁶⁹ viz fol. 144b, pozn. 1434

⁶⁷⁰ peccavit contra phrasin nostram. prohřešil se proti naší vazbě.

⁶⁷¹ viz fol. 73b, pozn. 518

⁶⁷² phrasin latinam [...] phrasi bohemic^a vyjádřil česky latinskou vazbu a pominul krásnou vazbu českou

⁶⁷³ absolute absolutně, nespojitě, samostatně

⁶⁷⁴ Alioqui positum [...] gratiam amittet. Jinak, jestliže je toho užito absolutně, jak učinil Proxenus, ztrácí to veškerý půvab.

Paraphr<asi> 1 Mat<thaei>⁶⁷⁵ *posteaquam comperissent sese non potuisse* etc. vyložil takto: *poněvadž by to shledali*; měl říci takto: *když sou to již shledali*, a neb *poněvadž sou to shledali*, a neb *shledavše to* etc. — Item latíně dří: cum sit homo, ne superbiat,⁶⁷⁶ vyložíš-li tak podle frázi latinské: *poněvadž by byl člověk necht nepejchá*, zle bude; ale máš říci *poněvadž jest člověk*, mutato modo coniunctivo in indicativum.⁶⁷⁷ Nadto pak dří-li: cum sit homo, *když by byl člověk*, tu již budeš gruntovně ineptus.⁶⁷⁸ — Mat<thaei> 7. Beneš admisit barbarismum imitando latinam phrasim,⁶⁷⁹ položiv slova tato: *vystavil na skálu*.⁶⁸⁰ Erasmus: aedificavit super petram. Není-li impressorova chyba (t. položil-li i místo ě), jakož pak sequens casus ostendit, non typographum sed interpretem aberrasse;⁶⁸¹ tedy zle vyloženo velmi. *Na skalu vystaviti praporec*, neb *oštíp*, neb *stůl*, neb *nádobu ně/(208a)jakou, jako kuželek*;⁶⁸² mohlo by se říci; ale *aedificare* jest *stavěti*, *vystavěti* neb *vzdělati*. A toť slovo již nestrpí casum accusativum, ale ablativum postulat.⁶⁸³ *na skále* a ne *na skálu*; jako by latíně bylo *in petra*. Nebo toho slova *super* nelze tu jinak vyložiti než jako *in*; leč by kdo tak byl nesmyslný, urgendo *τὸ ἐντόν*,⁶⁸⁴ chtěl by to slovo *super* vyložiti *nad*, i říci *nad skalu*. Item *příletěv luňák nad skalu i spad dolů*. A protož může byti dobře, místo to Mat<thaei> 7 vyloženo takto: *založil dům svůj na skále*, a neb *vystavěl sobě dům na skále*, a neb *ustavěl dům svůj na skále*. — Mat<thaei> 8 s počátku hned *καταβαρύνει*.⁶⁸⁵ Tu podlé způsobu starých některých, vlastně se mělo vyložiti: *stupujičimu jemu shůry*; ale šeredná čeština byla by. Staří na pargaméně psaní exemplařové měli někteří: *a když sjíde*. A jiní pak per enallagen *a když stoupí shůry*; praesens pro praeterito imperfecto.⁶⁸⁶ — Níže: *k vecházejicimu do Kafernaum při/(208b)stoupil centurio*,⁶⁸⁷ proprie sane sed duriuscule.⁶⁸⁸ — Alapam impingere,⁶⁸⁹ *impegerit alapam*, Erasmus. Beneš pak: *vraziti políček*, nespůsobně velmi; dobře by toho slova takto užil: *vrazila do něho nůž*, t. žena do muže. Neb tak to slovo má vlastní vyznamenání, nětoť do něčeho silně vraziti. Neb vůbec se od lidí říká: *dáti políček*. Phrasis vero aulica est:⁶⁹⁰ *praštil ho políčkem* etc., *vytal mu políček*. — Mat<thaei> 9: *ať pošle dělníky* etc.⁶⁹¹ Řecky jest *ἐκβάλλει* latíně vlastně *ejiciat*, jakožto in vulgata editione⁶⁹² položeno. Erasmus: *ut extrudat*. Jehož následovav Beneš položil: *ať vystrčí*,⁶⁹³ velmi nezpůsobné slovo. Lépe staří: *ať pošle*; ale není dostatečné ad exprimendam graecae

208a

208b

⁶⁷⁵ viz fol. 159b, pozn. 1618

⁶⁷⁶ J 10,33

⁶⁷⁷ mutato modo coniunctivum in indicativum. se změnou konjunktivu na indikativ.

⁶⁷⁸ gruntovně ineptus. pořádně neapný.

⁶⁷⁹ Beneš admisit [...] phrasim Beneš se dopustil hrubého cizomluvu tím, že napodobil latinskou vazbu

⁶⁸⁰ Mt 7,24

⁶⁸¹ sequens casus [...] aberrasse následující příklad ukazuje, že chybu udělal nikoli tiskař, nýbrž překladatel

⁶⁸² *kuželek* kuželka

⁶⁸³ nestrpí casum [...] postulat nestrpí pád čtvrtý, ale vyžaduje ablativ (tj. lokál)

⁶⁸⁴ urgendo *τὸ ἐντόν* se zvýrazněním významu slova

⁶⁸⁵ Mt 8,1

⁶⁸⁶ praesens pro praeterito imperfecto. přítomný čas místo minulého času nedokonavého.

⁶⁸⁷ Mt 8,5

⁶⁸⁸ proprie [...] duriuscule. zajisté správně, ale poněkud tvrdě.

⁶⁸⁹ Mk 14,65

⁶⁹⁰ Phrasis vero aulica est Vpravdě dvořácká vazba je

⁶⁹¹ Mt 9,38, L 10,2

⁶⁹² in vulgata editione ve vulgátním vydání

⁶⁹³ srov. fol. 121a, 167b

vocis significationem, de qua vide Erasmum vel Bezam, in Annotationibus.⁶⁹⁴ Jest drobet mdlé, a ono Benešovo příliš velmi přísné a tvrdé o nějakého nepokojného hostě z krčmy po hlavě vystrčení, pěkně by vzniklo. Mně se vidí, poněvadž/(209a) nemáme jiného případnějšího tu slova, abychom starého obvyklého nechali; leč by kdo chtěl říci: *at vypudí dělníky*, to by nebylo daleko textu řeckého. — Item Luc<ae> 21: cum protrudunt iam gemmas,⁶⁹⁵ *vystřkní pupence*; lépe *když se pučí*, a nebo *když vypouštějí pupeny* (Moravci říkají *pupence*) est enim prior illa vox fere obscaena ac turpis,⁶⁹⁶ veršatní. — Mnoho jest takových vykladačů, ješto verbum verbo reddunt.⁶⁹⁷ Beneš illam metaphoram⁶⁹⁸ Mat<thaei> 18 šeredně vyložil: *Aperierunt omnia Domino,⁶⁹⁹ otevřeli všecko Panu svému*. Kdo by tak mluvil? Leč kdyby bylo vobležení, a Pán jejich k nim přijel, a oni ho poznali, a hned jemu všecko zotvírali. — Item Isai<as> 1: Vae genti peccatrici, populo gravi iniquitate, semini nequam, filii sceleratis.⁷⁰⁰ Obecný výklad: *Běda národu hříšnému, lidu těžkému v nepravosti, semeni nešlechtnému, synům hříšným*. Tigurini:⁷⁰¹ Heu gentem scelestam, populum iniquitate onustum, semen maliciosum, filios perditissimos. Vyložíš-li na česko po Cyry/(209b)ských⁷⁰² nětco postoupě takto: *Óuve národu nešlechtného, lidu nespravedlnosti břemenatého, símě zlobošné zatratilých*; aliquot vicia contra grammaticam

Transtulit ita B. I. A<ugusta>⁷⁰³

bohemicam admiseris, de quibus et alibi dixi.⁷⁰⁴ Lépe takto vyložíš: *Běda národu hříšnému, lidu nepravosti obtíženému, semeni zlých (lidí), synům nešlechtným*, aneb *kteříž porušili cesty své*. — Jeden učený muž vyložil ona slova Mat<thaei> 20: čili

Erith<acus>⁷⁰⁵

ko tvé zlobošské jest;⁷⁰⁶ ineptissima voce usus.⁷⁰⁷ — B. J. A<ugusta> v Při,⁷⁰⁸ vyložil na slova Erazmova:⁷⁰⁹ in eius verba iurantium, *v jeho slova přísahajících* (sic lerunque fit, ut imperitia generet audaciam).⁷¹⁰ A níže: aut ego fallor, *nebl já se*

⁶⁹⁴ ad exprimendam [...] in Annotationibus. k vyjádření významu řeckého slova, o němž
viz v poznámkách u Erasma nebo u Bezy srov. fol. 4b, pozn. 30; 144b, pozn. 1434
⁶⁹⁵ L 21,30
⁶⁹⁶ est enim prior [...] turpis ono první slovo je totiž téměř obscenní a sprosté
⁶⁹⁷ verbum verbo reddunt. překládají doslovně.
⁶⁹⁸ illam metaphoram onu metaforu
⁶⁹⁹ Mt 18,31
⁷⁰⁰ Iz 1,4
⁷⁰¹ viz fol. 147b, pozn. 1477
⁷⁰² viz fol. 147b, pozn. 1477
⁷⁰³ Transtulit ita Takto přeložil
⁷⁰⁴ aliquot vicia [...] alibi dixi. dopustíš se hned několika prohřešků proti české gramatice,
o nichž jsem mluvil také jinde. srov. fol. 282a
⁷⁰⁵ Červenka; viz fol. 36b, pozn. 226
⁷⁰⁶ Mt 20,15
⁷⁰⁷ ineptissima voce usus použiv velice nevhodného slova
⁷⁰⁸ viz fol. 42a, pozn. 257
⁷⁰⁹ Augusta, Pfe, fol. Z 2b (srov. zde 42a, pozn. 257); překlad je z Erasmovy *Paraphrasis in Evangelium S. Matthaei* (srov. fol. 159a, pozn. 1617)
⁷¹⁰ sic plerunque [...] audaciam tak se často stává, že neznalost plodí opovážlivost

klamám, passivam formam cupiens exprimere ad verbum, admisit barbarismum,⁷¹¹ moha říci pěkně: *nebt já se mejlím*. — Idem author⁷¹² vyložil: laudandus est Deus, *chvalitebný jest Bůh*; inepte prorsus;⁷¹³ lépe dš: *chvaly hodný jest Bůh*. Neznal A<ugusta> terminací *bilis*, co ona umí. Affectatio proprietatis assecuta est insulsiatatem,⁷¹⁴ ať kuchyňskou⁷¹⁵ ne o lepší češtině povím./(210a) — Jan Straněnský,⁷¹⁶ slova latinská tato: privatim ergo oportet alere sacerdotem, *tedy sobě musíš oblaštního kněze živiti*; již tě mohl říci *krmíti* co vepře; sic měl říci *chovati*. Sed nonnulli scriptores data opera latinismos admittunt, dum imitari imprudenter volunt latinam orationem ac phrases eius. Nae isti puritatem nostrae linguae et ignorant et non amant, imo et egregie depravant. Omnino vitandum est hoc, nec sunt commiscendae linguarum proprietates, nisi, quis velit ridiculus apparere.⁷¹⁷ Jako onen kterýž vyložil takto

210a

B. I. A<ugusta>

ono místo: *Z té příčiny etc. aby svědkůli se ctíli Boha duchem svým ve ctění Syna jeho etc.* Istis non multis verbis multa insunt vitia. Latine recte diceret:⁷¹⁸ ut testarentur se Deum colere spiritu suo; pěkně latině povědino, ale český, i nesrozumitelně i nepěkně, tvrdě a nehladce, lépe by takto řekl český: *aby to osvědčili že ctí Boha duchem svým*; a nebo takto, poodejda od slov: *aby to prokazali že duchem svým Boha ctí*. B. J. A<ugusta> Žalm 89: Percussi fcedus cum electo,⁷¹⁹ *udeřil sem smlouvu*; lépe: *učinil sem smlouvu, všel sem s ním v smlouvu*,/(210b) vel:⁷²⁰ *mám s ním smlouvu*. — Item Mar<ci> 10: confide,⁷²¹ *spolu věř*; graece⁷²² *θάρσει*, t. *doufej, dobré mysli buď*. — Jan 17: *já sem je zachovával jménem tvým*,⁷²³ nomine tuo, Mat<thaei> 25: (Lucas noster)⁷²⁴ tradidit eis bona sua,⁷²⁵ *vydal jim dobré své*, (v Benatské biblí)⁷²⁶ *zboží své*. Může se říci *statek svůj*, ut ego verti.⁷²⁷ — Mat<thaei> 27: *ἐμαρτήτευσεν τῷ Ἰησοῦ*.⁷²⁸ Někdo vlastnosti neuměle následovný, mohl by vyložiti, discipulavit *učedlničil*;

210b

- ⁷¹¹ passivam formam [...] barbarismum chtěl přeložit trpný tvar doslova a dopustil se cizomluvu
- ⁷¹² idem author týž autor
- ⁷¹³ inepte prorsus naprosto nevhodně
- ⁷¹⁴ Affectatio [...] insulsiatatem Usilování o doslovnou přesnost dospělo až k samé nejapnosti
- ⁷¹⁵ srov. *kuchyňská latina*, fol. 57b, pozn. 336
- ⁷¹⁶ Jan Straněnský († 1585), zámecký písař v Jindřichově Hradci, pak měšťan a rychtář v Počátkách; utrakvistický spisovatel, překladatel a vydavatel
- ⁷¹⁷ Sed nonnulli [...] ridiculus apparere. Ale někteří spisovatelé se s vynaložením velkého úsilí dopouštějí latinismů, snažíce se nemoudře napodobovat latinský spád řeči a její vazby. Běda, ti čistotu naší řeči neznají ani jí nemilují, ba dokonce ji znamenitě hyzdí. Tomu je třeba se bedlivě vyhýbat a nesměšovat zvláštnosti jednotlivých jazyků, nechce-li se kdo zdát směšným.
- ⁷¹⁸ Istis non multis [...] diceret V těchto několika slovech je spousta chyb. Latinsky by se správně řeklo
- ⁷¹⁹ Ž 88(89),4
- ⁷²⁰ vel nebo
- ⁷²¹ Mk 10,49
- ⁷²² graece řecky
- ⁷²³ J 17,12
- ⁷²⁴ Lucas noster náš Lukáš (tj. Lukáš Pražský; srov. fol. 60b, pozn. 371)
- ⁷²⁵ Mt 25,14
- ⁷²⁶ viz fol. 64a, pozn. 411
- ⁷²⁷ ut ego verti jak jsem přeložil já srov. fol. 103b, pozn. 842
- ⁷²⁸ Mt27,57

jako říkáme *dvořil, kraloval, mistroval*; et quidam audaculus dixit quoque⁷²⁹ *knězoval*, tak pěkně jako by latině řekl *sacerdotavit*, jako *regnavit* etc. Luc<ae> 1: *knězoval*.⁷³⁰ Lépe: *ouřad kněžský konal Zacharyáš*; inepta graecismi *κακοζηλία*,⁷³¹ *ιερρατεύειν*, non recepta moneta.⁷³² Ač sio dobře a obvykle říkáme *kraloval*. — Daniel 9: Qui imperavit super regnum Chaldaeorum.⁷³³ Židovský ad verbum⁷³⁴ Collín⁷³⁵ praví že jest *regnavit a rex fuit*.⁷³⁶ My vlastně díme *kraloval*. Ale mohl by někdo říci: Protož sluší pilně šetřiti jazyku toho z něhož máš vykládati, aby se k němu pokudž nejvíce možné/(211a) připodobnil; ano někteří dobří vykladači i toho velmi pilně šetřili, aby jednotejná slova též jednotejně vykládali? Odpo(věď). Takť jest že má býti při tom obojím veliká bedlivost. Ale však take sluší nezanedbávati hladkosti řeči, ne videaris agrestior.⁷³⁷ Pročež někdy jedno a též slovo, na jednom místě tak a na druhém jinak vyložiti musíš, tak jakž kde míti chce filum orationis;⁷³⁸ avšak magno cum iudicio⁷³⁹ to se dělati musí, ne quid facias invita Minerva.⁷⁴⁰ Dám příklad: to slovo řecké *τὰ πτείνω*,⁷⁴¹ *ptactvo*; Mat<thaei> 8 dobře díš: *Lišky doupatá mají a ptactvo nebeské hnízda*; též by měl říci Luc<ae> 8: *a ptactvo nebeské snědlo* aneb *szobalo je*;⁷⁴² sed inerudite verteris, sit licet eadem vox graeca.⁷⁴³ Nebo to slovo *snědlo* nepěkně zní, ac fit agrestior oratio;⁷⁴⁴ lépe díš: *ptáci nebesští szobali je*.

Také některá slova řecká neb i latinská, tak sou široká, že v sobě jedno z nich tak mnoho obsahuje jako několik českých. Jako to slovo *λόγος* etc. Item to slovo *θλίψις*, afflictio, tribulatio, angustia, oppressio, pressura; to jest *ssoužení, utištění, ouzkost*. Mělo by se na všech místech vykládati *ssoužení*; jakož in nostra versione secundae editionis.⁷⁴⁵ Mat<thaei> 13, 24, Marc<i> 4, 13,/(211b) Ioan<nis> 16,⁷⁴⁶ a i jinde; však někdy příčinou euphoniae etc. jiné slovo musilo býti položeno. Jako Act<orum> 7: *Vysvobodil ho, ze všech ouzkostí*.⁷⁴⁷ K Řím<anum> 2: *θλίψις καὶ στενοχωρία*,⁷⁴⁸ *trápení a ouzkost*. Díš-li *ssoužení a úzkost*, bude se zdáti, jedna a táž věc dvěma slovy položena, adeoque ociosa *ταυτολογία*.⁷⁴⁹ Pročež i Béza,⁷⁵⁰ to slovo

⁷²⁹ et quidam [...] quoque a kterýsi odvážlivec řekl také

⁷³⁰ L 1,8

⁷³¹ inepta [...] *κακοζηλία* nevhodná otrocká nápodoba řečtiny

⁷³² non recepta moneta nikoli běžná (osvědčená) mince (tj. nikoli běžné slovo)

⁷³³ Dn 9,1

⁷³⁴ ad verbum doslovně

⁷³⁵ Matouš Collinus (Kolín) z Chotěřiny (1516—1566), vl. jm. Kalina; učený humanista, univerzitní mistr, profesor řečtiny a latiny, žák Melanchthonův; je autorem gramatických a lexikografických děl.

⁷³⁶ *regnavit a rex fuit* *kraloval je od byl králem*

⁷³⁷ ne videaris agrestior. abys nevypadal jako nevzdělanec.

⁷³⁸ filum orationis spád řeči, souvislost

⁷³⁹ magno cum iudicio s velkou rozvahou, soudností

⁷⁴⁰ ne quid [...] Minerva. abys něco nečinil proti vůli Minervině. (tj. neuměle; srov. Horatius, *Epistula ad Pisones* [De arte poetica], v. 385).

⁷⁴¹ Mt 8,20

⁷⁴² L 8,5

⁷⁴³ sed inerudite [...] vox graeca. ale byl by to neobratný překlad, třebaže v řečtině je to totéž slovo

⁷⁴⁴ ac fit agrestior oratio a vznikne tak poněkud neohrabaný obrat

⁷⁴⁵ in nostra versione secundae editionis v druhém vydání našeho překladu (Blahoslavův překlad Nového zákona ve vydání z r. 1568; viz fol. 103b, pozn. 942)

⁷⁴⁶ Mt 13,21; 24,9.21.29; Mk 4,17; 13,19.24; J 16,21.33

⁷⁴⁷ Sk 7,10 (Mk 13,24 *zarmoucení*)

⁷⁴⁸ Ř 2,9

⁷⁴⁹ adeoque ociosa *ταυτολογία* a k tomu zdlouhavá tautologie

⁷⁵⁰ viz fol. 144b, pozn. 1434

θλίψις někdy *oppressio*, Ad Rom<anos> 2,⁷⁵¹ a někdy *afflictio*, t. *utíštění a trápení*, 1 Kor<inthios> 7 et Act<orum> 20,⁷⁵² et alibi,⁷⁵³ vykládá. To místo 1 Kor<inthios> 7, vyloženo jest in nostra versione⁷⁵⁴ *trápení těla*, nebo nepěkně by tu stálo *ssoužení* a neb *úzkost*; causam prudens lector per se videt.⁷⁵⁵ Beneš inepte vertit:⁷⁵⁶ *zámutek v těle*. Ačkoli řecký jest τῇ σαρκί, corpore, *tělem*, t. s strany těla, však nejprůhodnější jest tu genitivus: *bídu, trápení těla míti budou*; jakž i staří Čechové vykládali. Item 2 Kor<inthios> 6 v *utíštěních*,⁷⁵⁷ quia sequitur⁷⁵⁸ v *ouzkostech*. Item Coloss<enses> 1d, si vertas:⁷⁶⁰ *ostatky ssoužení Krystových*,⁷⁶¹ radet aures,⁷⁶² velmi nehladce a nepřijemně bude; protož sem starého a obvyklého nechal, *utrpení*; proprietate graecae vocis in margine expressa.⁷⁶³/(212a) Item Thesal<onicenses> 1C: *ve mnohém ssoužení*,⁷⁶⁴ díš-li, nezpůsobně bude; protož idem feci etc.⁷⁶⁵ — A k tomu také prudens lector videt evangelistas, non fuisse tam in minimis oculis curiosos.⁷⁶⁶ Ano někdy jednu a touž věc vypravující, nejednostejných slov užívají. Jako Mat<thaei> 20, Marc<i> 12: *νομικός, γραμματεὺς*⁷⁶⁷ etc., o čemž viz napřed na listu [182a].

212a

A nechať i toho dotknu. I při těch maličkých slovech *a*, *i*, řecky καί, latíně *et, que*, u nás Čechů musí šetřiti býti rozdíl. Někde jest v Zákoně novém drahně nedaleko sebe těch καί; ješto některé dobře se vyloží per *a*, a jiné mnohém lépe a vlastněji per *i*. Příkladů té věci v Zákoně novém, zvláště secundae editionis,⁷⁶⁸ mnoho jest.

A nechať nyní doložím i toho, což mi na mysl za jakous příčinou přišlo. Vykladači svatých Pisem (z jednoho jazyku do druhého) i tato věrnost⁷⁶⁹ náleží, když které místo nalezne nesrozumitelné v tom jazyku z něhož vykládá, aby je do druhého jazyku tak vyložil aby také tak bylo nesrozumitelné, a k témuž cíli měřiti jako i v oné řeči. Toho Šebestian Castalio⁷⁷⁰ pilně ošťihal; ano na některých místech na straně napsal,/(212b) vyloživ slova židovská v latinu: *tomu místu nerozumím*. A ještěť mi se i toho chce přidati. Decorum diligenter servare debet interpres také i v tomto, aby pro tempore et loco etc. habitum styli proměňoval; věda kdy dávat

212b

⁷⁵¹ Ř 2,9

⁷⁵² 1 K 7,28 a Sk 20,23

⁷⁵³ et alibi a jinde

⁷⁵⁴ in nostra versione v našem překladu (srov. fol. 211a, pozn. 745)

⁷⁵⁵ causam [...] videt. příčina je pozornému čtenáři zjevná sama sebou.

⁷⁵⁶ inepte vertit nevhodně překládá

⁷⁵⁷ 2 K 6,4

⁷⁵⁸ quia sequitur poněvadž následuje

⁷⁵⁹ Rom. 9 pisař. chybou místo Rom. 8; 9. kap. listu Římanům neobsahuje slovo θλίψις, zřejmě jde o místo Ř 8,35

⁷⁶⁰ si vertas přeložíš-li

⁷⁶¹ Ko 1,24

⁷⁶² radet aures bude to rvát uši

⁷⁶³ proprietate [...] expressa. s vyznačením smyslu řeckého slova v marginální poznámce. srov. Blahoslavův překlad Nového zákona ve vyd. z r. 1568, fol. 276b, pozn. f in marg.: *úzkostí, zámutků, ssoužení*

⁷⁶⁴ 1 Te 1,6

⁷⁶⁵ idem feci etc. učinil jsem totéž atd. srov. Blahoslavův překlad tohoto místa ve vydání Nového zákona z r. 1568: *ve mnohé úzkosti*; in marg. pozn. *ssoužení, utíštění* (fol. 281a, pozn. e)

⁷⁶⁶ prudens lector [...] curiosos. pozorný čtenář bude mít na zřeteli, že evangelisté nebyli v tak nepatrných slovíčkách nemístně přesní.

⁷⁶⁷ Mt 20,18; Mk 12,28

⁷⁶⁸ secundae editionis v druhém vydání (tj. z r. 1568)

⁷⁶⁹ věrnost svědomitost

⁷⁷⁰ viz fol. 182a, pozn. 252

verba et phrasēs graviorēs vel leviores,⁷⁷¹ vesselé, smutné, obecné, běžné etc.: ut alicubi appareat grandiloquentia, jindy suaviloquentia, variúsque cothurnus.⁷⁷²

O třetím způsobu phraseon et verborum in nostra lingua⁷⁷³

Mohou některé věci pěkně český býti povědiny, pulchra sive phrasi sive verbis elegantissim^{is},⁷⁷⁴ ale nemůže se tak do latiny přeložiti bez okolic⁷⁷⁵ nějakých etc. A v tom vidí se býti bohatší řeč česká nad latinskou etc. Což má-li byti právě⁷⁷⁶ spatřino, musí k tomu byti soud bedlivý, acutum iudicium aurium.⁷⁷⁷ Jako některá impersonalia při některých slovích mají Čechové, ješto u latiníků jich není.

Když diš *mluví se*, hic deficit verbum latinum *loquor*;⁷⁷⁸ nebo nemůžeš říci impersonaliter⁷⁷⁹ *loquitur*, *mluví se*, quia verbum est deponens⁷⁸⁰ etc. Ale zase můžeš říci in verbo activo⁷⁸¹ *dicitur*, *praví se*,/(213a) *garritur*, *žve se*,⁷⁸² a nebo *štěbetá se*, nebo *štěbece*; jest tertia persona indicativi⁷⁸³ *dicitur de illo*, *praví se o něm*. Pěkněji však český a zvykleji diš: *praví o něm*; ješto latiník dobrý nedí *dicunt de illo*, ale *dicitur*, leč by vzal jiná slova, jako *aiunt*, *perhibent* etc. — Item, infinitivus per quendam velut enallagen eleganter usurpatur hoc modo:⁷⁸⁴ *slyšeti že by umtel*, vel *slyšeti o něm že jest zabit*, t. slyší se a neb praví o něm; latině můžeš tak užiti toho slova *audire*.

Item: *Nechme ho, však jest nějaký dobrý muž*. V té phrasi to slovo *nějaký* jest aptissime positum velut gemma.⁷⁸⁵ Latinici té phrasis při tom slově nemají, nec possunt exprimere phrasim hanc nisi per longas ambages.⁷⁸⁶ Diš-li kuchyňskou a thomistickou a nebo škotyskou latinou⁷⁸⁷ *aliqualis*, iam es plus quam ineptus;⁷⁸⁸ diš-li *quidam*, nihil dixisti.⁷⁸⁹ Jak by pak mělo to byti povědino, dobrý latiník dobře ví.

Jakt sobě vykračuje, pulchra phrasis.⁷⁹⁰ Latině diš-li *ut graditur*, bude *jakt kráčí*, a ještě bez toho *ť*, na němž tu mnoho záleží. Tu světle viděti, jak (tu v tom) řeč latinská velmi prostá a nebystrá neb nelepá, proti češtině se zdá./

(213b) *Pozehnaný jenž se běže ve jměnu Páně*.⁷⁹¹ Latině: *Benedictus qui venit in nomine Domini*. To slovice *běže se*, pohled odkud jest? Jak tu ozdobně jako perla

771 Decorum [...] leviores. Překladatel má bedlivě dodržovat náležitý způsob také i v tomto aby proměňoval styl vzhledem k místu, času atd.; věda kdy dávat slova a vazby vážnější nebo lehčí

772 ut alicubi [...] cothurnus. aby se někde objevila mluva slavnostní, jinde pak sladká a aby patos byl proměnlivý.

773 phraseon [...] lingua vazeb a slov v našem jazyce

774 pulchra [...] elegantissimis krásné buď vazbou, nebo vkusnými slovy

775 okolic oklik

776 právě správně, podle pravdy

777 acutum iudicium aurium bedlivý soud sluchu

778 hic deficit [...] loquor zde chybí latinské sloveso loquor („mluvím“)

779 impersonaliter neosobně

780 quia verbum est deponens protože je to deponentní sloveso

781 in verbo activo aktivním slovesem

782 žve se žvaní se

783 tertia persona indicativi třetí osoba oznamovacího způsobu

784 Item, infinitivus [...] hoc modo Dále se neurčitý způsob vkusně uplatňuje jakousi změnou slovesných tvarů tímto způsobem

785 aptissime positum velut gemma. položeno velmi vhodně jako perla.

786 nec possunt [...] ambages. a mohou tuto vazbu vyjádřiti pouze dlouhými oklikami

787 viz fol. 57b, pozn. 336, 337, 338

788 iam es plus quam ineptus již jsi více než neapný

789 nihil dixisti nic jsi neřekl

790 pulchra phrasis krásná vazba

791 Mt 21,9; 23,39; Mk 11,9; L 13,35; J 12,13

sedí, ac quandam maiestatem conciliat⁷⁹² všemu tomu promluvení? Ješto latinské slovo *venit* jest prosté, t. *jde* neb *jede*; hrubé jest, i obecné, i generale, a jako obuté⁷⁹³ proti tomuto. A když pak rozvážíš toho slova *béře* původ et transpositi seu mataphoram,⁷⁹⁴ teprv jeho jadrnost spatříš: *accipio* jest *beru*, *accipit béře* etc. — *Nejste mne zde vděčni, obrátím se do jiných krajin*. Latině Cicero scripsit: *Vertes te ad alteram scholam*.⁷⁹⁵ Ale však non tantum gravitatis et gratiae latina phrasis (seu verbum hoc) quantum bohémica habet.⁷⁹⁶ — Říká se latíně *quorum uni*, z nichž jednomu dal sem; *quorum uni*, z nichž jedni sou nechvalitební.

To slovo latinské *candidus* et *albus*, velmi pěkně v češtinu může býti vyloženo, tak že bude et elegantius et significantius⁷⁹⁷ státi, t. *bělostkvoucí*; jako by řekl: Tak velmi měl bílý oděv ten anděl až se velikou bělostí skvěl.

Item, habet quoque nostra lingua, quasdam particulas, veluti affixa quaedam,⁷⁹⁸ s předu i s zadu slova, čehož nemají/(214a) latiníci ani Řekové, než Židé. Ty litery buď z zadu buď z předu podlé náležitosti položené, proprietatem significationis aliquando augent, nonnunquam minuunt, quandóque mutant, et ad haec mirifice illustrant orationem.⁷⁹⁹ Jakož se z níže položených příkladů spatří. Comede, tibi est hoc exedendum; *jez, sněž, dojez, pojez*. Ono povědění: *Co před vas předloží jzte*,⁸⁰⁰ kdyby kdo vyložil *sněžte*, netrefilo by se. Comedi iam, již sem jedl, již sem snědl, již sem se najedl, pojedl, dojedl, vyjedl, přejedl se, projedl se skrze horu. Bibe, pi, napi se, upi se, opi se, najez se. — Beneš Act<orum> 16: *Páni co já mám učiniti?*⁸⁰¹ Inepte;⁸⁰² lépe diš činiti. — Pupugit, ubodl, zabodl, zbodl, bodl, pobodl, probodl, přebodl. — Morientur, mrou, zemrou, pomrou, domrou. A zase, latíně může se říci *emortuus*, *emrutua* = téměř umrlý nebo umrtvený, již smrtí přemožený. Item, *demortuus*, *post demortuum* etc. — *Vulneratus*, *raněn*, *zraněn*.

Vide similia iis,⁸⁰³ u figuře prosthesis. *Schod, vzchod, schází na paměti, vzchází slunce, vychází, vyšlo, vyšlo slunce etc., nachází, dochází, přichází*. Ale tu latíně tež se říká *accedit, ncedit, discedit* etc./ (214b) *Peccavit, shřešil*; zdá se jako by chtěl říci *spolu hřešil*; ale jest to přidání té litery podobné slovu tomuto *činím, učinil sem, hřeším, shřešil sem, hřešil sem*. Někteří piší *zhřešil*. *Zblaznil se*, dobře diš, a ne sbláznil. *Zpět, zpačil*,⁸⁰⁴ *zčernal, zsinál, zlil, slil, zpili se*, a ne *spili se, setfel, zetfel, utfel, protfel. klamati, sklamati*. *Sklamati* = mentiri; *zklamati*, fallere,⁸⁰⁵ *moudře lest jeho zklamal*. *Sklamati* jest toličež jako *selhati*, jen že drobet poctivěji se dí, a ne tak zůřivě.⁸⁰⁶ *Seklamal*, někteří říkají, žertující ho; est puerilis vox,⁸⁰⁷ podobně jako *selhal, sesmilnil*

⁷⁹² ac quandam [...] conciliat a jakou důstojnost propůjčuje

⁷⁹³ obuté těžkopádné

⁷⁹⁴ et transpositi seu mataphoram a přenesení (významu) neboli metaforu

⁷⁹⁵ Vertes [...] scholam. Obrát se na jinou školu. (Cicero, In L. Calpurnium Pisonem, 25)

⁷⁹⁶ non tantum [...] bohémica habet. latinská vazba (nebo toto slovo) nemá tolik půvabu a vážnosti jako česká.

⁷⁹⁷ et elegantius et significantius vkusnější i výstižnější

⁷⁹⁸ Item, habet [...] affixa quaedam Dále má náš jazyk také některé částice, jakoby afixy

⁷⁹⁹ proprietatem [...] orationem. specifický význam (slova) jednou zdůrazňují, jindy potlačují, někdy mění, a nadto činí řeč podivuhodně názornou.

⁸⁰⁰ L 10,8

⁸⁰¹ Sk 16,30

⁸⁰² inepte nevhodně

⁸⁰³ vide similia iis viz podobné případy (fol. 256a—257b)

⁸⁰⁴ zpačil zvrátil, změnil v opak

⁸⁰⁵ fallere oklamati, obelstítí

⁸⁰⁶ zůřivě přisně

⁸⁰⁷ est puerilis vox je dětinské (školácké) slovo

vox theologica, rarissime, et non nisi a senibus ac gravibus viris usurpanda;⁸⁰⁸ nemůže se říci *slhal*, *ssmilnil*, propter euphonia. ⁸⁰⁹ — Nětco v častce nějaké nalézá se toho i u latiníků jako *hauri*, *važ*, *exhauri*, *vyvaž*, ale my vío můžeme říci: *dovaž*, *navaż*, *převaž*, *přivažiti misu k jedné straně*. — *Assumo*, *consumo*, *insumo* etc. *ujímám*, *přijímám*, *najímám*, *zajímám*, *dojímám*, *přejímám*, *rozjímám*, *pojímám*.

215a

Neumělé však spatřuje se u některých užívání těch přídanků. Jako Marc<i> 1: *i lekli se všickni*.⁸¹⁰ Beneš nepěkně položil: *i zlekli se*; voluit subitum/(215a) terrorem exprimere,⁸¹¹ i zkazil slovo české; mohl by byl říci *zlekali se*, ita non corrupisset vocem bohemicam.⁸¹² Neumělý čtenář snad by řekl: *i zlekly*, t. ryby zemřely. *Zbuditi*, *zbudil ho ze sna*, *vzbudil mu smě*, *vzbudil Bůh mládence*, *Danyele proroka*. *Sklátil hrušky*, *sklácen co hruška*, *zklácen u víře*, t. *zvrkán*, *zemdlen*, *zkormoucen*.

Mat<thaei> 13: *οτι βλέποντες*⁸¹³ etc. Quia videntes non vident, že *vidouce nevidí* = hledíce nepřicházejí k tomu aby uhlídali, uzřeli, spatřili, zrakem svým toho právě chopili.

O čtvrtém způsobu

Verba et eorum positus seu phrases vitandae⁸¹⁴

215b

Proxenus v Praktyce na leto 1559⁸¹⁵ nazad dí: *Jestli jest se kde jaký omyl trefil*; nepěkně, lépe takto: *Trefil-li se pak kde*; nam radit aures dura haec locutio:⁸¹⁶ *jestli jest se* etc., horridior/(215b) sonus et agrestior locutio.⁸¹⁷ — Quidam dixit: *O tom sobě teď připomínáme*; eruditius dixisset et magis proprie:⁸¹⁸ *To sobě nyní připomínáme*. Ač se nezdá tu býti přílišný rozdíl, nebedlivě to spatřujícímu. *Proč nic?* *Cur non?* *Quid ni?* (ač ad verbum latíně musil by říci: *Cur nihil?*) i latí i český prostěji a celeji, ut sic dicam applicative;⁸¹⁹ jako *Proč by nešel?* *Proč by neřekl?* Beneš položil to slovo do textu Zákona, Mat<thaei> 21, moha na tom místě užiti toho slova i *ovšem*,⁸²⁰ ješto tu hned i ta sic nepěkná phrasis nedobře stála.

Z německého obyčeje pochlebnou phrasis někteří vzali, říkati per ineptissimam enallagen personarum,⁸²¹ mluvit k osobě přítomné v způsobu třetí osoby takto, maje říci: *Co chcete pane?* i dí: *Co chce pan můj?* a neb: *Proč pan nejí?* Ač tak jest, ten způsob davno prve býval užíván od starých; ale to bylo podle jejich tam židovských obyčejův, a to při lidech znamenitých a velikých, králích, knížatech etc. Jako: *audiat dominus meus*. Item: *nescit servus tuus*. V obecném mluvení, neslušné jest

⁸⁰⁸ vox theologica [...] usurpanda teologické slovo, lze jej užít velmi zřídka, a to pouze starci a vážnými lidmi

⁸⁰⁹ propter euphonia kvůli libozvuku

⁸¹⁰ Mk 1,27

⁸¹¹ voluit [...] exprimere chtěl vyjádřit náhlý děs

⁸¹² ita non [...] bohemicam. nepokazil by tak české slovo.

⁸¹³ Mt 13,13

⁸¹⁴ Verba et eorum positus seu phrases vitandae Slova a jejich postavení ve větě neboli vazby, jimž je třeba se vyhnout

⁸¹⁵ viz fol. 73b, pozn. 518

⁸¹⁶ nam radit aures dura haec locutio: neboť tento drsný obrat rve uši:

⁸¹⁷ horridior sonus et agrestior locutio. dosti nelibý zvuk a poněkud hrubý obrat.

⁸¹⁸ Quidam dixit [...] eruditius dixisset et magis proprie Kdosi řekl: [...] jemněji, jakož i správněji by byl řekl

⁸¹⁹ ut sic dicam applicative abyh tak řekl přiléhavě

⁸²⁰ srov. Mt 21,16; Beneš má *Proč nic?*

⁸²¹ per ineptissimam enallagen personarum velmi nepěknou záměnou osoby

užívati/(216a) toho způsobu. Ale o tom viž šíře, ubi de enallage personarum in verbo agitur.⁸²² Item viž nazad farraginem⁸²³ šeredných phrasi jichž se varovati máš.⁸²⁴

Příčiny takových nevlastností,⁸²⁵ přiházejících se, i vykladačům i jiným tyto naležám.

I. Že mnozí tomu nerozumějí, a toho tak souditi a na drobnou rozbíratí neumějí a nemohou. Protož, vlastně-li čili nevlastně mluví neb píší, oni sami nic nevědí. Na ty není co horliti, nebo tu není naděje k nápravě.

II. Jiní pro svou nějakou nepečlivost, a nedbalost to činí; ne tak nerozumějíce, jako lenivou myslí a nepracovitou, jakž mnohé jiné tak i to pomíjejíce, jako by jim do toho nic nebylo. A z těch někteří za to se hned nic nestydí.

III. Někteří tím chtějí, t. nevlastnostmi neb neobvyklými a těž nezpůsobilými (usu non receptis)⁸²⁶ vlastnostmi, barviti a ošlechtiti svou řeč. Zdá se jim to pěkná byti řeč, když nějaké slovíčko v své řeči položí, jako by nějaký kvítek na zelenou louku, modrý neb červený, přisadili; ano pak bývá podobně jako by kousek židkého blata na plachtu nějakou bílou/(216b) vykyl; totiž, místo ozdobování, ohyžďují mluvení svá. Taková sou ta slova Filomatesova, v jeho předmluvě na tu českou Etymologii.

*Dobré jest zlýjm obyčejům za času bůjnost zastaviti*⁸²⁷ (plane ineptus color⁸²⁸ pravá motanina). Nebo jak se tu trefují ta slova dvě *bůjnost zastaviti*, dobrý Čech rozumí. Omnino affectata est oratio, et inepte quidem affectata; neque enim verba sunt hic apta, neque phrasis bona; quasi de lana caprina severe et graviter quis detonaret eloquio, lingua tamen titubante.⁸²⁹ A za těmi slovy i hned dále, k těmž podobný kvítek stojí; neb v tom slovu *nezměnili* jest též insulsa gravitas;⁸³⁰ a ještě i to nevlastně a neslušně postavené. Kdyby byl aspoň řekl *neproměnili*; ale on položil *nezměnili*, aby vždy bylo, nihil ad rem.⁸³¹ — A tolikéž i ta slova jeho: *kterýchž obyčej zle užívá*,⁸³² est inepta prosopopaea;⁸³³ mohl i měl takto prostě říci: *kterýchž mnozí přivykli zle užívati*.

IV. Mnohé k tomu *κακοζήλια* vede, když mají jsouce, velice býti chtějí; jako ona žába i teráž volu se přirovnati chtěvši, tak dlouho se nadýmala až se rozpukla, i/(217a) nebyla ani žabou ani volem,⁸³⁴ což u někoho spatří z znamenitých, hned se domnívají že jim to také sluší. Jeden kazatel (t. Hynek Perknovský)⁸³⁵ horlivosti

⁸²² ubi [...] agitur. kde se pojednává o záměnách slovesných osob. (viz fol. 248b—250b, zejména 249b)

⁸²³ farraginem směsici, soubor, sbírku

⁸²⁴ viz fol. 329b—340b

⁸²⁵ nevlastností nesprávností, nepatřičností, chyb

⁸²⁶ usu non receptis které nevešly do užívání

⁸²⁷ viz fol. 58b

⁸²⁸ plane ineptus color úplně nejapný styl

⁸²⁹ Omnino affectata [...] lingua tamen titubante. Je to mluva příliš násilná, a to nejapně; ani zde totiž není použito vhodných slov, ani vazba není dobrá; jako kdyby někdo hřimal přisnou a důstojnou řečí o kozím chlupu a přitom by se mu pletl jazyk (*de lana caprina* — srov. Horatius, *Epistulae* I, 18,15)

⁸³⁰ insulsa gravitas nevkusná vážnost

⁸³¹ nihil ad rem nic společného s tou věcí

⁸³² viz fol. 58b

⁸³³ est inepta prosopopaea je nevhodná personifikace

⁸³⁴ srov. *Phaedrový bajky* I, 25; Horatius, *Satirae* II, 3, v. 314—320; srov. také níže fol. 291a

⁸³⁵ Hynek Perknovský z Perknova, horlivý luterán, po r. 1529 studoval ve Wittenbergu; patřil k tzv. Malé straně jednoty bratrské (amosencům). S Václavem Perknovským vydal tiskem Chelčického *Siet viery* v klášteře ve Vilémově (Chval Dubánek) 1521, Knihopis 3303.

Luterovy chtěje následovati, i jakž způsob Luterů spatřil tak se k němu formoval; totiž také jako Luter častokrat karkuli⁸³⁶ s hlavy, stoje na kadeře, hrolivě smekl a zase potom zšíleně vstavl; a však s tím se všem posluchači ne Luterova ducha poznali.

Jiný spatřiv při jednom znamenitým oratoru, an lehoučky mluví, tíše, slova jedna

κακόζηλοι sancti viri M. E<rithaci>⁸³⁷

po druhých velmi jadrná vypouštěje, někdy jako zívaje, jako by nepečlivě a nedbale mluvil, mysl mezi tím bystrou, vtipným složením slov, a řemeslným jich vyřikáním prokazuje, *summa enim ars est artem celare*;⁸³⁸ i takž tento prosták, naučil se také tomu, aby i o velikých a znamenitých věcech mluvě s lidmi nešpatnými (nelepý jsa v řeči z přirození, slov jadrných nemaje, ani způsobu jemného jako onen, nadto toho umění) nelepota a lenost mysli častým zíváním, neforemným se i tak i onak na stůl kladením, hlavou keřvaním, a nebo jí sem i tam kydaním eto. prokazoval; domnívaje se že tak nelepota onomu umělému jsa podoben, take i za rozumného a moudrého jmín bude. (217b) A tožť psota lidé,⁸³⁹ když v smetech perel nenalézali, ale že se blata k louži přilévá, porozuměli; i počali ho za nejapného a léního blouda míti. A protož není dobré v cizích škorních choditi (i v té věci malé, ovšem výše) ale raději své vlastní přirození⁸⁴⁰ cvičiti, a jakž co komu přirození dalo, tak toho užívati; a však jako říkávali staří, člověk má svým (t. tím což má) dělaje, cizím omastiti, a jako sukni pěknou ještě aksamitem spremovati. Nebo *κακόζηλια*,⁸⁴¹ kteráž při lidech všetečnost rozplozuje, nesnadně bývá bez tovaryšky své, kteráž slove *φιλαυτία*;⁸⁴² a o té co Duch svatý skrze Pavla svatého pověděl, není neznámé.⁸⁴³

Ale na techť slušné a pobožné jest aby takové věci snáššiny byly, kteříž mnohými a rozličnými pracemi a zaměstnáními osuti⁸⁴⁴ jsouce, na to ani mysliti času nemají. Illi enim, dum intenti sunt in res ipsas, negligunt verba,⁸⁴⁵ pověditi toliko to což jest v mysli jejich usilující, jakýmiž se kdy trefiti může slovy. Tiť nečiní toho nashvál, z žádosti jakés novoty; ale nemohouce se toho ušetřiti, někdy prve než zvědí něčeho se toho dopustí. Quandoque bonus dormitat Homerus; jakž i nahoře toho prve dotčeno.⁸⁴⁶

(218a)

Zavírka primi libri⁸⁴⁷

totiž, všech těch příkladných naučení, de verborum et phraseon proprietate.⁸⁴⁸

⁸³⁶ karkuli čapku, čepici

⁸³⁷ *κακόζηλοι* sancti viri M. Erithaci fol. 36b, pozn. 226)

⁸³⁸ *summa enim ars est artem celare* Walther n. 1374)

⁸³⁹ psota lidé špatní lidé, luza

⁸⁴⁰ přirození přirozenou povahu

⁸⁴¹ *κακόζηλια* špatná nápodoba, opičení se po někom; viz fol. 121b, pozn. 1171

⁸⁴² *φιλαυτία* sebeláska; viz fol. 170a, pozn. 89

⁸⁴³ srov. 2 Tm 3,2

⁸⁴⁴ osuti zavalení, zasypání

⁸⁴⁵ Illi enim [...] negligunt verba stranou

⁸⁴⁶ viz fol. 5b, pozn. 40; 103b, pozn. 940

⁸⁴⁷ primi libri první knihy

⁸⁴⁸ de verborum et phraseon proprietate

špatní napodobitelé svatého muže M. Červenky (viz

největším uměním je totiž umět skrýt své umění (srov.

Oni totiž jsou zaměřeni na věci samé a slova nechávají

o správném používání slov a vazeb

Potřebí jest tedy, i těm jenž dobře, srozumitelně totiž i ozdobně mluvíti chtějí, na rozličné způsoby jazyku svého popatřiti, a nebo sobě vtipu i paměti pobrousiti.

Tomu pak jenž chce vykládati z cizého jazyku do svého, kterékoli věci, zvláště ea quae maioris sunt momenti;⁸⁴⁹ potřebí jest velmi pilně šetřiti, co jest tam toho jazyka slovy, z něhož vykládati máš, povědino, a jak. Potom opět s bedlivostí mnohou na to mysliti, jak by táž věc jazykem tvým, srozumitelně, vlastně i ozdobně povědina ne suam gratiam amittere dum in manibus tuis tractatur, videri possit.⁸⁵⁰ A to ještě tak, ut quadam tenus fieri potest, proxime ad textum accessisse videaris.⁸⁵¹ Již pak buď že podobná bude phrasis v tvé řeči onéno, buď nepodobná. Nebt toho ani ušetřeno býti může, ani šetřeno všudy býti má. O čemž D<octo>r M. Luter, z latíny do němčiny, svatých Písem výborný vykladač, pěkně napsal, v knize své o tlumačení.⁸⁵² Jest pak obláštní umění (eruditio et praesentia interpretum)⁸⁵³ vykladačů, uměti jednu a touž věc,/(218b) třebas i prostěji a ozdobněji (simplicius vel coloratus)⁸⁵⁴ vypraviti neb vyložiti. Ale o tom by široko bylo psati. Dosti jest pilným a vtipným mladencům navrhoi; ne nimis sapere velle videar.⁸⁵⁵

Snad by někdo et hoc dramate⁸⁵⁶ i příkladu tohoto dobře mohl užiti.

	slova jednoho jazyku
	druhého jazyku

Jakož ti kvadrátové (totiž kamenové dvěma těmi řady spojení) nejsou jednotajní, ale jedni širší jiní užší, tak že některý quadrat položený v svrchním řadu, jest tak veliký že v druhém řadu k vyplnění místa toho musilo několik quadratů býti položeno; a však předce jest jeden i druhý řad vyplněn. Podobně tak bude, když jednu stránku řeči jazyku jednoho postavíš, a podle něho druhou; jako řecky a český nebo latíně. Nalezneš na řecké strance slova některá velmi summovní⁸⁵⁷ a široká; voces, varias habentes significationes.⁸⁵⁸ Jako jest to slovice λόγος. Zase také nalezneš mnohá slova, málo v sobě moci obsahující; jako ty particulas ó, τό etc.; na druhou stranku popatře, nalezneš rovně tolikéž, t. nejednotejné moci, váhy a širokosti, a nebo zase úzkosti slova. A z tohoť přijde, že musíš, ne verbum de verbo⁸⁵⁹ přelévati

⁸⁴⁹ ea quae maioris sunt momenti závažnější věci

⁸⁵⁰ ne suam gratiam [...] videri possit. aby se nemohlo zdát, že věc ztrácí ve tvých rukou svůj půvab.

⁸⁵¹ ut quadam tenus [...] accessisse videaris. aby ses, pokud je to ještě možné, zjevně co nej-
více přiblížil k textu.

³⁵² *Sendbrief vom Dolmetschen* (1530); viz fol. 79b, pozn. 618

853 *eruditio et praesentia interpretum* vzdělání a pohotovost překladatelů

854 simplicius vel coloratius prostěji nebo i barvitěji

⁸⁵⁵ ne nimis [...] videar. aby se nezdálo, že chci vědět příliš mnoho. (srov. Ř 12,3)

856 et hoc dramate i tímto názorným příkladem (vzorcem)

357 summovní souhrnná, obecná

³⁵⁸ voces [...] significationes. slova mající více různých významů.

859 verbum de verbo slovo od slova

/(219a) z jedné řeči v druhou; ale široké slovo řecké nebo latínské, mnohými českým neširokými vymalovati. Aby obojí řeči, i té z níž vykládáš, i té do níž vykládáš a neb vkladáš, dosti učinil, v vlastnosti buď moci nebo ozdoby.

Ale o totož jest, že soud při moci slov,⁸⁶⁰ zvláště českých, není u všech Čechů jednotejný etc. A však na umělé a dospělé může, jakž v jiném tak i v tom zření býti má. Leč by kdo býti ohtěl cornicula Aesopica,⁸⁶¹ a nebo: Nos poma natamus.⁸⁶² Jakož se někdy zdá člověku, že něčemu dostatečně rozumí, ano bývá mejlka. Jeden štrafoval⁸⁶³ in nostra versione⁸⁶⁴ ono slovo ἀμφιβλοπρον, t. *síti* a nebo *vrše*; zdálo mu se že sem zle položil, na straně *síti* a do textu *vrše*.⁸⁶⁵ Ale mohl bych mu říci: Ne suto, ultra crepidam;⁸⁶⁶ aby potom bedlivěji soudil co a proč potupiti a nebo zehváliti má, a nebo i pokud komu sluší neb nesluší./

⁸⁶⁰ moci významové hodnoty, kvality

⁸⁶¹ cornicula Aesopica ezopská kavka (srov. fol. 158a, pozn. 1597)

⁸⁶² Nos poma natamus. My jablka plujeme. (srov. fol. 158b, pozn. 1605)

⁸⁶³ štrafoval káral

⁸⁶⁴ in nostra versione v našem překladu (srov. fol. 103b, pozn. 942)

⁸⁶⁵ viz Blahoslavův překlad Nového zákona ve vydání z r. 1568, fol. 23, Mt 13 F (Mt 13,47)

⁸⁶⁶ Ne suto ultra crepidam Švec ať neposuzuje víc než stěviv (srov. fol. 12a, pozn. 77)